

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Diplomová práce

**PŘEMYSL PITTER - ŽIVOT PRO DRUHÉ
ETICKO-SOCIÁLNÍ ASPEKTY DĚJINNÉ
PROFILACE ŽIVOTA A DÍLA**

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Autor práce: Bc. Jaroslava Kocmichová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: II.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

.....

.....

Bc. Jaroslava Kocmichová

Děkuji vedoucímu diplomové práce Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph.D., za inspiraci, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Zároveň děkuji Pedagogickému muzeu J. A. Komenského v Praze za zpřístupnění archivních dokumentů.

Motto:

*Bez lásky, bez lidskosti,
bez soucítění člověka s člověkem
nic neobstojí.*

Přemysl Pitter

*Ohne Liebe, ohne Menschlichkeit,
ohne Mitgefühl hält nichts stand.*

*Nothing holds out
Without love, without humanity,
Without feeling for other people.*

OBSAH

ÚVOD	7
1 DĚTSTVÍ A MLÁDÍ PŘEMYSLA PITTRA	11
1.1 Léta 1895-1914	11
1.2 První světová válka 1914-1918	14
1.2.1 Příčiny a vznik válečného konfliktu ve světovém měřítku	14
1.2.2 Osudy vojáka Pittra na frontě a jeho duchovní přerod	15
1.2.3 Morální devastace společnosti a nové uspořádání světa	21
2 PITTRŮV ŽIVOT A PRÁCE V LETECH 1918 - 1933	22
2.1 Charakteristika politicko-hospodářské a sociální situace v českých zemích v období 1. republiky	22
2.2 Návrat do vlasti a nová životní orientace	24
2.3 Studium na bohoslovecké fakultě cestou k morálnímu zrání Pittrova sebereflexe a laické kazatelství	25
Hnutí "Nový Jeruzalém"	25
Činnost v pokrokových organizacích světového významu	25
2.4 Život v křesťanské lásce	29
2.5 Práce pro mládež novým posláním	31
2.5.1 Úsilí o získání vlastního domova pro děti	32
3 MILÍČŮV DŮM NA PŘEDMĚSTÍ PRAHY	35
3.1 Zahájení provozu v novém útulku	35
3.1.1 Proč právě "Milíčův dům?"	36
3.2 Činnost v útulku	36
Výchova v duchu etických principů	36
3.3 Zotavovna a letní tábor v Mýtě	38
4 ČINNOST PITTRA PŘED A ZA PROTEKTORÁTU	39
4.1 30. léta - léta krize a fašistické hrozby	39
4.1.1 Mnichovská zrada a Pittrovy cesty po Evropě	41
4.1.2 Rozpad Československa a okupace českých zemí v roce 1939	43
4.1.2.1 Obavy českých pokrokových činitelů	43
4.2 Druhá světová válka a její charakter	44
4.3 Válečná protektorátní léta v Milíčově domě	45
4.4 Publicistická činnost Přemysla Pittra za okupace	50
4.5 Předzvěst porážky fašismu a vítězství spojenců	52
4.6 Pittrův záměr a tajná schůzka na Samechově	53
5 BOJ O ZÁCHRANU DĚTÍ V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ LET 1945 - 1947	54
5.1 Situace v Československu po osvobození	54
5.2 Nové naplnění životního poslání Přemysla Pittra	54
5.2.1 "Dvouletka" v režii Přemysla Pittra	54
5.2.2 Záchraná akce "Zámky"	56
5.2.3 Druhá etapa zámecké odyssey	60
5.2.3.1 Internanční tábory a odsun obyvatel německé národnosti	60

5.2.3.2 Pittrova reflexe událostí po květnové revoluci	61
5.2.3.3 Děti "nepřátel" na zámcích naděje	62
5.2.4 Pátrací akce v Milíčově domě	65
5.3 Etické zásady společné výchovy v zámeckých domovech	66
5.4 Význam akce "Zámky"	67
5.5 Úryvky ze vzpomínek, dopisů a ohlasů bývalých chovanců	68
5.6 O nejbližších spolupracovnících Přemysla Pittra	71
6 PITTROVA PRÁCE PO NÁSTUPU KOMUNISTŮ	76
6.1 Návrat k původní činnosti v Milíčově domě	76
6.2 Politická situace v zemi a převzetí moci komunisty v roce 1948	77
6.3 Pod komunistickým režimem	77
6.4 Etické dilema a odchod do emigrace	81
7 ŽIVOTNÍ OSUDY PŘEMYSLA PITTRA V EXILU	83
7.1 Působení v uprchlickém táboře Valka v 50. letech	83
Nové humanitní, sociální a duchovní dílo	83
7.2 Švýcarský "domov"	84
Konec jedné etapy a začátek další kapitoly Pittrova života	84
7.2.1 Odchod z Německa do Affoltern am Albis u Curychu	86
7.3 Pittrova tvořivá činnost ve švýcarském exilu	86
7.4 Pod zorným úhlem věčnosti	90
8 ARCHIV PŘEMYSLA PITTRA A OLGY FIERZOVÉ	91
8.1 Stručně o obsahu archivního materiálu v PMJAK	91
8.2 Vlastní skladba fondu	92
ZÁVĚR	94
Seznam použitých zdrojů	96
Seznam zkratk	98
Seznam příloh	99
Přílohy	100

ÚVOD

Kdo byl Přemysl Pitter? Po pravdě řečeno, před rozhodnutím napsat tuto práci jsem díky studiu oboru sociální práce sice věděla, že se jedná o sociálního pracovníka, zakladatele a provozovatele útulku pro chudé děti "Milíčův dům" v Praze na Žižkově v první polovině 20. století a že po něm byla například pojmenována v novodobé historii pedagogiky jedna základní škola v Ostravě, kterou navštěvují převážně romské děti, avšak i tyto informace zůstávají laické veřejnosti skryty.

Snad kromě odborných především pedagogických a dalších zasvěcených kruhů nevešla tato významná postava dějin české před a poválečné společnosti ve větší známost. Jeho osobnost a práce nebyla ovšem dostatečně doceněna více než v zahraničí v naší zemi, a to nejspíše díky dlouhodobému exilu, kam se musel po nástupu totalitního komunistického režimu začátkem 50. let uchýlit, a snahám komunistické propagandy o vymazání tohoto jména ze seznamu známých krajanů. Až do své smrti v roce 1976 dlel v cizině, kde svými rozsáhlými nejen publicistickými aktivitami ve prospěch druhých lidí, zejména z řad českých a slovenských exulantů potřebujících pomoc, sloužil nadále své rodné zemi jako patriot a věrný syn národa Husova a Komenského.

Teprve po tzv. "sametové revoluci" v roce 1989 v 90. letech minulého století se dílo tohoto křesťanského humanisty dočkalo spravedlivého hodnocení, když za svůj přínos a záslužnou práci pro druhé byl i v České republice vyznamenán in memoriam. Zásluha za prezentaci a propagaci rozsáhlého celoživotního díla příkladného humanisty náleží především pracovníkům Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze. Zřízením Archivu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové ve svých prostorách a organizováním řady vzpomínkových akcí se rozhodující měrou podílejí na rozšiřování a předávání odkazu Přemysla Pittra širší veřejnosti a dalším generacím. Impulsem k sepsání mé práce je právě

snaha o přispění k tomuto záslužnému konání v takovém rozsahu, aby nejen současná, ale i budoucí generace mohla hrdě s patřičným entuziasmem odpovědět na mou úvodní otázku po jeho identitě asi takto: Přemysl Pitter byl křesťan, demokrat, humanista, obránce lidských práv, pedagog, pacifista, spisovatel, redaktor, ale především sociální pracovník s obrovským morálním potenciálem, člověk, o kterém jsme se ve škole neučili, ačkoliv v dějinách sociální práce zaujímá významné místo zejména v jejích počátcích v období 1. republiky, meziválečném i poválečném, kdy jeho výrazná osobnost ovlivňovala politický i duchovní život tehdejší společnosti. Ve jménu morálních hodnot jako je úcta k bližnímu, k rodině, k přirozeným autoritám, respekt k lidské důstojnosti, snaha o "sbratření" a přijetí jakéhosi kodexu vzájemné koexistence vykonal konkrétní velké věci.

Jako stoupenec bezvýhradné lidskosti a muž tolerance, jemuž se životním krédem stalo úvodní motto této práce, je někdy nazýván "českým Albertem Schweitzerem." Stejně jako on se již v mladých letech rozhodl slovo Boží nejen kázat, ale i prakticky dle něj žít. Zatímco švýcarský kazatel, později lékař Schweitzer odešel do africké džungle, kde léčil domorodé obyvatelstvo, Pitter zůstal v "džungli" velkoměsta uprostřed bídy proletářské pražské čtvrti, aby zde konal svou záslužnou činnost ve službě dětem z nejchudších vrstev. Neopustil je ani v nejtěžších údobích českého národa v době pomnichovské a za nacistického protektorátu, přestože svou činností a humanistickými postoji riskoval svobodu i život. Nezměrným úsilím o záchranu nejen židovských, českých, polských, ovšem i německých dětí v poválečné vřavě, jasně prokázal oddanost svému přesvědčení křesťanské lásky mezi lidmi. Propagoval myšlenku nutnosti "stavět mosty k dorozumění mezi národy" ve jménu pravdy, duchovního a mravního růstu, nápravou chyb a sebekritikou. Spravedlnost byla jeho mravním principem. Za to si právem zaslouží uznání celého demokratického světa.

Můj původní záměr věnovat se zpracování pouze úseku Pittrovy životní etapy - tedy jeho působení v období 1. republiky byl posléze zavržen. Při

důkladném studiu podkladů jsem totiž dospěla k názoru, že pro správné pochopení etického rozměru a morálního zrání v jeho životě a díle, bude nutné pojmut námět z hlediska holistického obsahu, neboť teprve v kontextu celku nejlépe vyznívá celoživotní poslání a teprve pak také nabývá kontinuálního významu. Jedině tehdy se mi, jak se domnívám, může podařit prokázat nesmrtelnost jeho myšlenek, které mají stále co říci i dnešku, současné generaci - tedy lidskému pokolení na počátku třetího tisíciletí. Do řešení konfliktů vztahů mezi lidmi i národy vnesl totiž celou řadu podnětů, které jsou a nepřestanou být stále aktuální. Ať už se jedná o otázku stále diskutovaných česko-německých vztahů, mírového soužití, etiky solidarity či ekumenismu. A právě v tomto reálném přístupu nejen k vlastnímu životu a práci, ale i člověku všeobecně v plnosti antropologické dimenze a transcendentálnosti spatřuji hlavní aspekt sociálně-etického významu osobnosti Pittra.

Nejrozsáhlejší pramen podkladů ke zpracování jsem získala studiem dokumentů v Pedagogickém muzeu Jana Ámose Komenského - Archivu Přemysla Pittra /PMJAK APP/ na Valdštejském náměstí v Praze. Pro rozsáhlost informací se k archivnímu materiálu speciálně vrátím v jedné z kapitol. Význačným zdrojem se stala dostupná literatura, kterou tvoří následující publikace Přemysla Pittra:

1. *Duchovní revoluce v srdci Evropy*, kniha, ve které se autor věnuje významným postavám českých dějin z období reformace, tj. Janu Husovi, J. Milíči z Kroměříže, J. A. Komenskému a dalším osobnostem novověkých dějin jako např. T. G. Masarykovi, které výrazně ovlivnily Pittrovo humanisticko-demokratické smýšlení.

2. *Nad vřavou nenávisti*, poskytující nejvíce faktografických informací o dětství a činnosti autora. Jde o autobiografii, která líčí na pozadí historických událostí prvního půlstoletí 20. věku zkušenosti autorova plodného života, zasvěceného pomoci nejpotřebnějším, kteří se ne vlastní vinou ocitali "pod kolem dějin" jako právě on. Publikace vyšla v německém jazyce také proto pod názvem "Unter dem Rad der Geschichte."

3. *Na předělu věků*, což je soubor obsahující třetí část Pittrových proslavů z doby exilu, odvysílaných do vlasti rozhlasem Svobodná Evropa /RFE/.

Kromě těchto děl jsem čerpala z literární tvorby o životě a práci P. Pittra následujících autorů : Pavla Kohna, z jeho monografií *Kolik naděje má smrt* a *Můj život nepatří mně*, Tomáše Pasáka, z knihy *Přemysl Pitter - Život pro druhé*.

Podnětná publikace s názvem *Dětské osudy* sepsaná autorkou Olgou Fierzovou, celoživotní Pittrovou spolupracovnicí, obsahuje skutečné životní příběhy dětí z koncentračních a internačních táborů a dále vzpomínky na práci a úsilí celého kolektivu přátel Milíčova domu při záchraně těchto dětí v letech 1945-47.

Bohatým a rozsáhlým použitým materiálem jsou sborníky referátů a diskusních příspěvků z mezinárodních vědeckých konferencí či seminářů: *Přemysl Pitter - Život a dílo* /1994/, *Život - dílo - doba* /1996/, dále řada sborníků Nadace a Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové: *Hovory*.

Splnění předsevzatého úkolu by nebylo možno provést bez důkladného zasazení veškerého děje života a práce Pittra do historicko-politicky daných souvislostí 20. století, jež byly zcela ovlivňovány věčným zápasem systémů demokracie a totalitarismu, ať už v jeho nacistické, fašistické či komunistické podobě. Historický kontext je proto součástí všech oddílů jednotlivých životních etap. K tomu mi posloužilo studium učebnice J. a J. Kuklíkových s názvem *Dějiny 20. století*.

Bez účinné a oddané pomoci celoživotní partnerky Přemysla Pittra, paní Olgy Fierzové, a stejně tak bez přispění dalších přátel, by zajisté nebylo možné docílit výsledků jeho práce a díla v takovém rozsahu. Proto je jedna pasáž věnována i Pittrovým přátelům, spolupracovníkům.

Strukturu práce tvoří kapitoly zachycující jednotlivé úseky života a činnosti. Dle úvahy jsou některé události či oblasti akcentovány a rozšířeny s ohledem na jejich význam. Abychom se dobrali pohnutek, událostí a okolností, jež v budoucnu ovlivnily a nasměrovaly životní cestu k lidství Přemysla Pittra, je nutné se vrátit na začátek jeho dějinného bytí - tedy: konstituce člověka zapojené do prostoru /světa/ a času /historie/.

1 DĚTSTVÍ A MLÁDÍ PŘEMYSLA PITTRA

1.1 Léta 1895 - 1914

Čechy byly po staletí oblastí v srdci Evropy, kde se stýkali a prolínali v sociálně-politické realitě Češi a Němci a jejich vzájemné kultury. Ačkoliv tato skutečnost na jedné straně vyvolávala řadu nepokojů i bojů, na druhé straně skýtala i požehnání a vnášela určitý pramen duchovní aktivity do jejich společného žití. Obě tyto stránky tak měly dopad na obyvatelstvo oné lokality v průběhu dějin obou národů. Není jistě bez zajímavosti, že země česká byla některými mysliteli nazývána zemí Čechů dvou jazyků - tedy Čechů česky a německy mluvících.

Na sklonku 19. a na začátku 20. století, v době, kdy Rakousko-uherská monarchie se topila ve svém úpadku, politická situace i v Čechách byla velmi bouřlivá, poznamenaná zápasy mezi rakouskými a českými politiky, probíhal zde i boj mezi staročechy a mladočechy. A právě do této neklidné atmosféry národnostního napětí je zasazen i počátek Pittrových životních osudů.

Přemysl Pitter se narodil 21. června 1895 v Praze na Smíchově v Libušině ulici jako v pořadí sedmé dítě do rodiny Čechů, věřících - katolíků. Jeho šest sourozenců narozených před ním velmi záhy zemřelo, takže byl jediným žijícím, ač slabým, dítětem svých rodičů. Snad právě proto byl odvezen ke své tetě na venkov, kde, jak se příbuzní domnívali, bude na zdravém vzduchu prospívat lépe než v Praze. Až do svých čtyř let tak strávil dětský věk uprostřed přírody na statku svého otce v Židovicích u Kopidlna. Hospodářství spravovala matčina mladší sestra se svým manželem. A protože neměli vlastní děti, vzali si malého Přemysla do péče. Zde byl prvopočátek všeho, zde bylo zaseto semínko lásky k přírodě a ke zvířatům.

K tomuto pobytu, jak sám uvádí, se váže celá řada zážitků a vzpomínek, jež ho svým způsobem natrvalo ovlivnily a nasměrovaly další vývoj osobnosti, která se, jak známo z psychologických výzkumů, podstatnou měrou utváří právě

v nejranějším dětství. Dostatečně silný se pak vrátil ke svým rodičům do rodné Prahy, kde mezitím získali Pittrovi i lepší větší byt ku prospěchu zdraví svého syna. (Příloha I)

Matka pocházela z rodiny krejčího pozhnaného mnoha dětmi. Ačkoliv proto sama nemohla dokončit ani základní vzdělání, byla to moudrá žena bez předsudků, která toužila po nových poznacích. Navštěvovala různé přednášky, kulturní a vzdělávací akce, koncerty, kam brávala s sebou i svého syna. Uvedla jej do prostředí, jež chlapce všestranně inspirovalo. Skýtalo značné možnosti pro všeobecný rozvoj myšlení a podporovalo pocit hrdosti nad obrozeneckou činností velkých osobností českého národa jako byl Dobrovský, Palacký, Jirásek, Smetana, Dvořák apod. Dozvídal se zde například i o vlastenci Havlíčkovi. Nikdy však od rodičů neslyšel slova, jež by jakkoli snižovala hodnotu příslušníků jiné národnosti, rasy nebo náboženského vyznání, přestože v té době v zemi panovalo silné napětí mezi Čechy a Němci.

Otec, Karel Pitter, získal tiskařskou koncesi a stal se ředitelem tiskárny národně-sociálního dělnictva ve Školské ulici. O několik let později si založil vlastní tiskárnu ve Spálené ulici. Před nástupem Přemysla do 1. třídy se Pittrovi znovu stěhují - tentokrát do domu s krásným výhledem na botanickou zahradu.

Na obecné škole, kam začal docházet od roku 1901, měl štěstí na dobré učitele. Dokázali své žáky zaujmout a vštípit jim potřebné znalosti tak důkladně, že nebylo pro ně nutné se doma cokoliv samostatně učit. Kladli přitom důraz nejen na všeobecné vzdělávání, ale zejména na náboženskou výchovu. Zasluhou matky a katechety pátera Lásky bral Přemysl náboženství velmi opravdově až do svých deseti let. Pak, jak sám vzpomíná, nastala u něj krize víry, z níž vyšel jako přesvědčený ateista. Na dalších deset let až do svého niterného přerodu víry, jenž se udál ve válečné vřavě 1. světové války, později jen nerad vzpomínal.¹

V září roku 1906 složil přijímací zkoušky na střední školu, první českou reálku na Novém Městě. Ale tato škola byla pro něj velkým zklamáním. Studium mu činilo nemalé potíže, neboť nebyl zvyklý se učit z knih. Neinspirativní strohá

¹ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*. 1996, s. 106.

výuka ho nebavila. Proto školu opustil a k nemalé radosti svého otce, který již v té době vedl vlastní tiskárnu, a jehož přáním bylo, aby syn jednoho dne převzal závod, se Přemysl posléze rozhodl vyučit sazečem v rodinné tiskárně. I z toho důvodu také absolvoval jednoroční večerní obchodní školu.

Po smrti své matky, která po těžké nemoci zemřela v roce 1911, odjel v patnácti letech na otcovo naléhání studovat typografické technikum do Lipska. Studium však nedokončil s ohledem na zhoršující se zdravotní stav otce po následcích mozkové mrtvice. Po několikátýdenním kurzu v Berlíně s výučním listem sazeče na linotypu nastoupil do rodinné tiskárny a zaučoval se v jejím vedení.

Když v dubnu 1913 otec podlehl těžké chorobě, byl Přemysl na přímluvu příbuzných mimořádně v 18-ti letech nezletil /hranice plnoletosti tehdy byla zákonem stanovena na 21 let věku/ a ujal se vedení závodu. Tato velká zodpovědnost ho poněkud zaskočila. Po počátečním úspěchu přišlo období, kdy díky mladické nerozvážnosti a absenci dostatku životních zkušeností, sklouzl k nerozvážným investicím a současně i k nezřízenému vlastnímu chování. Do toho jako blesk zasáhla 1. světová válka a následný nedostatek zakázek vlivem nezájmu o tisk knih, který se dá s jistou nadsázkou vztáhnout k významu starého latinského přísloví "**Inter arma silent musae**" - totiž, že ve válce mlčí múzy. Dostavilo se nezadržitelné zadlužování a závodu hrozil krach. Příbuzní jako podílníci byli nuceni zasáhnout a dosadili do tiskárny nového ředitele. To vše přimělo Přemysla k rozhodnutí dobrovolně vstoupit do služeb armády, aniž by měl tušení, co bude následovat. V kontextu dalších událostí a postojů Pittra jako pacifisty a budoucího odpůrce vojenské prezenční služby, se jeho mladistvá "dobrovolnost" vstupu na vojnu jeví téměř něčím nepředstavitelným. Jediným vysvětlením snad může být okřídlené rčení o tom, že "nevyzpytatelné jsou cesty Páně". Kdyby tehdy nevstoupil do armády, nikdy by možná nepoznal hrůzy války a násilí, jež ho zřejmě přivedly ke změně myšlení, postojů a víře v dobro, spravedlnost a k poznání síly Boží lásky zvěčněné v Ježíši Kristu.²

² KOHN, P. *Můj život nepatří mně. Čtení o Přemyslu Pittrovi*, s. 23.

Na frontu narukoval ještě jako nevěřící. Prožití pekla a válečných útrap ho posléze přivedlo k životnímu zlomu.

1.2 První světová válka 1914 - 1918

1.2.1 Příčiny a vznik válečného konfliktu ve světovém měřítku

Již od 70. let 19. století přibývalo v evropském i světovém měřítku sporů, jež se vyhrtyly zejména počátkem 20. století. Celý komplex příčin rozhodl o tom, že vyústily nakonec v rozpoutání světové války. Signálům, že světu hrozí válečná katastrofa, se nepřikládala velká váha. Většina obyvatelstva v nejmocnějších a nejvyspělejších zemích spoléhala na to, že problémy vyřeší nakonec diplomatická jednání a nevěřila v rozšíření konfliktu do takového rozměru, jak ukázala blízká budoucnost. V rámci evropské politicko-hospodářské scény v té době soupeřila dvě určující seskupení velmocí, jež utvořila dvě základní formace, tzv. *Dohodu* /Velká Británie, Francie, Rusko/ a *Trojspolek* /Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie - později v průběhu války nazývaných jako Centrální mocnosti/. Vedoucí politici velmocí věřili, že pouze vojenské aliance a neustávající zbrojení jim mohou přinést bezpečí. Oprávněnost těchto snah lze snad spatřovat jen v následujícím starém latinském přísloví:

"Si vis pacem, para bellum " - "Chceš-li mír, připravuj válku" - hesla bojechtivých Římanů.

Bezprostřední příčina vypuknutí války spočívala ve vyhrocení napjaté situace na Balkáně, kde se setkávaly vojenské, hospodářské a politické zájmy všech hlavních evropských aktérů konfliktu, který nakonec pohřbil vratký evropský mír. Záminkou pro rozpoutání války se stal atentát na rakouského následníka trůnu v bosenském Sarajevu, po němž vyhlásilo 28. července roku 1914 Rakousko-Uhersko válku Srbsku a celá válečná mašinérie se tím nenávratně dala do pohybu. Tak vznikl konflikt, který se vepsal do dějin jako opravdu první "světová válka", do níž byly tak či onak zapojeny nejen evropské státy, ale

i ostatní kontinenty. Jednalo se zároveň o jednu z nejkrvavějších válek dějin lidstva.³

Češi jako příslušníci monarchie byli po vyhlášení rakouské mobilizace odveleni na frontu. Jedním z nich se stal /ačkoliv narozdíl od většiny z nich - z vlastního rozhodnutí, jež lze přičíst tehdy nezralému mládí/ i mladíček Přemysl Pitter.

1.2.2 Osudy vojáka Pittra na frontě a jeho duchovní přerod

V lednu 1915 byl Pitter odvelen na ruskou frontu do zákopů v Haliči. Vystřízlivění bylo strašné. Všude kolem sebe se setkává s nezměrným utrpením a nesmyslností celé války. Denně stál tváří v tvář smrti. Napadá ho, že peklo nemůže být horší, než toto masakrování lidí lidmi navzájem. Pod vlivem prožitých hrůz u něj postupně dochází k myšlenkovému přerodu ve víře. Z ateisty se stává věřící, stoupenec Ježíšova učení. Nachází hloubku a moudrost v evangeliích Nového zákona. Jak a proč k tomuto životnímu zlomu došlo, lze nejlépe pochopit z následujících úryvků líčení zážitků samotným Pittrem.

"Rozdělili nás do rojnic a už se ženeme či spíše klopýtáme neproniknutelnou tmou směrem, kde táhnou ruské zákopy. Vtom mi mizí půda pod nohama a padám do jakési jámy. Kolem mne výbuchy do země se zarývajících granátů a nade mnou hvízd střel. Tisknu se k zemi. Napětí povoluje a je mi pojednou dobře. A zas mne to nutí myslet: Tak jak je to s tím životem? Končí? Nekončí? Nejde mi o život všeobecně, nýbrž o ten můj, osobní, vlastní. Jak to, že jsem dřív o tom nic určitého neslyšel, nečetl? Nábožensky jsem přestal věřit už v dětských letech a otázka, je-li Bůh, či není, mne nezajímá. Co mne teď zajímá až k zlosti, je: tak budu, či nebudu v nějaké formě dál? Ale ne jako květinka vyrážející z hrobu, nýbrž jako sebe vědomá bytost!

³ KUKLÍKOVI, J. A J. *Dějiny 20. století*, s. 9-12.

Rozednívalo se. Vidím, že jsem spadl do dělostřeleckého pozorovacího krytu. Opatrně jsem zdvihl hlavu nad okraj. Rojnice těl ležely přede mnou roztroušené po celé pláni. Zprvu jsem myslel, že se tam kryjí, ale brzo jsem pochopil, že ti už dobojovali.

V tom ke mně někdo vskočil. Hrozně jsem se lekl. Byl to velitel naší setniny, Vídeňák s buršáckou jizvou na tváři. Hledí triedrem přes okraj střílny. "Co se tam ti chlapi válejí? Proč nepostupují?"

"Nemohou, pane poručíku, jsou mrtví.".....

Minul den i druhý. Dělostřelecká palba ustala. Opatrně jsem vystrčil hlavu, ale vzápětí jsem ucítil, jako by mi někdo žhavým prutem šlehl pod bradu. Přitiskl jsem dlaň ke krku. Měl jsem ji plnou krve a rána pálila. Zkusil jsem točit hlavou, polykat - šlo to. Zmocnila se mne šílená radost: vyhrál jsem! To bude nemocnice, zázemí, domov. Domov!

Tak ležím dál a přemýšlím.....

Pak přišla zase noc. Přemyslovi se hlavou honí stále myšlenky nad smyslem bytí, zákony přírody, důmyslností uspořádání vesmíru. Začal přemýšlet i o svém těle.

"Jak úžasný nástroj je například oko. Kdo může udělat umělé oko, aby vidělo, ucho, aby slyšelo, srdce, aby samo tlouklo? A co hmota? Učenci tvrdí, že její nejmenší prvky tají v sobě ohromnou energii. V jejich složení panuje tatáž zákonitost jako ve vesmíru - tedy opět kosmos, řád.

Ano: příroda, mikrokosmos, makrokosmos - to všechno má svůj smysl, účel, cíl - ale co já? Byl jsem před narozením? Budu po smrti?".....⁴

Zranění krku bylo příliš lehké, jeho sen o návratu domů se rozplynul. Z celé setniny zbyla jen hrstka vojáků, jež byla připojena k jinému oddílu a spolu s ním opět nasazena do dalších bojů. Někteří ze zoufalství přebíhali k nepříteli, kde však

⁴ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové.* 1996, s. 9-11.

často stejně končila jejich pouť smrtí z rukou rozezlených protivníků mstících se na nich za ztrátu svých padlých kamarádů spolubojovníků.

"Vzpomínám, jak nás hnali do bodákového útoku s napřaženou pistolí. Řvali jsme hurá jednak ze strachu, jednak abychom nahnali strach těm před námi. Podařilo se nám to - většina jich utekla a ti, co do nás do poslední chvíle pálili, zvedli ruce. Bylo jim to málo platné. Rozzlobení kamarádi je utloukli pažbami.

Pak byl poplach - nepřítel splácí protiútokem. Stříleli jsme jako zběsilí. Naskáčou-li nám do zákopů, to bude masakr! Střílel jsem tak, že se mi rozpálila hlaveň. Byla tma, nikoho jsme neviděli, na nikoho nemířili - a přece bylo ráno před našimi zákopy rozseto těl. Mohl jsem střílet do neznáma, ale hrůza se mne zmocnila při představě, že bych měl střílet na někoho, koho vidím, nebo mu vrazit bodlo do břicha."⁵

Nesmyslnost války již dále nedokázal snášet a pokusil se zběhnout. Na útěku byl dopaden, uvězněn a čekal na polní soud. Společně s ním byl v kobce mladičkový voják židovského původu, jenž rovněž utekl z bojiště. Tohoto chlapce, který celou noc naříkal a volal maminku, časně ráno vyvedli a zastřelili. Teď byla řada na Pittrovi. S hrůzou očekával stejný osud. Nemohl chodit, neboť jeho nohy, jež po měsíci poprvé vyzul z bot, strašlivě opuchly, zmodraly a hrozně pálily. Vojenský soudce, před kterého měl být dle rozkazu předveden, přišel tedy sám za ním až do kobky. Snad proto, že soudce byl v civilu pražským advokátem, nerozkázal Pittra popravít, ale zařadil jej k jinému pluku, kde o jeho dezerci nikdo nic netušil. Kupodivu po dnech plných napětí, co s ním bude a počáteční chvilkové euforii z uniknutí popravě, nyní nepociťoval štěstí ani radost. Jeho cesta totiž vedla opět zpátky na frontu, do nových bitev, nových hrůz. Útěchou se mu stávají modlitby a znovu navrácená víra v Boha, která se v něm začíná silněji probouzet zejména po sérii událostí, jež se přihodily krátce po sobě a z nichž Pitter jako zázrakem vyvázl životem. Tehdy ho poprvé napadlo, že jeho kroky musí řídit laskavá

⁵ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové.* 1996, s. 11.

Prozřetelnost. Přemítá nad smyslem svého života. Jestliže ho ochraňuje Bůh, má s ním jistě své plány. Dospívá k přesvědčení, že jeho život pak tedy nepatří jemu, ale je zřejmě zasvěcen pomoci druhým. Takový že je jeho úkol na světě?

Historie se opakovala. Opět se pokusil zběhnout, ale byl brzy chycen. Tentokrát ho však odsoudili k smrti rovnou na frontě. V noci před popravou učinil nepřítel náhlý útok a prolomil frontu. V nastalém zmatku se mu podařilo uprchnout. Vmísil se do transportu raněných a s nimi se lazaretním vlakem dostal až do Prahy. Po nějaké době byl zařazen mezi rekonvalescenty a čekal na odsun ke kádru svého pluku. V té době se seznámil se starší paní, matkou Annou Pohlovou, která měla porozumění pro jeho palčivé otázky ve věcech víry a nevíry v Boha a jež pak sehrála v dalším jeho životě nemalou roli. Tato žena ho tehdy přivedla k četbě Tolstého povídek "Povídky pro lid." Nic ho až dosud tak nedorozumělo. Četl a žasl, jakou hloubku a moudrost skrývají citáty z evangelií na začátku povídek. Aby se přesvědčil, že si je Tolstoj nevymyslel nebo nepozměnil, opatřil si Nový zákon. Ve své knize k tomu poznání říká:

"Otevřel se mi nový svět. Zabral jsem se do čtení a nic mi nevadilo, že leccos jsem nechápal, s rozumem nesrovnával. Vždyť to, čemu bylo možno bez zábran rozumět, bylo tak pravdivé, moudré, úchvatné, že nepotřebovalo výkladů. Jak je pouze možné, říkal jsem si, že lidé mají takový poklad v rukou a nevědí o jeho významu a ceně? Byly by vůbec války, krvavé revoluce, útisk a bezpráví, kdyby lidé znali, čemu Ježíš učí?"⁶

Zakrátko je znovu odvelen na frontu, tentokrát na italskou. Na svou žádost se dostává k telefonní službě a po nedlouhém výcviku je přidělen jako telefonista k velitelství praporu. Zpočátku je šťasten, že unikl službě ve zbrani a nebude tak muset střílet do lidí, útočit s bodákem či házet na ně granáty. Ale ani tak není válce příliš vzdálen. Neustálé dunění bojů doléhá i na jejich stanoviště. Navzdory službě v týlu si stále hlouběji uvědomuje, že i jako telefonista předávající rozkazy

⁶ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové.* 1996, s. 13.

k útokům, zapadá jako nepostradatelné kolečko do soukolí válečné vřavy a podporuje tak svým přičiněním trvání dalšího nesmyslného vzájemného zabíjení. To ještě zvětšuje jeho pocit viny a marnosti snahy o vymanění se tomuto osudu. Zvláštní pocity a projev soucitu v něm vyvolávají i některé postřehy a události. Pozoruje například řadu zajatých italských nepřátelských vojáků, jak sestupují kolem jejich velitelského stanoviště a nemůže se ubránit dojetí. Jsou to skoro ještě děti se stopami děsu v očích z právě prožité hrůzy, ale projevující najednou nesmírnou radost z toho, že byli zajati a unikli tak peklu. Vojáci v rakouských uniformách je obklopují, tisknou jim ruce jako by ani nebyli nepřáteli, hovoří na ně česky.

Se svým velitelem, majorem, který je na vojenské poměry nezvykle slušným člověkem, často hovoří mladý telefonista o životě. V jednom z těchto rozhovorů přišla řeč i na vztah k Bohu. Major se Přemysla ptal:

"Věříte v Boha?"

"Snažím se věřit."

"Proč nevěříte docela?"

"Protože kdybych opravdově věřil v Boha, nebyl bych zdeVěřím, že je Boží vůlí, abychom se nezabíjeli, abychom si navzájem pomáhali a sloužili. Abychom odpouštěli a dokonce milovali i ty, kdo nám ubližují a jsou našimi nepřáteli. Myslím, že je to taky velmi praktické, protože nepřátelství neodstraníme opětovným nepřátelstvím a zlo nepřemůžeme novým zlem, ale jenom dobrem a láskou. Kdybych opravdově věřil v Boha, nebyl bych tady a nepomáhal tomu, aby nevinní lidé byli mrzačeni a vražděni."

V těchto Pittrových slovech je již vlastně obsaženo předurčení jeho budoucího celoživotního snažení.

Válečným zkušenostem však nebyl zdaleka konec. Jednotka dostala příkaz se přesunout dále na jih až k albánským hranicím. Úmorná vedra a vysilující pochod vyvolaly u řady vojáků onemocnění - úpal, úplavici či malárii. Jeden za druhým padali slabostí po prožitých útrapách. Rovněž Pitter se zhroutil a musel

do lazaretu. Po zotavení požádal šéflékaře, aby zde směl zůstat jako sanitní pomocník. Připadalo mu, že tato činnost s možností alespoň ulehčovat druhým, hůře postiženým, má v této situaci přece jen nějaký smysl. Utěšoval se tou myšlenkou až do doby, kdy se na ošetřovně setkal se starším českým vojákem, tatínkem od rodiny se čtyřmi dětmi, odněkud z Českomoravské vysočiny. Přestože neměl žádná viditelná zranění, Pittrovi se podařilo přesvědčit lékaře k jeho hospitalizaci. Namluvil mu, že voják má horečku. Místo vděčnosti se pacient k Přemyslovi choval velice nepřátelsky. Při odchodu mu vyčetl, že on, starší člověk, který má ženu, děti a zasloužil by si trochu odpočinku, musí na frontu, zatímco mladý svobodný kluk se "ulejvá a zašívá někde na marodce a zabírá tak místo jinému, který by měl větší nárok na službu v bezpečí, aby byl zachován pro rodinu." Toto setkání a oprávněné výčitky v Pittrovi vyvolaly opět pocity viny. Uvědomil si, že i ve službách zdravotnických pomáhá vést válku, snaží se uzdravovat raněné, kteří jsou vzápětí zas posíláni zpět na frontu umírat. Prožívá zmatek a touží po klidu, vrací se opět ve svých úvahách k učení Ježíše Krista a principům křesťanství.

Blížil se konec války. Fronta se rozpadala. Všichni se chtěli co nejdříve dostat domů, ale železniční doprava nefungovala, spoje byly vesměs přerušeny. Na zpáteční cestě se Pitter s dalšími Čechy dostal lodí jen do chorvatského přístavu Rijeka, dále to nešlo. Nechá se proto s ostatními naverbovat do vznikající České legie na pomoc pořádkové službě v přístavu. V jejím rámci tu organizuje zdravotnickou službu pro množství raněných a nemocných, kteří leželi kolem přístaviště bezprizorně. Všichni pracovali ve dne v noci, protože zde přistávaly stále další lodě s nemocnými. Díky obětavé službě zachránili mnoho vojáků a město před epidemiemi.

Nejen o síle ducha ale i zázračném účinku slova měl Přemysl možnost se přesvědčit nedlouho před odjezdem legionářů z Rijeky. Utvrzuje ho to v náhledu, že sebelepší věc, je-li prosazována násilím, popírá základní principy lidskosti. Toto poznání dále otevírá cestu k formování Pittrova pacifismu.

Stalo se to takto. Několik netrpělivců, kteří se chtěli rychle dostat domů, se snažilo vyvolat vzpuru proti velicímu důstojníkovi legie. Napětí v řadách shromážděných vojáků rostlo a hrozilo vyústit v násilí. Pitter, rozhořčen jejich jednáním, veden náhlým vnitřním impulsem vyskočil na sud stojící v jeho blízkosti a vyzval nespokojené kamarády k utišení. Poté jim připomněl zásluhy osočovaného důstojníka a zdůraznil morální povinnost vůči národu jihoslovanskému. Apeloval na odpovědnost, slovanskou vzájemnost a svornost. Jeho plamenná řeč a akcent na všeslovanské nadšení nad rozpadem Rakouska-Uherska mělo za následek, že se mužstvo uklidnilo, možná i zastydělo a začalo se postupně rozcházet. Cítil, že mu Boží duch propůjčil hlas a slova. Později si častokrát připomínal tuto zkušenost v situaci, kdy stál tváří v tvář neobvyklému posluchačstvu.

Zanedlouho nato byl připraven vlak, který dopravil konečně i české vojáky domů. Přemysl Pitter se tak jako téměř třiadvacetiletý vrátil v polovině prosince 1918 do Prahy, hlavního města první Československé republiky, jen o několik dní dříve, než z USA dorazil prezident T. G. Masaryk.⁷ (Příloha II)

1.2.3 Morální devastace společnosti a poválečné uspořádání světa

První světová válka přinesla do té doby nepoznanou míru odlidštění. Dlouhodobý pobyt v zákopech, krvavé boje, velký počet mrtvých, obrovské množství zmrzačených - to vše vedlo k morální krizi nejen u vojáků, ale dotklo se bolestně též civilistů. Dosavadní uspořádání společnosti a její uznávané hodnoty upadly do hluboké krize, z které se postupně již v průběhu vlastní války začala rodit touha po míru, po novém, spravedlivějším uspořádání světa. Válka vyvolala ve světě dalekosáhlé politické, hospodářské, územní, národnostní i společensko-kulturní proměny. Zasáhla takřka do všech oblastí lidského života, otřásla i dosavadními

⁷ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*. 1996, s. 123-124.

humanistickými ideály demokracie. Spustila vlnu sociálního a nacionálního radikalismu a otevřela cestu k vítězství Říjnové revoluce v carském Rusku. Tím postavila ostatní svět před nutnost vyrovnat se s existencí komunistické ideologie ovládající rozlehlý stát v evropském prostoru. V některých koloniálních zemích Asie a Afriky vzplanula hnutí za národní emancipaci a vymanění se z koloniální nadvlády.

Rakousko-uherská monarchie se rozpadla a na jejím území vzniklo pět nových států, mezi nimi i Československo. Nově vznikající státy byly budovány převážně na národním principu. Přesto v národnostně pestré Evropě zůstal uvnitř nástupnických států velký počet národnostních menšin, což pro další jejich vývoj představovalo i řadu těžkostí a předznamenalo vznik nepokojů. Základ poválečného uspořádání v Evropě vyšel z mírových jednání konaných začátkem roku 1919 ve Versailles u Paříže /Versailleská smlouva/ za účasti i USA a Japonska.⁸

2 PITTRŮV ŽIVOT V LETECH 1918 - 1933

2.1 Charakteristika politicko-hospodářsko-sociální situace a duchovní atmosféra v českých zemích v období 1. republiky

Republika se hned na počátku své existence dostala do národnostních rozporů. Největší národnostní skupinou byli Němci, kteří nechtěli mít zpočátku s nově vytvořeným státem ve střední Evropě nic společného. Hned při vzniku ČSR vytvořili čeští a moravští Němci provincie a župy, které se snažili odtrhnout od nově vzniklého státu a připojit je k německému Rakousku. Tato snaha byla potlačena vojenskou mocí. Teprve postupem doby se začal projevovat u německých obyvatel ČSR hospodářský a potom i politický aktivismus. Avšak německé nacionalistické strany nadále odmítaly uznat existenci ČSR. Národnostní

⁸ KUKLÍKOVI, J. A J. *Dějiny 20. století*, s. 15-30.

otázka a problematika menšin se tak stala jedním z nejzávažnějších problémů československého státu. Posléze byla ovlivňována nejen vnitropolitickou, ale také mezinárodní situací, nastupující světovou hospodářskou krizí a změnami uvnitř versailleského systému.⁹

Hospodářství země se pomalu vzpamatovávalo a prožívalo pozvolný vzestup. Jsou budovány nové závody s vyspělejší technikou, zvyšuje se produktivita práce zaváděním nových metod řízení /Baťa, Škodovka/. Klesá počet nezaměstnaných a ti, kdo nemohou najít práci, dostávají sociální podporu od státu. V dopravě nastává boom, přibývá nových technicky dokonalejších automobilů, rozvíjí se průmysl chemický, i odvětví průmyslu lehkého. Mladá republika se vydává směrem k prosperitě s cílem zařadit se k vyspělejším průmyslovým státům Evropy. Všeobecný vzestup civilizační úrovně přináší i rozkvet vědy, umění, kultury a vzdělanosti. Tradiční konvenčnost zatlačuje nové směry proniknuvší z ciziny. V uměleckém světě to je například směr surrealismus, expresionismus. Ve většině děl je patrná reakce na válku.

Celá duchovní atmosféra "první republiky" Čechů a Slováků byla však také ovlivněna osvícenstvím ještě v jiném směru - zejména zásluhou prvního prezidenta T. G. Masaryka. Tomuto politikovi se za světem Kantova kritického rozumu neztrácel svět ducha, svět svědomí a mravního rozhodování. V Masarykově pojetí se o praktický rozum opírala mravní odpovědnost, pravá autonomie a dospělost člověka.

Do poválečného pracovního procesu se však musely mnohdy zapojit i ženy, aby uživily rodinu, která ve válečné vřavě přišla o živitele, nebo se v lepším případě vrátil z fronty jako invalida. To mělo za následek i zhoršení sociální situace dětí, které se díky nadměrné zaměstnanosti matek stále více potulovaly bezprizorně v ulicích. Důsledky toho byly nasnadě.

⁹ PASÁK, T. *Přemysl Pitter. Život pro druhé*. Českoněmecké soužití v díle Přemysla Pittra. 1997, s. 16-17.

2.2 Návrat do vlasti a hledání nové životní orientace

Po návratu z války byl Přemysl s ostatními již na nádraží vyzván, aby se ihned hlásili v příslušných kasárnách. Příkazu sice neuposlechl, ale později, aby se vyhnul případnému nařčení z dezerce, se šel hlásit přímo k samotnému ministru obrany Václavu Klofáčovi, bývalému redaktorovi "České demokracie", kterého znal od dětství ještě z otcovy tiskárny a jemuž v době uvěznění na Hradčanech na počátku války pomáhal jako příslušník strážní služby. Klofáč byl pak ke konci války amnestován a nyní se stal ministrem. Pittera zaměstnal jako sociálního referenta v oddělení pro délesloužící poddůstojníky. Práce to byla pro něj navýsost nudná, ale neškodná. V žádném případě ho nenaplňovala uspokojením a zakrátko požádal o propuštění, ačkoliv jeho nadřízený mu navrhoval další postup, zvýšení platu a definitivu. On se však stále ve svém nitru zaobíral myšlenkami na své poslání a v úvahách se vracel k prožitým událostem na frontě. K tomu později ve vzpomínkách napsal toto:

"Světová válka, vzniknuvší na mravně rozvrácené a bortící se půdě lidské společnosti, přinesla milionům strašná utrpení. Plná čtyři léta nalézal jsem se uprostřed těchto hrůz, denně patřil jsem smrti v líc, viděl drásané údy kamarádů, mrznoucí i horečkou rozpálená těla, prožíval jsem děs až k šílenství i záchvaty nevylicitelné radosti. To byla má doba přípravy a velikého přelomu života, kdy stokrát jsem proklel Boha a stokrát na kolenou v pláči jej vzýval. A když nakonec, jako zázrakem, vracel jsem se do vlasti chvilkovým nadšením opojené, šel jsem již klidný, s nezlomným přesvědčením a pevným odhodláním, věnovati cele svůj život práci, jež obrátila by člověka na cestu pravou a vysoko vztyčila světlý praporec pravého bratrství..... Byl jsem rozhodnut. Nebylo možno zdusit to, co se dralo z nitra..... Dny, které nyní mi nastaly, byly jediným usilovným hledáním cesty a způsobu, jak dojítí tohoto cíle."

(Přemysl Pitter, 1923, z dokumentů ke vzniku spolku Nový Jeruzalém, archivní materiál, karton č. 1, APP, PMJAK)

2.3 Studium na bohoslovecké fakultě

Pittrova cesta k morálnímu zrání, sebereflexi a laickému kazatelství

Hnutí "Nový Jeruzalém"

Činnost v dalších pokrokových organizacích

Po odchodu z ministerstva hledal čemu, respektive spíše komu, se bude věnovat. Nejdříve toužil seznámit se s písmem v bibli a porozumět poselství Ježíše Krista. Proto se dal se souhlasem děkana zapsat na Husově teologické fakultě ke studiu jako mimořádný posluchač, neboť v té době ještě neměl maturitu /maturitní zkoušku složil až později na Vyšší škole sociální/. Na fakultě jej okouzly přednášky a semináře některých profesorů, především exegeze děkana profesora Žilky a výklady dějin české reformační doby profesora Hrejsy, který mu uložil k vypracování seminární práci o životě a působení reformátora a kazatele Jana Milíče z Kroměříže, Husova předchůdce. Téma práce ho tak zaujalo, že se s nadšením vrhl do studia doby Karla IV., života a díla Jana Milíče, jenž ve své době zvěstoval Ježíšovo učení jazykem národa - tedy česky - v kázáních pro široké vrstvy obyčejného lidu. Milíč vykonal především mnoho dobrého pro chudé a potřebné, ujímal se sirotků, tuláků a bojoval proti mravnímu úpadku církve. V konkrétních činech dovedl spojit náboženskou vroucnost s praktickou sociální činností. Na Starém Městě pražském založil křesťanskou duchovní komunitu, obec, již nazval "Jeruzalém" - "Místo pokoje."¹⁰

Přemysl v něm našel svůj vzor a stal se jeho novodobým žákem a následovníkem. Jeho považoval za otce české reformace. Milíčův příklad ho inspiroval natolik, že se v budoucnu, po letech neúnavné práce a úsilí, pokusil podobné zázemí zbudovat pro žižkovské děti jako útočiště a "stánek" pro všestranný rozvoj a duchovní zušlechtění mladé generace - budoucnosti národa. O zařízení, které pojmenoval po slavném předchůdci Milíčův dům, pojednávám v dalších kapitolách.

¹⁰ PITTER,P. *Duchovní revoluce v srdci Evropy*, s. 23.

Kromě Milíče čerpal Pitter i ze života a díla jiných historických osobností. Velkým zdrojem poznání se mu stal Mistr Jan Hus, objevitel pevniny duchovních a mravních hodnot v každé lidské bytosti, a jeho víra ve vnitřní autoritu vlastního svědomí, pravdy, jež ho postavila proti vnějším autoritám a stála život, dále Mistr Jeroným Pražský, Matěj z Janova, Jakoubek ze Stříbra a především pak duchovní otec Jednoty bratrské Petr Chelčický. Právě posledně jmenovaného jihočeského zemana a kazatele považuje za největšího spisovatele husitské revoluce, známého svým odporem k násilí a bojujícího proti oplácení zla zlem.¹¹ Pitter si uvědomuje, že s myšlenkami osvíceného kazatele Chelčického se jeho vlastní zásady a humánní principy zcela ztotožňují. Pociťuje stále hlouběji, že své poznatky a zkušenosti potřebuje předávat dál a musí se o ně podělit s druhými lidmi. Stává se proto laickým kazatelem, jehož úkolem je připomínat lidem, občanům prvního československého samostatného státu, náboženskou minulost a velikost českého národa dokazovanou skrze "velké postavy" českých dějin. Uvědomuje si, že po třech stoletích cizí nadvlády je národní život, vybudovaný bez duchovních základů, příliš vratký na to, aby dokázal čelit otřesům. Káže pravidelně na nárožích ulic, náměstích, návších, v pronajatých sálech i kostelech, dlouhá léta pak i na Staroměstském náměstí pod širým nebem. Ve svých proslovech hovoří o křesťanství jako daru lásky, milosrdenství, bez kterého se nelze obejít ani v moderní době, o vzájemnosti národů Čechů a Němců, o vztahu mezi rodiči a dětmi, chudými a bohatými. Apeluje na solidaritu a lásku k bližnímu, nevyhýbá se diskusím, k nimž naopak posluchače podněcuje a vyzývá. Postupně získává okruh svých věrných stoupců, kteří pravidelně navštěvují tato kázání a vytváří volné společenství, z něhož později vzešla i řada Pittrových spolupracovníků. Jeho projevy a přednášky na různé téma¹² byly rozšiřovány i tiskem, zpočátku v letákové či brožurové podobě, posléze od roku 1924 vycházely v měsíčníku Sbratření (Příloha III), který s ním vydávala jemu myšlenkově blízká spisovatelka,

¹¹ Petr Chelčický, prorok na přelomu věků: *"Nadevše protiví se učení Kristovu služba mečem, ježto splácí zlo zlem."* In PITTER, P. *Duchovní revoluce v srdci Evropy*. 1995, s. 54.

¹² Téma přednášek: např. "Co je to skutečné křesťanství?"; "Je možné sblížení Čechů a Němců v naší zemi?"; "Máme rádi naše děti?" In PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*. 1996, s. 126.

literární překladatelka Pavla Moudrá. Úvodní stat' měsíčníku nastínila ideovou koncepci časopisu v Pittrově kontemplaci "chceme-li nový svět a nový život, musíme však nejprve chtít nového občana." Ve výchovných statích kladl důraz na vědu a umění, a to i v oblasti náboženské ("Pravé náboženství pojití se musí s nejhlubším poznáním"). V roce 1925 v článku "Všem, kdo touží po novém životě, lepším národě, spravedlivém řádu," definoval zásady své mravní politiky ve třinácti bodech. Dalším důležitým poselstvím časopisu bylo šíření myšlenky k usmíření národů a absolutnímu odmítnutí války. Pitter věděl, že některé z jeho prosazovaných požadavků mají utopický ráz, nicméně zastával stanovisko, že "pokrok je uskutečňováním utopií." Na stránkách Sbratření¹³ byly publikovány též Pittrovy názory na širokou oblast morálních společenských zásad jako je trest smrti, vegetariánství, jehož byl stoupenec, abstinence, zprávy o soudních řízeních s odpůrci vojenské služby /pacifisty/. V souvislosti s posledně jmenovanou oblastí - tedy vojenstvím - se jako pacifista zasazoval o zavedení náhradní civilní služby podle vzoru stejnojmenného mezinárodního spolku založeného Švýcarem Pierrem Ceresolem. Tento spolek pořádal v oné době velkorysé akce na odstranění škod způsobených válkou a přírodními katastrofami.¹⁴

Nadále se Přemysl stýkal s hluboce věřící "matkou Pohlovou," jak ji blízcí přátelé nazývali. V jejím žižkovském domě se scházel okruh příznivců, obyčejných prostých lidí, na malých duchovních besedách.

Ve 20. letech založil Pitter se svými přáteli hnutí duchovní obrody a sbratření lidstva "Nový Jeruzalém", kde razil silné protimilitantní názory - výše vzpomínaný pacifismus.¹⁵ Stojí za zmínku, že jako autor zabaveného konceptu svolání k protivojenské problematice s citátem "Braňme se výchově v umění zabít" určeného pro měsíčník Sbratření byl dokonce odsouzen k dvouměsíčnímu vězení. Na přímluvu světového pacifisty Alberta Einsteina v osobním dopisu

¹³ Časopis Sbratření vycházel od roku 1924 do roku 1941, kdy byla jeho činnost zastavena nacisty.

¹⁴ JIRÁSEK, J. *Přemysl Pitter*. In *Hovory*. 1996, s. 73

¹⁵ KŘESTAN, J. *Přemysl Pitter a spolky radikálních pacifistů v Československu*. In *Přemysl Pitter - život - dílo - doba*. Sborník referátů, 1996, s. 55, viz cit. :

"Myslíte-li, že nutno hájiti vlast násilím a vraždami - vražděte. My vraždit nebudeme! Poznáváme své synovství boží, poznáváme, že jeden Duch je v nás, poznáváme cestu Kristovu, cestu k Otcí a chceme v božském souzvuku se zákony jeho žít!"

zaslaném tehdy prezidentu T. G. Masarykovi byl Pitter, který taktéž s vysvětlením svého postoje prezidenta kontaktoval písemně, leč bez odezvy, nakonec omilostněn. Hnutí Nový Jeruzalém si kladlo za cíl pomoci objevovat svým stoupencům poznání pravého smyslu, účelu a krásy života, probouzet touhu po vyšším životě. Pořádá za tím účelem schůze, přednášky, dětská shromáždění, šíří své názory tiskem pro lidi stejně cítící a smýšlející bez rozdílu národnosti i vyznání. V dobovém tisku se jako reakce na Pittrovu činnost objevují i kritické články s titulky jako: "List, který vyzývá k odpírání služby vojenské," nebo "Společnost pomáhající mládeži do kriminálu."

Později si Pittrova nezlomná aktivita hledá i další oblasti působení a to ve spolupráci s nově založenými československými odbočkami světového Hnutí za mezinárodní smír /IFOR - International Fellowship of Reconciliation/ a Hnutí pro křesťanský komunismus.¹⁶ Díky pražské FOR se zúčastnil i mezinárodních konferencí IFOR v dánském Nyborgu a bavorském Oberammergau. A právě v Oberammergau se v roce 1926 seznámil se svou celoživotní partnerkou a oddanou spolupracovnicí paní Olgou Fierzovou, učitelkou a tlumočnicí ze Švýcarska, která až do konce Pittrova života stála po jeho boku v dobrém i zlém. Československá odbočka Hnutí pro mezinárodní smír nebyla nikdy masovou ani velkou organizací, ale byla jedinečná svým složením. Sdružovala totiž Čechy, Němce i Židy. Pitter k tomu tehdy napsal:

"Jsem Čech, vychován českým jazykem, přijímám českou kulturu. Moje češství mne zavazuje k službě a ukládá mi odpovědnost. Ale což vedle ten Němec nemá totéž právo, tytéž závazky? Proč má být mezi námi umělá přehrada? Proč se nemáme mít navzájem rádi jako bratři, vzájemně si pomáhat, jeden druhého ctít a poznávat?"¹⁷

¹⁶ JIRÁSEK, J. *Přemysl Pitter*. In *Hovory*. 1996, s. 73

Hnutí pro křesťanský komunismus nemělo nic společného s podporou bolševismu v Rusku.. Jeho idea spočívala ve sdružování stoupenců do společenství, která budou díky spolupráci naprosto soběstačná /družstevní hospodaření, kdy každý z členů má podíl na výsledku/ - po vzoru prvních křesťanů a Českých Bratří. Úkolem spolku bylo tvořit mravní a sociální společenství na základech Kristovy nauky a řádu jí odpovídajícím. Hnutí se zaměřilo též na pacifistickou pomoc odpíračům zbraně.

¹⁷ PASÁK, T. *Přemysl Pitter. Život pro druhé*, s. 28.

Cestu pokroku mezi vzdělanci razila také Akademická YMCA - větev mezinárodního hnutí křesťanského studentstva - pod vedením známých osobností prof. Emanuela Rádla, J. L. Hromádky, Jaroslava Šimsy. Sekretářem německé sekce "YMKY" se stal Pittřův přítel a spolupracovník Jindřich Tutsch, který usiloval o dorozumění mezi Čechy a Němci v nové republice.

Ochranu lidských práv prosazovala Mezinárodní liga pro lidská práva při Společnosti národů. V Československu vznikla její odbočka v čele s E. Rádlem a Pittrem ve vedení. Na půdě ligy probíhaly četné přednášky a diskuse na aktuální témata.

Výše uvedené organizace měly mezinárodní charakter a jejich prostřednictvím se Přemysl seznámil s řadou stejně smýšlejících přátel ze zahraničí. Navázané vztahy se staly prospěšnými v jeho budoucí sociální práci.

2.4 Život v křesťanské lásce

"Jsem křesťan bez církevní příslušnosti", prohlašoval o sobě Pitter. Byl propagátorem ekumenismu.¹⁸ Křesťanství bylo a vždy zůstane univerzální. Je to radostná zvěst pro všechny lidi a pro celý svět. Tato univerzálnost je jedním ze základních rysů Pittrovy osobnosti, neboť snad všechny organizace a hnutí, jichž byl členem či zakladatelem, byly univerzální, internacionální - od pacifismu počínaje přes vegetarianismus až po ochranu zvířat konče.

Evangeliem byl Pitter zasažen pod kabátcem vojáka c.k. rakouské armády ve chvíli klidu uprostřed válečného běsnění. Byl jím dotčen tím hlouběji, čím se okolní svět zcela odlišoval od předobrazů pravého života, který se mu otevřel ve slovech Ježíšových. Vybízela ho k následování a Přemysl uposlechl. Kde mohl,

¹⁸ MACHÁLEK, V. *Ekumenický rozměr osobnosti Přemysla Pittra*. In *Hovory*, s.89, viz. cit. : Přemysl Pitter věřil, že "každá církev má svoje určité poslání, svůj zvláštní úkol, a čím opravdověji jej budou brát, tím více se budou sbližovat a doplňovat." Varoval před zaměřováním se na úsilí o vnější sjednocení křesťanů, které by nikdy nemohlo zahrnovat všechny, a soudil, že stačí, spojuje-li duše "tatáž niterná touha růst do výše, k Bohu, a pěstují-li mezi sebou vztahy bratrství a pokoje. Pavel v Římě a Petr v Jeruzalémě, každý pracuje svým způsobem a přece k jednomu cíli..."

jednal ve smyslu ježíšovské lásky. Tato láska patřila i k základům jeho křesťanské výchovy.

Když později, v době své vrcholné práce s dětmi, vydal knížku "Slovo Boží dětem", nabádá je v proslovu k vzájemné lásce a úctě následovně:

"Vy, hoši a děvčata, kteří chcete být křesťany, následovníky Kristovými, musíte spolu s Ježíšem odmítat všechno násilí. Nedejte se nikdy strhnout hněvem k nelaskavému a dokonce násilnému činu. Proto vám netrpím hračky, které představují zbraně. Rozumíte mi už? Svět má války dost a touží po míru, po sbратření národů. Vy se cvičte v tom, abyste se stali vojáky Ježíšovými. A zbraně vojáků Ježíšových jsou mírnost, smířlivost, dobrá vůle. Ježíš přikazuje neoplácet zlé zlým, přikazuje odpouštět a pomáhat."¹⁹

Křesťanskou výchovu ve svém pedagogickém působení, jak uvidíme, zaměřil především k těm dětem, které to nejvíce potřebovaly - tedy z nejchudších dělnických rodin z předměstí Žižkova, později dětem rasismem postiženým a jinak pronásledovaným, hlavně židovským, ale i německým. Zvláště v těch, které o sobě vzájemně nedůvěřivě a nepřátelsky smýšlely, probouzel základy porozumění a lásky. Snahy o smíření mezi dětmi měly svou obdobu v úsilí o smíření mezi národy již ve dvacátých letech a projevíly se pak ve výrazné konkrétní podobě ihned po skončení druhé světové války v době planoucí a dále rozněcované nenávisti mezi Čechy a Němci.²⁰

V dalším textu se vrátím trochu zpět na počátek 20. let, kdy v Přemyslovi uzrávalo rozhodnutí jít za novým posláním. Realizací svého plánu nastartoval osobní životní cestu věnovanou práci pro druhé.

¹⁹ PITTER, P. *Slovo Boží dětem. Sbíрка promluv v Milíčově domě.*

²⁰ MATOUŠ, M. *Křesťanský vyznavač Přemysl Pitter.* In *Hovory.* 1996, s. 33.

2.5 Práce pro mládež novým posláním

Z dědictví po otci nezůstalo téměř nic, ale tím se Přemysl příliš netrápil. V té době se mu v hlavě rodil úplně jiný plán, k jehož realizaci ho inspiroval bezcílný život chudých dětí toulajících se v předměstských ulicích. Denně pozoroval jejich potloukání, vzájemné bitky, drobné krádeže, kterých se dopouštěly. Viděl, jak žižkovští kluci skáčou na projíždějící železniční vozy, shrnují z nich uhlí do pytlů a shazují je z vlaku dolů a posléze se o ně perou.

Na naléhání známého učitele se stal důvěrníkem nově vytvořené organizace Péče o mládež v žižkovském okrese a o něco později jejím předsedou. Zapojil se do bezplatné práce pro zanedbané děti. Vodil je do školy, navštěvoval jejich rodiny, aby zjistil, v jakých podmínkách žijí, nabízel pomoc, obstarával boty, šaty a vyplácel příspěvky v neodkladných případech. Přestože se snažil všemožně pomáhat, věděl, že bez jejich aktivní snahy, aby si každý chtěl především pomoci sám, to nejde.

Stále narůstající práci s dětmi byl pohlcen natolik, že mu brzy nezbývalo dost času na denní studium. Kromě toho si uvědomil, že se musí učit i tomu, co pro něj není důležité. Zanechal proto studia na Husově fakultě, jen vztahy s některými studenty a kantory nepřerušil. Ve svém soukromí se svědomitě učil však dál.

Děti z chudých, neúplných, narušených rodin, na které neměl nikdo čas, potřebovaly především zaujmout pro nějakou prospěšnou činnost či zábavu a podnětným způsobem vyplnit jejich volný čas. K tomuto účelu si Pitter na Žižkově pronajal zahradní pavilon v restauraci "Na výšince",²¹ kde s podporou několika přátel pořádal pro děti loutkové divadlo, učil se je oslovovat hlasem lásky, získával je pro takový život, jakému se sám ve svém nitru oddal, tedy životu v křesťanské lásce. Přemysl umožnil každému dítěti ukázat, co v něm je, dával příležitost k seberealizaci i těm slabším, méně nadaným. Kromě zábavy jim

²¹ dnešní Kubelíkova ulice

přednášel i evangelium přijatelnou srozumitelnou formou pro dětské chápání. Byly to právě děti, které zůstávaly jeho největším zájmem a láskou.

2.5.1 Úsilí o získání vlastního domova pro děti

Po několik let tak pro děti organizoval kolektivní hry, společně s nimi realizoval pravidelné besídky pro rodiče a ostatní děti, výlety do přírody a mnohé další akce. To vše pokračovalo až do doby, kdy se změnil majitel restaurace a zrušil pronájem sálu. Pitter musel s dětmi zahradní pavilon opustit. Po určitou dobu pak využívali možností scházet se na jiných místech. Setkávání v náhradních prostorech se však neosvědčilo a zájem dětí o pravidelné schůzky začal klesat. To vedlo Pittra k úvahám získat vlastní domov, který by plně sloužil dětem. Navrhl úřadům postavit speciální dům pro denní odpolední pobyt po vyučování, kde by děti mohly trávit volný čas pod výchovným dohledem organizovaně. Jeho žádosti však nebylo vyhověno, úřady neměly na stavbu peníze. Rozhodl se proto získat prostředky na koupi pozemku a zajistit výstavbu vlastního útulku. Za tím účelem založil stavební bytové družstvo s názvem "Domov mládeže bez přístřeší," později přejmenovaným na "Milíčův dům." Konstituování družstva mělo svůj ryze praktický důvod. Tehdejší legislativa umožňovala stavebním a bytovým družstvům, jimž byl ministerstvem sociální péče přiznán statut obecné prospěšnosti, získat řadu výhod a subvencování ze státních financí. Žádnou státní podporu nad rámec zákona však družstvo nezískalo, proto Pitter začal na vybudování domu shánět prostředky od dárců, zejména svých přátel. Pořádal sbírky, vyzýval k poskytnutí příspěvku své čtenáře, posluchače a další příznivce. Mezi nimi ale vesměs nebyli bohatí lidé, proto trvalo několik let, než se podařilo shromáždit potřebný obnos na koupi vhodného pozemku. Projekty vyhotovili bezplatně architekti z řad známých a přátel. Konečně byl vydán i souhlas magistrátu ke stavbě. Problémem zůstávala skutečnost jak postavit dům, když financí stále nebyl dostatek i přes pokračující sbírky a poskytování drobných

částek od ochotných přispívatelů. V měsíčníku Sbratření se v roce 1932 objevuje tento článek:

"Stavební náklad a peněžní úhrada na Milíčův dům činí okrouhle 450.000 korun. Na hotovosti je 130.000 korun. Tuto sumu tvoří dary a příspěvky přátel mládeže. Stát ani veřejné instituce nepřispěly.

*Neztrácí národ v dětech nejcennější hodnoty,
ponechává-li je bez péče mravní a sociální jejich osudu?*

*Nemůže-li dnes pomoci stát a obec,
musíme pomoci sami!*

*Vždyť v dnešní mládeži vyrůstají lidé, kteří zítra
budou tvořit dějiny!*

*Budoucnost národa a lidstva spočívá v jejich rukou.
Svět a jeho zřízení bude takové, jaké budou tyto děti již za
několik let.*

*Lid potřebuje především dobré, poctivé, svědomité
a cílevědomé vůdce. Ale nestačí sebe-bystřejší rozum
ani sebevětší vědomosti. Je potřeba pěstovat
i srdce, cit a svědomí.*

Budit mravní uvědomění a pocit odpovědnosti.

*Milíčův dům má nahradit mnoha dětem domov,
má čelit škodlivým vlivům jejich okolí!*

Toto dílo provází cílevědomá, vytrvalá a skutečná láska!"

(Pitter, 1932)

V té době se Pitter dozvěděl, že jakýsi vinohradský lidumil, stavitel Skorkovský, vystavěl a daroval několika rodinám nezaměstnaných dělníků domky. Rozhodl se podnikatele vyhledat a oslovit se svým smělym plánem. Architekt dr. Karel Skorkovský byl velmi zaměstnaný člověk a pro Pittrovu návštěvu si vyhradil jen pár minut. Přesto pozorně poslouchal jeho výklad o práci s dětskou skupinou a potížemi spojenými s chybějícím zázemím a nechal si předložit projektovou dokumentaci. V plánované stavbě útulku se kromě učeben

počítalo i s dílnami, hygienickým zařízením, sportovním hřištěm. Nakonec došlo na dotaz k řešení finančního pokrytí celé akce - viz následující dialog:

" Vidím, že to bude stát asi půl milionu korun. Máte je?"

" Právě proto jsem přišel za vámi. Slyšel jsem, že máte pochopení pro těžkou situaci chudých lidí."

"Takže chcete, abych stavěl na úvěr." Pak se stavitel odmlčel a nakonec řekl:

"Přijďte pozítří a nechte plány zde. Zatím ale nic neslibuji."

Pitter byl vděčen za to, že nebyl přímo odmítnut a spoléhal na architektovo lidumilství. Za dva dny se opět setkávají. Stavitel dlouho mlčel, než konečně promluvil:

" K jakým splátkám byste se mohl zavázat? " dotázal se. Na to musel Pitter přiznat:

"Nemohu dělat žádné závazné sliby, protože nemohu předvídat, kolik darů a příspěvků dostaneme, a kromě toho hodně peněz bude potřeba na provoz. Ale mohu vás ujistit, že budeme platit svědomitě."

Skorkovský se zamyslel a nakonec odpověděl: *"Dobrá, budu pro vás stavět, ale začneme pouze s částí tohoto domu; přízemí se sklepy a sál vedle toho. Až mi to zaplatíte, postavím první a druhé patro."*²²

Tak bylo rozhodnuto o zahájení výstavby žižkovského dětského útulku Milíčův dům a Pittrův vytoužený sen se mohl začít realizovat.

V létě roku 1933 se započalo s úpravou terénu a položením základů na pusté parcele na úpatí vrchu Svatého kříže /ve středověku zde byla šibenice/ blízko Olšanského rybníka,²³ jehož část byla pro účely zbudování hřiště zasypána. Přípravných prací se zúčastnilo mnoho dobrovolníků. Městské úřady díky ustavičným Pittrovým intervencím poskytly alespoň různá zařízení.²⁴

²² PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví PP a OF*, s. 136-137

²³ Původně družstvo uvažovalo o stavebním místě na rozhraní Riegrových sadů a Rajské zahrady ve Vozové ulici, posléze roku 1924 získalo pozemek na vrchu sv. Kříže, které směnilo s pražskou obcí za parcelu na východním břehu Olšanského rybníčku. In: KREJČÍ, M. *Příspěvek k dějinám Milíčova domu*. Přemysl Pitter, život-dílo- doba, Sborník referátů, 1996.

²⁴ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví PP a OF*, s. 137.

Po celou dobu výstavby byli čtenáři časopisu Sbratření pravidelně informováni prostřednictvím příspěvků Přemysla Pittra o postupu prací.

Slíbená první etapa vlastní stavby domu byla hotova v prosinci 1933. O tři roky později Skorkovský²⁵ dokončil dostavbu dalších dvou pater ve 2. etapě dle dohody.

(Příloha IV)

3 MILÍČŮV DŮM NA PŘEDMĚSTÍ PRAHY

3.1 Zahájení provozu v novém útulku

Sen o vlastním domově pro děti se stal skutečností. Milíčův dům byl otevřen na Štědrý den v neděli ráno 24. prosince roku 1933 bohoslužebným shromážděním. Pitter při něm pronesl kázání na text z knihy Jozue 24, 15 - "Já i můj dům sloužití budeme Hospodinu." V zahajovacím projevu výstižně řekl: "*Chceme tvořit ostrov v příboji vln, na němž by mnozí trosečníci našli záchranu.*" V tentýž den odpoledne se konala vánoční slavnost s bohatým programem a nadílkou pro každé přítomné dítě. Byly na ni pozvány všechny děti z okolí, zejména ty z nuzných poměrů, což se stalo i určitým kritériem, podle kterého pak pracovníci útulku v budoucnu zájemce vybírali. Brzy totiž kapacita domu velkému zájmu o docházku nestačila.

A tady mohl konečně Přemysl se svými přáteli rozvíjet mimoškolní výchovu podle svých představ, etického přesvědčení a pedagogických zásad Pestalozziho.²⁶

²⁵ Výstavba Milíčova domu nebyla v činnosti Dr. Ing. K. Skorkovského zdaleka ojedinělá humanitární akce. S tím ostře kontrastuje, jak komunisté po únorovém puči 1948 uloupili rodině Skorkovských veškerý majetek a Karel Skorkovský prožil poslední desetiletí života jako oběť třídního boje, násilně vystěhován do bídnych podmínek mimo Prahu. In: *Hovory 9, Předmluva*. 2003.

²⁶ J. H. Pestalozzi (1746-1827) - významný švýcarský pedagog a edukační reformátor, filozof, filantrop, politik, školní a sociální reformátor. Po J. A. Komenském se jedná o jednu z nejvýznamnějších postav moderní světové pedagogiky. Hlavním cílem jeho myšlenek bylo, "posilovat člověka a přinést mu jen to, co mu může pomoci." Zřetel kladl obzvláště na základní vzdělávání dětí. Jeho teorie o nutnosti spojit výchovu a výuku ve třech oblastech spočívá v tvrzení, že vzdělávat se totiž musí hlava (intelekt), srdce (etická a náboženská kritéria) i ruce (řemeslná

3.1.1 Proč právě "Milíčův dům?"

Název domu byl zvolen na počest zářivé postavy kazatele Jana Milíče z Kroměříže, mravního reformátora našeho národa z doby Karla IV. a životního vzoru Přemysla Pittra, který volbu pojmenování objektu odůvodnil takto:

*"Pro budovu hledali jsme ideové označení. Nikdo jiný nemohl lépe ztělesnit naši snahu. Žil v době velikého ideového a sociálního kvasu. Těžce nesl mravní úpadek národa. Svými ohnivými, láskou a hlubokým citem prodchnutými slovy a příkladem života roznítil v národě hnutí za mravní očistu a obrození. Založil vzornou obec, které dal jméno "Jeruzalém", kde nalezlo množství duší životem zrazených nový, radostný život a v níž kolem sebe soustředil žáky, kteří se později stali nositeli jeho obrodných myšlenek. Proto jsme vstavili jméno Milíčovo na svůj štít, aby nám svítil a ukazoval cestu v našem konání."*²⁷

Přemysl Pitter

3.2 Činnost v útulku

Výchova v duchu etických principů

" To hlavní, co chceme těm útlým duším dát pro život,

je pevný a jasný životní názor

- probudit a pěstovat všechno to krásné

a ušlechtilé, co je v jejich nitrech ukryto.

Čím jsou lidé živi?

Křesťanská odpověď - **láskou.**"

(Moudrá, 1933)

zručnost) a všechny tři oblasti musí být v rovnováze a harmonii. Jeho myšlenky byly výchozím bodem řady školních reforem 20. století. <http://cs.wikipedia.org/>, <http://www.rozhlas.cz/>

²⁷ Pitter, *Milíčův dům na pražském předměstí*. In Hovory 3, 1997, s. 68.

Přes svou jednoduchost byl útulek /zejména po dostavění pater/ velmi účelně vybaven tak, aby vyhovoval všem potřebám dětí. Vedení pedagogické a hospodářské mělo na starosti sedmičlenné kuratorium, jehož předsedou se stal pedagog Ferdinand Krch, Pittrův přítel a bývalý ředitel "Domu dětství" v Krnsku /pro děti to byl strýček Fedor/. V útulku vládla rodinná pohoda, veškeré dospělé osazenstvo včetně všech pedagogů děti oslovovaly "strýčku" a "tetinko." Spisovatelka a vydavatelka Pavla Moudrá, blízká spolupracovnice Pittra, o této atmosféře tehdy napsala:

"Neviděla jsem nikde tak radostné vzrušení v dětských tvářích, nebyla jsem nikdy svědkem tak láskyplného poměru mezi učiteli a žáky."

Strýček Přemysl, jak děti Pittra nazývaly, se jim snažil dát především mravní základ pro život. Pěstoval v nich ohleduplnost, pravdomluvnost, poctivost. Učil je pomáhat si navzájem, pomáhat ostatním lidem a vážit si jeden druhého bez ohledu na národnost, vyznání i barvu pleti. Promlouval k nim jako rádce a kamarád například takto:

"Nejlépe se oslaví Ježíšovo narození, když se budeme snažit sloužit a pomáhat všem bližním, zejména těm, kteří jsou smutní a nešťastní. Když alespoň člověku, který je nešťastný řeknete, že s ním cítíte, usmějete se na něj, pohladíte mu ruku, uvidíte, jak se jeho obličej rozjasní. Dáte mu víc, než si myslíte: dáte mu lásku, víru, naději a sílu k novému životu."

Okruhu svých spolupracovníků stále zdůrazňoval, že důslednost a vlastní příklad zůstává nejdůležitější metodou výchovnou.

K dispozici měli chovanci útulku klubovny, dílny, studovnu a čítárnu s knihovnou, hudební sň a tělocvičný sál. Venku se rozprostírala zahrada, kde společně pěstovali květiny, okrasné dřeviny a zeleninu. Výpěstky pak mohli zkonzumovat. Na hřišti se hrávala především oblíbená odbíjená. Dětem byla pravidelně poskytována i odpolední svačina. Kromě toho mohly využít i možnosti se v domově osprchovat, což bylo výhodou, neboť tehdy většina z nich bydlela s rodiči v malých nevhodných bytech vesměs bez koupelen.

Téměř všechnu výchovnou a administrativní činnost vykonávali Pittrovi spolupracovníci zdarma. Věnovali této práci všechn svůj volný čas. V prvním období k nim patřili především manželé Rottovi, Anna Pohorská, Švýcarka Olga Fierzová, největší Přemyslova opora, Ferdinand Krch, Magda Pilbauerová a další.²⁸ Provoz útulku byl financován z darů, sbírek a příspěvků a dokonce i dědických odkazů.

Každá neděle v Milíčově domě začínala bohoslužebným shromážděním s Pittrovým kázáním, kterého se účastnili především předplatitelé Sbratření a jiní přispívatelé na dům. Docházeli sem i další lidé z Prahy, kteří byli zklamáni formálním a zastaralým křesťanstvím praktikovaným v jejich obvodech. Poté následoval program pro děti s pravidelnými besídkami. Odpolední čas náležel starším dětem, které, přestože již dosáhly učňovského věku, se sem rády vracely a hrály zde různé hry či sportovní utkání. Rodiče byli zváni jednou za měsíc na schůzku při čaji a koláčích. Zde se dozvídali o činnosti svých dětí v útulku, účastnili se různých výchovných besed a přednášek. Na dětském společenství se aktivně podílely i děti, které ve škole příliš neprosplávaly. Těm byla věnována ze strany pedagogických pracovníků, soustředěných kolem výrazné osobnosti P. Pittra, zvláštní pozornost, aby se dokázaly prosadit, získaly potřebnou sebedůvěru a mohly uplatnit v mnoha případech objevené zvláštní schopnosti. Jediným hlediskem a cílem bylo přispět k utváření charakteru dětí.

3.3 Zotavovna a letní tábor v Mýtě u Rokycan

Při své výchovné práci se Pitter a jeho kolegové dovídali stále častěji o velmi špatných podmínkách /a situace se zhoršovala stále více i vlivem rozsáhlé celosvětové hospodářské krize/, ve kterých jejich chráněnci doma žijí. Uvědomili si, že by bylo nanejvýš potřebné získat pro ně ještě zázemí pro zotavení ve zdravém prostředí. Překážkou zůstával nedostatek prostředků, vždyť se stále

²⁸ ŠTĚPÁN, J. *Milíčův dům*. In *Hovory*. 2003, s. 16.

splácel velký dluh na Milíčův dům. Realizaci záměru zotavovny v příštích letech napomohla zvláštní náhoda. Jakási vdova Pittrovi nabídla značnou peněžní částku, kterou našetřila jako věno pro svou dceru, jež právě zemřela. Chtěla, aby ji použil jako příspěvek na domácnost pro dívky při uzavírání sňatku. Přemysl ji přesvědčil o potřebnosti udělat něco pro děti, dokud jsou malé a seznámil ji se svým plánem výstavby zotavovny. S tím vdova souhlasila a byla přesvědčena, že by i její dcera z toho měla radost. Tak došlo ke koupi pozemku a stavbě malého domu v prostředí krásné přírody poblíž městečka Mýta, 65 kilometrů západně od Prahy. Součástí se stal i letní stanový tábor, který v době prázdnin rozšiřoval kapacitu ubytování dětí. (Příloha V)

Architekt²⁹ a mnozí přátelé zde pracovali opět zcela zdarma, přesto nebylo dost peněz na zařízení "našeho domečku", jak ho pracovníci Milíčova domu familierně nazývali. Stavbu dokončili v roce 1938. S pomocí vybavení pak přispěli Pittrovi britští přátelé. Kromě žižkovských dětí do nově otevřené zotavovny byly umisťovány i děti židovských uprchlíků z tehdejšího Německa po nástupu Hitlera k moci a později uprchlíků z pohraničních oblastí Sudet. Útočiště zde našly rovněž židovské děti po okupaci českých zemí nacisty, a to až do doby, kdy byly s rodiči povolány na transport do koncentračních táborů. Pro většinu z nich byl tehdejší pobyt v Mýtě posledním šťastným údobím jejich života a poslední světlou vzpomínkou. Z "koncentráků" se totiž později už nevrátily.

Do celkové výchovné práce Milíčova domu zasáhla neklidná politicko-hospodářská doba konce 30. let, kdy se v Evropě začalo schylovat k neodvratné katastrofě v podobě další války.

4 ČINNOST PITTRA PŘED A ZA PROTEKTORÁTU

4.1 30. léta - léta krize a fašistické hrozby

²⁹ architekt Zdeněk Teichman (pozn. aut.)

Na přelomu 20. a 30. let se odehrály důležité změny ve světovém vývoji. Hospodářství většiny zemí postihla mimořádně těžká krize, jejíž nástup se ohlásil pověstným "černým čtvrtkem" na newyorské burze, který znamenal totální krach obchodu s cennými papíry a akciemi. Odtud se krize rychle rozšířila do dalších zemí a nabyla celosvětového rozsahu. Její hospodářské, sociální, politické a morální důsledky otráslly i vyspělými demokratickými státy. Došlo tak ke krizi celého demokratického systému, který musel čelit otevřenému nástupu nacistické diktatury v Německu a vytvoření agresivního bloku států s autoritativními režimy. Velkým nebezpečím pro stabilitu ve světě se kromě Německa staly požadavky italského fašismu nebo japonského militaristického režimu, či upevňování stalinské diktatury v SSSR.³⁰

Čelit krizi se snažili politici a ekonomové různými ekonomickými reformami. Nejúspěšnějším se stal program amerického prezidenta Roosevelta "New Deal" /Nový úděl/, díky němuž se ekonomická situace USA výrazně zlepšovala a do roku 1937 se podařilo dosáhnout hospodářského stavu, který byl na vrcholu konjunktury v roce 1929. Jinak tomu bylo v Evropě, kde krize přetrvávala a nezastavil se ani růst nezaměstnanosti. V Německu se vyhroutily i vztahy na politické scéně. Do popředí se dostala Nacionálně socialistická německá strana dělnická v čele s nacistickým Adolfem Hitlerem, který byl v lednu 1933 jmenován říšským kancléřem. Od počátku Hitlerovy vlády dochází k likvidaci všech prvků demokracie a jeho totalitní diktatura postupně ovládla všechny sféry politického, společenského a hospodářského života. Nacistický režim zavádí systém řízeného hospodářství zaměřený především na zbrojní průmysl, jehož cílem bylo připravit Německo na válku. Razantním snížením nezaměstnanosti si naklonil široké vrstvy obyvatelstva. Elitní oddíly SS převzaly roli obávané mocenské síly "třetí říše." Bezprostředním vykonavatelem policejní zvláště se stala státní tajná policie - gestapo. Tragédii německého národa lze spatřovat v tom, že přijal nacistickou diktaturu s relativně vysokou mírou souhlasu. Rozsáhlé katastrofální důsledky nejen pro něj, ale i celý svět vešly do dějin jako nejstrašnější apokalypsa novověku.

³⁰ KUKLÍKOVI, J. A J. *Dějiny 20. století*, s. 50-68.

4.1.1 Mnichovská zrada a Pittrovy cesty po Evropě

Rok 1933 a "hnědou záplavu" /nástup fašismu/ považoval P. Pitter za velké nebezpečí nejen pro Československo, ale i pro celou Evropu a celý svět.

Přestože byl zcela pohlcen prací pro děti a s nimi, hluboce ho znepokojovala politická situace v Evropě. Hitlerův nástup k moci a jeho zásahy narušily všechny upřímné mírové snahy a styky s mnoha přáteli v Německu. Činnost pokrokových organizací v Evropě byla utlumena nebo úplně přerušena. Aby se přesvědčil o pravém stavu věcí, vydal se Přemysl na jaře 1938 osobně do Německa za svými přáteli a později též do Rakouska, které v březnu téhož roku Hitler bez odporu obsadil a připojil k říši jako její "Východní marku." Pitter zde poznal, že řada německých občanů se nechala oslnit lepším pořádkem a sociálními opatřeními, které Hitler zavedl, a slepě ho následovali. Panovačnost, neustálé zdůrazňování árijské nadřazenosti, zloba a nenávisť k jiným národům je zcela opanovala.

V létě 1938 Přemysl cestoval českým pohraničím, které Němci začali nazývat Sudety /Sudetenland/. Zjistil, že nahromaděná nenávisť mezi henleinovci a Čechy je nepřekonatelná. Částečně i v důsledku minulých chyb české politiky byli nyní Němci spojeni myšlenkou na slibované sjednocení všech Němců pod hlavičkou říše.

Anglie a Francie - smluvní spojenci Československa - nehodlaly kvůli malé zemičce ve střední Evropě riskovat válku s Hitlerem, a proto v září 1938 společně s ním podepsaly "Mnichovskou dohodu", podle níž Československo muselo okamžitě bez boje odstoupit pohraniční oblasti Německu. Touto mnichovskou zradou se projevila politika appeasementu anglické a francouzské vlády. Přesto však jim akt obětování malé republiky v srdci Evropy kýžený výsledek v budoucnu nepřinesl.

Hitler tak slavil první velké vítězství a 15. října 1938 obsadil Sudety. Postoj západních mocností byl pro Pitttra a ostatní občany republiky obrovskou deziluzí. Bylo však zřejmé, že takovýto ústupek Hitlerovy expanzivní úmysly stejně nadlouho nezastaví.

Hned po Mnichovu ještě před zábořem Sudet začaly do vnitrozemí Čech proudit uprchlíci z pohraničí. Některé z jejich dětí našly útočiště také v nově otevřené zotavovně Milíčova domu v Mýtě u Rokycan, kde jim byla poskytnuta co možná nejlepší péče. Malá kapacita zařízení však nedovolovala přijmout více než 20 dětí.

V říjnu 1938 krátce před obsazením českého pohraničí odletěl Pitter do Anglie, kde uskutečnil řadu přednášek o své zemi a o zradě spojenců na ní spáchané, uspořádaných většinou ve skupinách Hnutí pro smír. Shromáždil získané příspěvky a dary, které pak byly použity na provoz mýtské zotavovny a na pomoc uprchlíkům v Československu. V den československého státního svátku, 28. října, poslal z Londýna do vlasti následující poselství:

*"Nepropůjčujme svou sílu satanovi, nenechme se zatáhnout do jeho pláňů. A přece věnujme svou lásku i těm, kdo jím byli svedeni a mají ho za svého boha. Vizme ve svých nepřátelích oklamané a podvedené bratry! Násilí nezachrání svět, to mohou udělat pouze láska a bratrství."*³¹

Zamýšlel uskutečnit ještě turné po Skandinávii. K tomu však již nedošlo, neboť severskými zeměmi bylo povolení k návštěvě zamítnuto pravděpodobně již z obavy před možným ohrožením neutrality. Proto se téměř po třech měsících přes Švýcarsko vrátil do Prahy. Ačkoliv ho přátelé v cizině před návratem do Čech varovali, cítil, že v těžkých chvílích, které v budoucnu, jak předvídal, nastanou, musí stát po boku svých českých přátel.

O mnoho let později o této situaci napsal:

"Okleštění Československa po mnichovské dohodě bylo pro Čechy těžkým otrěsem, ze kterého se ani dnes ještě neprobrali"....

(Pitter, 1970)

³¹ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti*, s. 145.

4.1.2 Rozpad Československa a okupace českých zemí v roce 1939

Jak se dalo předpokládat z vývoje situace, Hitler se dlouho nespokojil s existencí zmrzačeného československého státu. Slovensko vyhlásilo 14. března 1939 pod německou patronací samostatný Slovenský stát v čele s klerikální profašistickou vládou prezidenta J. Tisa. Hned následující den ráno obsadily německé jednotky i okleštěný pozůstatek českých zemí a 15. březen 1939 se tak jako "černý den" zapsal do historie českého národa. Nazítří, 16. března 1939, Hitler už z Pražského Hradu vyhlásil nové politické uspořádání země - Protektorát Čechy a Morava - a do čela dosadil říšského protektora K. von Neuratha. Platnost všech výnosů fašistického Německa se tím automaticky rozšířila i na protektorátní praxi. Moc gestapa tak byla i zde neomezená.

4.1.2.1 Obavy českých pokrokových činitelů po obsazení vlasti

Tento "černý den" - patnáctý březen 1939 - přinesl řadu obav pokrokových činitelů. Mnoho lidí se rázem ocitlo v nebezpečí pronásledování za svou činnost a jednoznačné postoje proti nacismu. Rovněž Pitter měl jako člen Ligy proti antisemitismu obavu, že bude zatčen. Naštěstí předseda Ligy doktor Bohumil Vančura stačil včas zničit kartotéku, za což byl nemilosrdně ztýrán gestapem a pak účelově propuštěn, aby gestapo mohlo sledovat, s kým se stýká. Později se mu za pomoci úředníka německé tajné policie, s nímž ho solidárně pojilo vzdělání absolvované u stejného profesora v Německu, podařilo přece jen uprchnout za hranice, takže hrozba z prozrazení dalších členů byla zažehnána.

Říjnová demonstrace vysokoškolských studentů téhož roku, konaná v Praze u příležitosti 21.výročí vzniku 1. československé republiky, měla smutnou dohru. Pořádková protektorátní policie a oddíly SS při zákroku proti demonstrujícím postřelili studenta Jana Opletala, jenž po několika dnech v nemocnici zranění podlehl. Kromě toho pozatýkali postupně řadu přátel, se kterými se dostal i Pitter

v minulosti do kontaktu prostřednictvím akademické YMCA. Záminkou k brutálnímu zásahu proti českému studentstvu se pak 17. listopadu stalo protestní shromáždění proti okupaci spojené s pohřbem Jana Opletala. Z příkazu Hitlera byly za trest uzavřeny české vysoké školy na tři roky, popraveno devět představitelů studentských organizací a na čtrnáct set studentů odvečeno do koncentračních táborů.³²

Tou dobou už se evropský kontinent utápěl ve válečném stavu a spirála tragédie lidstva v následujících šesti letech hrůzy se roztočila na plné obrátky. Dosáhla nepředstavitelných rozměrů a skončila s nedozírnými následky.

Mezinárodní kontakty, svobodné psaní a veřejné přednášení bylo přerušeno poté, co se kolem české vlasti sevřela železná past gestapa. Činnost pražské skupiny FOR stejně jako jiných pokrokových organizací byla zastavena.

Pitter, aniž by myslel na vlastní nebezpečí, se v té době snažil pomáhat lidem, o kterých se domníval, že se ocitli v daleko větším ohrožení než on. Společně hledali možné tajné cesty k jejich útěku. Byl přesvědčen, že ať se děje cokoli, všechno je v rukou Božích.³³

4.2 Druhá světová válka a její charakter

Bezprostředním popudem k oficiálnímu odstartování 2. světové války bylo napadení Polska hitlerovským Německem 1. září 1939. Na vzniklou situaci Anglie a Francie, které již dále nemohly nečinně přihlížet dalšímu oslabování svých mocenských pozic a rozhodly se konečně dostát spojeneckým závazkům alespoň vůči Polsku, zareagovaly vyhlášením války Německu. Další události pak na sebe nedaly dlouho čekat. Německo a jeho spojenci postupně zatáhly do války téměř 30 států světa. Ve srovnání s 1. světovou válkou, během níž se rozhodující válečné operace odehrávaly v Evropě, se tentokrát usilovně válčilo i v Asii, Africe a na všech světových oceánech. Tento válečný konflikt se tak stal

³² <http://www.valka.cz/>

³³ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti*. s. 47.

největším a nejhroznějším ozbrojeným konfliktem dosavadních dějin lidstva. Zahynulo při něm 58 milionů lidí, 35 milionů bylo zraněno, škody na majetku dosáhly zhruba 4000 miliard dolarů. Odhadnout rozsah kulturních a morálních škod nelze vůbec. Z politicko-filozofického hlediska se válečné střetnutí stalo charakteristickým vyjádřením zápasu demokracie s totalitními diktaturami.³⁴

Válka přivedla lidstvo na samý pokraj katastrofy. Fašistické režimy chystaly ovládnutí a následné přesídlení či dokonce i vyhubení celých národů tzv. "nižší rasy." Vyhlazovací politiku vůči Židům - holocaust - uskutečňoval Hitler proti židovskému obyvatelstvu nejen v Německu samotném, ale i v okupovaných zemích a prosazoval ji i v zemích svých satelitů. Nacisté zřídili vyhlazovací koncentrační tábory, které se staly skutečnými "továrnami na smrt." Válka měla z jejich strany jednoznačně rasistický a vyhlazovací charakter, proti kterému vítězné země zaujaly pozici války obranné a spravedlivé v zájmu humanity a záchrany civilizačních, občanských demokratických hodnot 20. století.³⁵

V Čechách /zejména v Praze/ a na Moravě bylo židovské obyvatelstvo poměrně početné. Stejně jako v jiných zemích i zde vůči němu brzy po obsazení země nacističtí okupanti zahájili perzekuce, zákazy a všeobecný útisk, později celé rodiny transportovali do koncentračních táborů, odkud se většina již nevrátila.

4.3 Válečná protektorátní léta v Milíčově domě

Provoz v Milíčově domě po okupaci neustává, naopak se prohlubuje. Několikrát sice hrozilo, že útulek bude zabrán pro potřeby nacistů, ale jeho velikost a poloha zřejmě naštěstí nevyhovovala jejich představám, takže mohl i nadále sloužit svému účelu. Výchovným posláním v té době byla záchrana českých dětí před poněmčováním. Souviselo s tím i působení politické. Do útulku začalo docházet

³⁴ KUKLÍKOVI, J. A J. *Dějiny 20. století*, s. 70-71.

³⁵ Tamtéž, s. 72.

ještě více dětí,³⁶ ale i příznivců, kteří se dětem věnovali s větším úsilím a obětavostí. Rodičovské besedy se nikdy netěšily takové účasti. Přes nedostatek peněz mezi lidmi nepřestaly docházet dobrovolné finanční příspěvky. Také dědictví majetku po zemřelém M. Seifertovi, zakladateli Ligy lesní moudrosti, značně přispělo k činnosti MD v době války i po válce.³⁷

Pittrovo heslo "děti-budoucnost národa," dostává v této přetěžké době naléhavý až fatální význam. Boj o národ byl v jeho pojetí tedy spojován s bojem o všestrannou záchranu českého dítěte po stránce fyzické i mravní. Přemysl se v hodinách výuky často vracel k velkým Čechům minulosti, jakými byli Štítný, Milíč, Hus, Chelčický, Komenský a další. Ve svých promluvách nabádal děti k následování jejich příkladu, zdůrazňujíc při tom povinnost žít život v úctě a lásce k člověku a spravedlnosti pro všechny:

"Co můžeme v této době dělat my, děti? Musíme se snažit napravovat křivdy a pomáhat těm, kterým se dnes děje křivda. Dokážeme to svou láskou, pochopením, porozuměním a přátelstvím ke všem lidem a hlavně k našim kamarádům. Bůh nečiní rozdíly mezi lidmi černými a bílými, mezi Židy a Němci či Čechy. Tyto rozdíly činí pouze lidé omezení. Ačkoliv jsme malý národ, věřím, že budeme-li se řídit odkazem našich předků, budeme příkladem i pro národy velké.....a teď děti povstaňme a zazpíváme si tu krásnou píseň na slova Jana Nerudy - Vzhůru již hlavu, národe..."

³⁶ pozn.: MD navštěvovala od roku 1943 rovněž školačka Olga Šplíchalová ze Žižkova, pozdější manželka dramatika Václava Havla, prezidenta republiky 90. let 20. století.

³⁷ TEICHMAN, Z. *Vztah Přemysla Pittra k hnutí Lesní moudrosti*. In *Přemysl Pitter. Život a dílo*. Sborník referátů. 1994, s. 51.

pozn.: *Lesní moudrost je výchovné hnutí mládeže založené na počátku 20. století americkým filozofem, přírodovědcem, spisovatelem, malířem a zálesákem E.T. Setonem. Toto hnutí si dalo za úkol připoutat mládež k přírodě a stálému zdokonalování. Členové hnutí se nazývali woodcraftery. K nám přivedl myšlenku Setonova woodcraftu profesor Miloš Seifert. Slovo woodcraft přeložil jako "lesní moudrost." Seifert jako Pittrov přítel odkázal celý svůj majetek /zámeček Kněžice na Sušicku/ dětem MD, neboť věřil, že mládež zde bude vychovávána také v duchu Lesní moudrosti. Z peněz za prodej zámečku byl financován provoz MD po několik válečných let. Také výdaje na akci "Zámky" - tedy záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů v prvních měsících po osvobození v roce 1945 pokrylo dědictví po zakladateli čsl. woodcraftu M. Seifertovi. Při záchranné akci Pittrovi též pomáhali někteří členové Lesní moudrosti jako např. pedagog Ferdinand Krch, architekt ing. Zdeněk Teichman, MUDr. Emil Vogel a další. Pro svou výchovnou práci čerpali z myšlenek E.T. Setona a jeho žáka profesora Miloše Seiferta.*

Nadále se též v MD konala pravidelná nedělní bohoslužebná shromáždění³⁸ skýtající duchovní posilu zúčastněným. Pittrovo kázání i výchovné působení na děti s ohledem na přísnou německou cenzuru nebylo bez rizika. Obsahovalo mnoho národních vlasteneckých symbolik, jejichž smysl posluchači dobře chápali. V zápalu řeči Pitter občas zapomínal na opatrnost a jeho otevřená slova mohla přivodit negativní následky. Nacházel se právě proto neustále v nebezpečí, že bude zatčen. Přesto se nic neprozradilo, nikdy ho nikdo neudal. Panovalo zde ovzduší úžasné solidarity sdílené dětmi, rodiči a všemi pracovníky. Olga Fierzová ve svých vzpomínkách líčí jednu příhodu, která vypovídá o vzájemném semknutí, následovně:

"Před válkou věnoval jakýsi příznivec Milíčova domu finanční částku na nákup kakaa a koláčů, aby děti mohly oslavit Masarykovy narozeniny. Každoročně pak 7. března při oslavách slyšely jen o Masarykových politických a válečných činech; Pitter ve svých besídkách zdůrazňoval jeho morální integritu, pravdivost, abstinenci, víru v bratrství, vše, co bylo založeno na evangeliu. Během protektorátu se tyto oslavy nemohly konat, protože Masaryk byl pro nacisty "tabu." Ale tradice kakaa a koláčů 7. března se v Milíčově domě udržela. Jednou jedno malé děvče, které si šlo pro svůj hrníček kakaa, pyšně pošeptalo tetičce, která ho nalévala: "Já vím, proč máme dnes kakao." A věděla to většina dětí, ale žádné o tom otevřeně nepromluvílo."³⁹

Nastolený okupační režim v Protektorátu změnil ze dne na den životy milionů českých občanů. Ve vlastní zemi se rázem ocitli v druhořadém postavení. Všude na úřadech zavládla jako úřední řeč němčina, povinně vyučovaná také na školách. Nebylo lehké si zvyknout na realitu fašistického režimu, stálou hrozbu

³⁸ pozn.: Všeobecný zákaz bohoslužebných shromáždění vyšel v zimě 1944. Pitter nechtěl své početné posluchače ohrozit, proto kázání ukončil a dále je konal pouze pro přímé spolupracovníky v útulku. Místo toho organizoval občas přednášky, pro něž musel mít úřední povolení a předem schválený text. Při čtení si vždy našel způsob, jak posluchačům říci to, co chtěl, i když v obecnstvu byl přítomen tajný agent české policie, který však většinou sám před zahájením upozornil na nebezpečí kontrol.

³⁹ FIERZOVÁ, O. *Přemysl Pitter a jeho dílo*. Norimberk 1961 - 1962. In *Nad vřavou nenávisti*, s. 146.

gestapa, perzekuce, přetvářku a kolaboraci. Celé ročníky mladých nasazených na nucenou práci do Německa musely v tvrdých podmínkách pomáhat udržovat v chodu německá průmyslová centra, zejména zbrojní průmysl a zásobování německé armády na frontě. Hned po příchodu okupantů v říjnu 1939 byl zaveden přidělový systém potravin a dalšího spotřebního zboží. Nedostatek pohonných hmot omezil i automobilovou dopravu. Situace se ještě zhoršila po nástupu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v roce 1941. Po svém příjezdu do Prahy vyhlásil stanné právo a rozpoutal teror. Po atentátu na něj nastalo vůči českému národu zuřivé nacistické běsnění, jež vyvrcholilo vyhlazením českých obcí Lidic a Ležáků.

Nejhůře bylo za Protektorátu postiženo židovské obyvatelstvo. Muselo se podrobit mnoha zákazům vydaných říšskými rasistickými výnosy. Židé nesměli navštěvovat veřejné prostory, stýkat se s příslušníky árijské rasy, děti nemohly chodit do školy a po vyhlášení příkazu nosit na svém oblečení žlutou židovskou hvězdu přestaly docházet i do Milíčova domu. Heydrich tažení proti Židům zintenzívnil a hodlal přistoupit ke konečnému řešení židovské otázky. Urychlil jejich deportaci do ghetta v Terezíně a dále pak do vyhlazovacích táborů především Osvětimi. Dotklo se to i pedagogického sboru Milíčova domu, když mezi deportovanými Židy byli i někteří jeho členové. Tragické osudy všech se bolestně dotýkaly i Pittra, jako by byl jedním z nich. Dokud mohl alespoň na děti výchovně působit v prostředí útulku, v kruté době plné zášti a zla svým láskyplným čistým přístupem v nich probouzel radost a naději vyzdvihnutím židovského národa s jeho osobnostmi. Měl mezi nimi hodně svých přátel, kteří se po zákazu styku s árijci a povinného diskriminačního označení raději stáhli do ústraní, aby neohrozili jeho osobu a práci celého Milíčova domu. Proto se snažil i se svými spolupracovníky pomáhat postiženým jak se dalo, přestože takové podpůrné akce byly velmi nebezpečné a mohly ho stát i život. Pod rouškou noci Přemysl s Olgou potají nosili židovským rodinám potraviny, aby děti netrpěly hladu. Dle nařízení totiž Židé dostávali jen velmi omezené přídělky a na některé věci neměli nárok vůbec. Kromě jídla a dalších příspěvků při svých návštěvách předávali i slova útěchy a různé zprávy od přátel. Později, když začaly deportace

do koncentračních táborů, vybavovali děti do transportu. S podporou neustali ani po jejich odjezdu. Pokud se v MD dozvěděli o některých z dětí, kde se nachází, posílali za nimi ještě pak balíčky s uvedením smyšlené adresy odesílatele. Zásilky často již ale nezastihly děti mezi živými. To však naši dobrodinci tehdy ještě netušili.

Mezi Čechy nebylo antisemitské cítění příliš rozšířeno, ústrky a perzekuce přicházely výhradně ze strany nacistických okupantů.

Na počátku okupace byly nejdříve židovské děti "uschovány" stranou nejrušnějšího dění v zotavovně MD v Mýtě, kde chodily s árijskými dětmi i do školy. Vědělo to celé městečko, ale všichni mlčeli. Před transportem si však matky, které se nechtěly od svých dětí odloučit, přály, aby je doprovázely. Nevěděly, nešťastnice, že je berou s sebou na jistou smrt.⁴⁰

Informace o Pittrově podpoře a přízni vůči Židům zřejmě pronikla nějak navenek, protože kolaborantský časopis "Árijský boj" ho opakovaně obvinil z "židomilství", což se trestalo koncentrákem, vězením či smrtí. O jeho osobu a činnost v Milíčově domě se začalo zajímat gestapo. Dva jeho úředníci navštívili MD a předvolali Pittra na příští den na velitelství gestapa do nechvalně proslulého Petschkova paláce. Bylo všeobecně známo, že odtud se málokdo vrátí. I Přemysl a jeho spolupracovníci se obávali nejhoršího. Následujícího dne se dostavil k výslechu. V místnosti seděli oba muži z předešlého dne a Pitter na vyzvání opět hovořil o své minulé i současné sociální a výchovné práci v MD. Náhle byl přerušen a obviněn vyšším úředníkem: "*Ale vy jste podporoval Židy, navštěvoval jste je, přinášel jim potraviny a pomáhal jim s přípravou na deportace.*"

Na to Pitter přiznal: "*Ano, dělal jsem to,*" odpověděl klidně, *ale z lidského hlediska to jistě pochopíte.*" Pak následovala chvilka ticha. Nakonec úředník řekl: "*Můžete jít.*"

Pitter nevěřícně zůstal sedět a pak se znovu zeptal, zda opravdu může odejít. Na odchodu se ještě otočil a dotázal se: "*Skutečně tím miníte, že se nebudu muset vrátit?*"

⁴⁰ PASÁK, T. *Přemysl Pitter. Život pro druhé*, s. 55.

Úředník odpověděl: "*Myslím, že ne.*"⁴¹

Pittra tato neuvěřitelná událost znovu utvrdila v přesvědčení o záměrném Božím řízení jeho kroků. Po návratu do MD našel své přátele dosud v kruhu pohroužené do tiché modlitby přesně tak, jak je před svým odchodem opustil. Hleděli na něj nevěřicně jako na zjevení. Od té doby žili neustále v nejistotě, zda se gestapo nevrátí. Ale nestalo se tak. Ba dokonce ustaly invektivy proti řediteli útulku i jedovaté narážky na MD ve fašistickém tisku. Po pádu nacismu se Přemysl pokusil vyhledat onoho německého úředníka z Petschkova paláce. V pražském policejním vězení se dozvěděl, že se jednalo o vedoucího tajemníka takzvaného "židovského oddělení," který byl ještě s dalšími společníky ubit rozlíceným davem v květnu 1945 ihned po porážce nacistů.

V průběhu okupace se Pitter snažil podporovat i další pronásledované. Počátkem ledna 1945 byl požádán o pomoc manžely, kteří měli nastoupit do transportu, ale po zralé úvaze se rozhodli k útěku a skrývání. Nemohli však s sebou vzít svou maličkou dcerku, proto oslovili Pittra s prosbou o její záchranu. Ten, aby utajil před policií židovský původ děťátka, zinscenoval nalezení odloženého neznámého nemluvněte. Díky tomuto postupu a pochopení referentky policejního komisařství bylo miminko dle předchozí dohody předáno do prozatímní péče jedné české rodiny a po válce pak v pořádku vráceno skutečným rodičům.

Před koncem války ukryl v MD dva německé dezertéry, kteří byli vojáky z rozkazu proti svému přesvědčení. V případě prozrazení mohli být včetně Pittra všichni popraveni.

4.4 Publicistická činnost Přemysla Pittra za okupace

Měsíčník Sbratření redigovaný P. Pittrem vycházel až do svého úředního zastavení v roce 1941. V okupačním období si i přes přísnou cenzuru udržel

⁴¹ FIERZOVÁ, O. *Přemysl Pitter a jeho dílo*. Norimberk 1961 -1962. In *Nad vřavou nenávisti*. 1996, s. 153.

ducha národně obranné tendence. Přinášel nejen křesťanské úvahy, z nichž mezi řádky bystrý čtenář čerpal mravní posilu ve své každodennosti, ale také pravidelné odkazy na život a dílo J. A. Komenského a T. G. Masaryka. Řada myšlenek, které nebyly v souladu s okupační politikou, unikla cenzuře. Důraz byl kladen především na duchovní a vlastenecký boj, nikoliv násilí. Příloha "Zpravodaj z Milíčova domu" promlouvala i k dětem. Statě jim objasňovaly, kde je lidské právo, spravedlnost a naproti tomu neskrývaly kritiku bezbřehého násilí. Vyznívaly na podporu pronásledovaných. Zdůrazňování národních tradic bylo spojováno s obhajobou židovství. Předokupační únorové číslo časopisu z roku 1939 přineslo jednoznačně protirasistickou báseň J. Krejzy "Všichni jsme bratři." Již z krátkého následujícího úryvku je patrné, že není pochyb o jejím smyslu směřujícím k obraně lidských práv, humánní a antifašistické jedinečnosti.

*Zastavte, křesťané, šílicí davy
a vneste světlo v jich bloudící hlavy,
vždyť všichni jsme stejní, všichni jsme lidé,
ať bílí jsme, černí, žlutí či Židé,
vždyť všichni jsme bratři a všichni jsme vinni
za všechny, za vše, co bližní náš činí.
A proto k vám volám do chaosu davu:
Nenechte zahynout na život právu,
nenechte zahynout lásku a lidi,
neb co kdo rozsévá, to také sklídí!*

Příspěvek byl ještě doplněn citátem tohoto znění:

*"Každý národ jest jen částí všeho lidstva, a tudíž jednotkou, která musí být celému lidstvu užitečná." Podepsán autor: E.B.*⁴²

Iniciály E. B. nepatřily nikomu jinému, než prezidentu E. Benešovi.

⁴² *Sbratření*. 1939, č. 2.

Další číslo časopisu otisklo kontemplaci profesora M. Fendrycha o rovnocennosti lidských ras s odmítnutím zrůdné rasové teorie hitlerovského Německa vedoucí k podpoře nacionalistických plánů. Podobně byly koncipovány některé další články či kázání. Pozdější výtisky již podléhaly tvrdším zásahům a korekturám stejně tak jako ostatní periodika.

Časopis Sbratření s Pittrem vydávala spisovatelka a překladatelka Pavla Moudrá až do své smrti v září 1940. Její odchod pro Pittra znamenal velkou ztrátu.

Po zastavení tisku Sbratření si Pitter dokonce oddechl, protože psaní hodnotných článků s etickým nábojem provázela stále rostoucí náročnost zpracování obsahu. Znamenalo to, že zamýšlenou výrazovou kvalitu pro čtenáře nebylo už dost dobře možné zachovat za podmínky, kdy autor musel čelit stále většímu tlaku a odporu ze strany cenzurních úřadů. Nechtěl se nechat donutit ke zveřejňování pouze oficiálních zpráv, tedy se raději s jistou úlevou smířil se zastavením vydávání.

4.5 Předzvěst porážky fašismu a vítězství spojenců

Synonymem "horkého léta" 1944 možno nazvat boj spojenců proti fašistickému Německu přenesený do západní Evropy, invazi do Normandie a zahájení ofenzivních operací Rudé armády v Pobaltí i na Balkáně. Německo se ocitlo v sevření dvou front. Jakmile spojenecké jednotky dosáhly německých hranic na západě a z východu postupovala vpřed Rudá armáda, bylo jasné, že porážka Německa je jen otázkou času. Další oslabení nacismu způsobila vlna národních povstání (Paříž, Varšava, Slovensko, Rumunsko, Bulharsko). Fašistický spojenecký tábor postupně opouštěly jednotlivé satelitní země, které se tak snažily zabránit důsledkům nevyhnutelné porážky po boku Německa. Zároveň od roku 1944 probíhala jednání velmocí o budoucím poválečném uspořádání.

Napřesrok na jaře se Spojenci a Rudá armáda konečně 25. dubna 1945 setkali u německého města Torgau na Labi. 8. května pak Německo podepsalo

kapitulaci a poslední vojenskou operací na evropském kontinentu byla pražská operace, která skončila v ranních hodinách 9. května.⁴³

4.6 Pittrův záměr a tajná schůzka na Samechově

Již ke konci války, kdy neklamné signály ohlašovaly brzký pád hitlerovské moci, se Pitter stále intenzivněji zabýval myšlenkou, jak by bylo možné pomoci dětem, které přežijí útrapy koncentračních táborů. Se svými kolegy nemohl zapomenout na zhruba stovku chráněnců z MD, kteří prošli jejich výchovou a nakonec museli se svými rodiči nastoupit do transportů. Očekávali jejich návrat, avšak tehdy ještě netušili, že z celé stovky dětí se jich vrátí pouze pět. Ve svých vzpomínkách o tom Pitter píše:

"Po zhroucení Hitlerovy "třetí říše" docházely nás zprávy o osudu našich židovských dětí. Z nich jen pět zůstalo naživu. Pouze 7. března 1944, záměrně v den Masarykových narozenin, zahynulo v Osvětimi v plynu tři tisíce osm set Židů z českých zemí, z nich na šest set dětí. Šly vědomě na smrt, s československou národní hymnou "Kde domov můj" na rtech." ⁴⁴

V létě 1944 se na chatě architekta Zdeňka Teichmana v Samechově sešla skupina přátel na poradě o výchově a bezprostřední pomoci dětem v poválečném období. Kromě majitele chaty se tajné schůzky zúčastnil ředitel MD Přemysl Pitter, pedagogové Ferdinand Krch, Olga Fierzová, Anna Pohorská a Míla Vavřda. Rozhodli se ihned po válce realizovat záchrannou akci na pomoc dětem z koncentračních táborů a k tomu účelu založili ilegální Výbor křesťanské pomoci židovským dětem, jehož členy se stali zástupci oblasti pedagogické, církevní a YMCA.

⁴³ KUKLÍKOVÍ, J. A J. *Dějiny 20. století*, s. 87-88.

⁴⁴ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti*, s. 54.

5 BOJ O ZÁCHRANU DĚTÍ V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ LET 1945 - 1947

5.1 Situace v Československu po osvobození

Po osvobození republiky a návratu exilové vlády E. Beneše z Londýna se v Československu vládlo pomocí vydávaných dekretů prezidenta republiky se silou zákonné normy. Demokracie tak doznala jistého omezení, což spolu s atmosférou určité euforie, ale i smutku nad ztrátou blízkých na straně jedné a pochopitelné nenávisti k čemukoli původu německého na straně druhé, mělo negativní dopad na mravní stav společnosti. Tyto aspekty silně poznamenaly budoucí vývoj lidských vztahů v blízkém i vzdálenějším časovém horizontu.

5.2 Nové naplnění životního poslání Přemysla Pittra

Život a práce humanisty Pittra bezprostředně po válce nabyla nového významného rozměru.

Jeho činnost se soustřeďovala do dvou oblastí vyžadujících akutní zásah:

- Ø záchraně dětí z koncentračních a internačních táborů
- Ø zajištění lidských podmínek v internačních táborech

Oprávnění k této činnosti získal z titulu členství v zdravotně-sociální komisi ČNR /nejdříve RNR/ a posléze sociální komisi Zemského národního výboru.

5.2.1 "Dvouletka" v režii Přemysla Pittra

Byl květen roku 1945, první dny po osvobození republiky od nacistické nadvlády. Z koncentračních táborů se vracely zubožené lidské trosky. V terezínském ghettu

zůstalo plno dětí, které ohrožovala epidemie skvrnitého tyfu. Květnová revoluce proti okupantům zamíchala i s mnoha osudy rodin. Lidé různých národností prchající před postupující vše ničící frontou přišli ve válečné vřavě posledních měsíců a dní o své děti či další příbuzné, když se navzájem v chaosu ztratili. Nashromážděná nenávist vůči všemu německému vyvolala běsnění, jež se obrátilo i proti nevinným dětem, ženám, starcům německé národnosti, kteří do země uprchli před nacisty a za jejich zločiny nemohli. Pokud přežili, skončili v internačních táborech, kde v nelidských podmínkách čekali na odsun do německé zóny.

A právě záchraně zmíněných skupin trpících dětí, tedy dětí přeživších pobyt v koncentračních a internačních táborech, věnoval Přemysl Pitter se svými spolupracovníky veškeré úsilí dvou poválečných let.⁴⁵

Vzápětí po osvobození získal jako člen zdravotně-sociální komise zmocnění Revoluční národní rady k organizování pomoci dětem z koncentračních táborů. Bylo nutné nejdříve zajistit vhodné objekty pro ubytování. V jejich výběru napomohla Pittrovi náhoda v podobě setkání s šoférem rodiny baronů Ringhofferových v čekárně Lékařského domu, kam se na základě pověření RNR dostavil pro přiděl auta a benzínu. Od pana Lišky /osobního řidiče baronské rodiny/ se dozvěděl o čtyřech na základě Benešových dekretů zkonfiskovaných prázdných zámcích rakouské šlechty spolupracující s nacisty. V jednom z nich zůstávala bydlet pouze stará paní baronka, kterou na základě rozhodnutí o odsunu úřady později nemilosrdně přemístily do internačního tábora. Po zevrubné prohlídce objektů, kam se Pitter neprodleně se zmíněným šoférem a úředním povolením vydal, zčásti zdevastovaných přechodně ubytovanými příslušníky sovětské armády, požádal se souhlasem příslušného okresního národního výboru⁴⁶ v Jílovém o jejich přidělení k realizaci ušlechtilé myšlenky - záchrany životů ubohých dětí. Tak se, jak sám uvádí ve svých vzpomínkách na inkriminovanou

⁴⁵ pozn.: ze vzpomínek O. Fierzové: "Svým životním příkladem získával Přemysl Pitter mnoho obětavých spolupracovníků nezbytných k tomu, aby se tato akce, trvající dva roky, mohla rozvinout v celé šíři - říkali jsme jí naše "Dvouletka". Po jejím ukončení zůstalo mnoho úkolů spojených s pátráním po členech rozdělených rodin". In: Fierzová O. *Dětské osudy z doby poválečné*.

⁴⁶ pozn.: Okresní národní výbor přivítal záměr zřízení dětských ozdravoven, neboť nebylo v jeho silách zabránit rabování a pustošení zámků.

dobu, dne 15. května 1945 za asistence Olgy Fierzové a Zdeňka Teichmana stal rázem "pánem" čtyř zámků - Olešovice, Kamenice, Štířín, Lojovice.

(Příloha VI, VII)

Po válce sám Pitter o této aktivitě napsal:

"Tak začala dnes už legendární a neopakovatelná akce "Zámky".

Někdy je nazývána též jako "Zámky naděje". Naděje, která pro mnohé z těžce zkoušených dětí znamenala život, znovunalezení domova, teplého lidského slova, pro jiné návrat do lůna rodiny.

5.2.2 Záchranná akce "Zámky"

První krok na cestě k vytčenému cíli, totiž získat vhodné ubytovací prostory, byl učiněn. Následovala téměř nadlidská práce, kterou vykonal okruh několika přátel kolem Přemysla Pittra a Olgy Fierzové /manželé Růžičkovi, Teichmanovi a profesorka Otuše Dürrová tvořili základní pěti/, aby bleskurychle během několika dní a nocí připravili prozatím alespoň Olešovice, první z panských sídel, částečně poničených, vyrabovaných, jako pokud možno útulnou ozdravovnu pro děti bez domova. Pak následoval Štířín a na řadu přišly poté zámky v Kamenici a v Lojovicích. Kromě vyklizení a přestěhování inventářů bylo nutné sehnat větší množství potřebných lůžek a ostatního nábytku. Ten přivezli z bývalých domovů Hitlerjugend v Praze. Někteří členové přípravného týmu museli na čas opustit svá dosavadní zaměstnání a uvolnit se cele pro práce technické, hospodářské a činnost vychovatelskou s perspektivou nejisté finanční odměny. Všichni vedoucí pracovníci totiž pracovali bezplatně, a to až do listopadu 1945. Provoz ozdravoven byl zpočátku financován z peněz Milíčova domu, především však z dědictví profesora Miloše Seiferta, o němž jsem se zmínila v předchozích kapitolách. Později kromě podpory československých úřadů začaly přicházet ze zahraničí dary prostřednictvím UNRRA a jiných organizací, neboť se mezinárodní veřejnost postupně dozvídala o Pittrově humánní akci na zámcích. Další potřebný personál pro domovy doplnili někteří bývalí zaměstnanci původních majitelů zámků či místní obyvatelé z blízkého okolí. Po obsazení všech

objektů se na výzvu dostavili další pomocníci především pedagogové a vychovatelky.

Aby bylo možno uchránit objekty před častými nájezdy nevídaných návštěvníků, řáděním opilých hord sovětských vojáků a jiných nenechavců, vyvěsili "Pitrovci" na všechny vchody a ploty i v ruském jazyce cedule s nápisem: "ZDE TYFUS" a "KARANTÉNA". Upozornění se ukázalo jako velmi účinné, zájem o objekty rázem ustal.

Přibližně za týden byl zámeček Olešovice připraven pro přijetí první skupiny dětí z Terezína. Pitter sehnal dvě vojenská nákladní auta a s všelijakými povoleními, která musel vybíhat, se rozjel do Terezína. 22. května večer odtud přivezl prvních čtyřicet dětí i se svými pěstounkami. Polovinu z nich tvořili chovanci předškolního věku, dvou a tříletá batolata nežidovského původu z dětského domova v Rumburku evakuovaného před blížící se frontou do Terezína. Zdravotně na tom sice tyto děti nebyly nejhůře, ale musely být odvezeny jako první, neboť byly nejvíce ohroženy skvrnitým tyfem, zavlečeným do Terezína transportem vězňů z evakuovaných táborů z východu.

Další skupinu dvaceti větších již židovských dětí dovezli 2. června a ubytovali na zámku Štířín. 19. června umístili konečně poslední terezínské děti, tedy celkem jich v zámcích bylo přes sto padesát ve věku od dvou do šestnácti let. U každého vchodu do objektů zámeckých ozdravoven vlál bílý prapor s červeným křížem. Toto označení avizovalo, že se zde pečuje o oběti války a pracovníci v domovech nosili příslušný odznak i na rukávě. Obyvatelé z přilehlých vesnic zvyklí na dřívější klid projevovali nespokojenost s náhlým dětským křikem a neustálým hlaholem. Dávali rovněž najevo rozladění nad tím, že některé děti hovořily německy. Společnost živená několikaletým nacistickým antisemitismem nakazila některé jedince záští i vůči židovství. Takoví se dokonce snažili překazit pečovatelskou a výchovnou práci neustálými stížnostmi a invektivami. Pro dospělé osazenstvo zámků však největší odměnou, útěchou a posilou byla dětmi projevovaná radost a vděčnost. Měli pochopení i pro počáteční neukázněnost malých svěřenců, kteří museli v táborech zažívat mnohá příkoří. Nedokázali například mluvit potichu, ale pouze ječivým hlasem, neboť tak byli zvyklí

z přeplněných terezínských ubikací, jinak by tam totiž ostatní nepřekřičeli a nemohli se domluvit.⁴⁷ V láskyplném prostředí na zámčích se našťestí rychle zotavovali a pomalu zapomínali na smutné vzpomínky. Po krátké době k nim přibyla ještě mládež z jiných koncentračních táborů. Jednalo se o starší židovské děti, které přežily i peklo několika táborů - Mauthausen, Dachau, Buchenwald, Ravensbrück, Belsen a další. Vracely se buď jednotlivě nebo s repatriačními transporty a byly židovskou Péčí o mládež umístovány nejprve na takzvaných záchytných stanicích. Většina z nich přišla o rodiče i ostatní příbuzné. Dostaly nabídku možnosti odjet po zotavení do Palestiny, pokud si to budou přát. Na výzvu Přemysla Pittra zveřejněnou na stanicích se mohly přihlásit v Milíčově domě, který fungoval jako centrum pro soustředění přihlášek k pobytu v zámeckých ozdravovnách a žádostí o pomoc při hledání příbuzných dětí, ztracených za válečného chaosu. V Milíčově domě také Pitter s Fierzovou trávili většinu času zavaleni prací kolem provozu⁴⁸ zámeckých ozdravoven a pátráním po rodinách svých malých svěřenců. Přesto si našli čas, aby každou neděli navštěvovali "své" děti v ozdravovnách. Ty na strýčka Přemysla čekaly vždy nedočkavě a těšily se na jeho programy a vyprávění. Větší děti ze všech zámeků zval do Štiřína ke sněmu, výchovnému výkladu s etickým podtextem. O. Fierzová ve své knize o tom napsala:

"Každé jeho slovo zapadalo do otevřených dětských srdcí. Začal s výkladem písně na Nerudova slova: "Vzhůru již hlavu národe!" Nezáleželo mu na tom, myslí-li posluchači na národ český nebo židovský - Boží pravda platí pro všechny národy stejně."

O smutných zážitcích dětí z minulosti Olga dále pokračuje:

"Za láskyplné péče prospívaly děti na duchu i na těle. Vychovatelé se nestarali jen o jejich vnější blaho, ale snažili se jim nahradit vše krásné, oč byly v minulých letech ošizeny. Prožité hrůzy vybledly. Ti, kteří je zakusili, o nich nemluvili, ale

⁴⁷ FIERZOVÁ, O. *Dětské osudy z doby poválečné*, s. 10.

⁴⁸ pozn.: Po skončení války existoval lístkový systém přidělu potravin. Děti z koncentračních táborů potřebovaly zvýšenou péči s dostatkem mléka, ovoce, zeleniny. Nebylo snadné obstarat vše potřebné v dostatečném množství. Mezi Milíčovým domem v Praze, jako centrem celé akce, a zámky bylo stálé spojení. Pokud se něčeho na zámčích nedostávalo, přátelé v MD pomáhali se zajištěním.

*poznamenala je myšlenková zralost, kterou v nich utrpení vyvolalo. Pitter se nesnažil, aby v něm viděli křesťana; věděl, že je křesťanství zradilo. Spatřovali v něm člověka, který uskutečnil učení posledního proroka jejich vlastního národa. A proto s netajenou radostí čekali na tyto nedělní besedy."*⁴⁹

Přestože byli Přemysl s Olgou plně zaměstnáni starostmi o tolik dětí, často si vzpomněli na své dřívější židovské chovance z Milíčova domu. I když neměli od nich žádné zprávy, těšili se na jejich návrat. Ale žádné z těchto dětí se již do ozdravoven nevrátilo. Až mnohem později o sobě dala vědět tři děvčata, jedno z Prahy, druhé při Pitrově návštěvě v Izraeli a třetí dívka byla s matkou převezena v těžkém stavu do Švédska, kde se nakonec obě vyléčily ze skvrnitého tyfu.

Jakmile byly obsazeny první dva zámky dětmi, vyvstala potřeba zřídit zdravotní zázemí s izolací a najít vhodného lékaře. Řada dětí trpěla silnou podvýživou a u mnohých se objevovaly známky zákeřných nakažlivých chorob. Bez odborné péče nebylo možné situaci zvládnout. Jako Lékařský dům posloužila jednopatrová vila hraběte Scherenia stojící hned proti zámečku Olešovice. Pitter se dozvěděl, že v podolském sanatoriu se z útrap koncentračního tábora léčí doktor Emil Vogel, který se vrátil stejně jako zbídačené děti s podlomeným zdravím. Oslovil ho s prosbou o pomoc. (Příloha VIII)

MUDr. Vogel tak místo vlastní léčby nastoupil službu pomoci dětem na zámcích. Ujal se ihned nelehkého úkolu zařídit zdravotní centrum pro ozdravovny. Mezi oběma muži postupně vzniklo osobní přátelství.

Ordinaci vybavila UNRRA potřebným zařízením a léky v takovém množství, že sem přicházeli hledat pomoc i místní lidé, či vojáci Rudé armády. Díky práci doktora Vogla nebyl zaznamenán ani jeden případ skvrnitého tyfu u dětí. V Lékařském domě mu v době plného obsazení zámeckých ozdravoven pomáhaly dvě ošetřovatelky. Později v druhé etapě činnosti na zámcích byla pro ozdravovnu v Kamenici na Pittrovu žádost uvolněna internovaná lékařka, paní doktorka Karstová. Posílila tak zdravotní tým, když převzala péči o děti, přivezené z internačních táborů. I ve zbývajících domovech postupně vypomáhaly další lékařky a zdravotní sestry zapůjčené k tomu účelu z internace. Bylo to

⁴⁹ FIERZOVÁ, O. *Dětské osudy z doby poválečné*, s. 13.

v době, kdy všechny ozdravovny převzalo pod svou správu tehdejší ministerstvo sociální péče.

5.2.3 Druhá etapa zámecké odysey

5.2.3.1 Internační tábory a odsun obyvatel německé národnosti

Poválečný odsun Němců z českého území, který posléze schválila i Postupimská konference, začal bezprostředně po osvobození ČSR. Ačkoliv měl být prováděn humánně, vysídlování provázelo nelidské zacházení a vyhánění z domovů, označované později za "divoký odsun." Kruté exekuce, vraždění, nespravedlivé "náhlé" soudy, brutalita, okrádání, svévolné zabavování majetku bylo na denním pořádku. Němci a Maďaři byli zbaveni státního občanství a tím i právní ochrany. Oběťmi těchto krutostí se staly i děti, které nebyly ušetřeny surových reakcí na zlo způsobené nacismem. Přestože se ničím neprovinily, nesly následky kolektivní viny. Aktivně činní nacisté a jejich přísluhovači tvořili mezi internovanými ve skutečnosti jen mizivé procento. Většina z nich uprchla včas s ustupující německou armádou nebo ještě dříve. Mnozí rodiče spáchali i s dětmi sebevraždy. Uskutečnění záměru co nejrychleji a v co největším rozsahu Němce vysídlit, razantním způsobem změnilo životní podmínky statisíců dřívějších občanů ČSR. Mezi nimi se ale ocitli i uprchlíci z jiných zemí, mívající na západ do americké zóny. Diskriminační opatření postihla často i ženy a děti z národnostně smíšených manželství. Zajišťování Němců a osob považovaných za zrádce a kolaboranty probíhalo ve značném rozsahu, v závislosti na podmínkách stanovených místními autoritami, jejichž nařízení se v počátečním chaosu výrazně lišila. Obecné zásady postupu při odsunu sice obsahovaly oběžníky ministerstva vnitra, ale mnohde se mýjely účinkem a vítězila zlovůle vypjaté doby plné hněvu. Všichni občané určení

k odsunu byli nahnáni do internačních sběrných táborů na území republiky,⁵⁰ kde museli vyčkat až do zahájení oficiálního transferu začátkem roku 1946 pokračujícího dále dle možností až do roku 1947. Velká část zejména dětí, starých a nemocných lidí se toho kvůli krutým podmínkám, nedostatku jídla, léků v internaci však nedožila. Český národ se svým přístupem a konáním tak snížil až na úroveň nacistických praktik vůči porobeným neárijským národům. Vyhnání Němců z republiky bylo zlomem v české historii po stránce etnické, politické, hospodářské, kulturní. Akt představoval i problém právní a především mravní - porušování základních principů lidskosti v rozsahu v českém národě do té doby neslýchaném.

5.2.3.2 Pittrova reflexe událostí po květnové revoluci

27. května 1945 se konalo první poválečné shromáždění v Milíčově domě. Přemysl Pitter pod hořkým dojmem z událostí květnových dnů ve svém projevu k překvapeným posluchačům tehdy mimo jiné řekl:

"To, co jsem prožil v těchto dnech bylo tak otřásající, že se mi nechtělo žít. Nedlouho po tom, co jsem viděl oběti zběsilosti německé, viděl jsem oběti zběsilosti české. I když tato česká zběsilost byla vyvolána zběsilostí německou, nikterak tuto vinu neomlouvám."

Otázkou vztahů mezi Čechy a sudetskými Němci se zabýval přinejmenším od počátku 20. let. Násilné přetržení soužití obou národů tuto otázku jen přiostrřilo. Po letech, v roce 1953, hodnotí celou akci takto:

"Zacházení s Němci odporovalo našim humanitním tradicím. Neplatí výmluva, že Němci se chovali ještě hůř. Naše tradice nás zavazovala k jinému jednání, k lidskosti. Ani oficiální křesťanství nemělo odvahu vystoupit ve jménu Ježíše Krista proti zvěrstvům, která se dala pod záštitou úřadů."

⁵⁰ pozn.: V červenci 1945 bylo jen v Praze celkem internováno 8 941 osob, z toho 1313 německých dětí, 81 českých dětí, 32 dětí rodičů jiné národnosti, tj. celkem 1 426 dětí do 14-ti let. Příloha ke Zprávě o šetření v internačních táborech Velké Prahy ze dne 24. 7. 1945. APP-PMJAK.

Nacisté svá zvěrstva prováděli pyšně ve jménu nadřaděnosti národní a rasové, ve jménu svého novodobého pohanství. Jakými jmény se však před celým světem pyšnil národ český? Nebyli to Hus, Komenský, Masaryk, demokracie, humanita? Od nacistů nikdo nic dobrého neočekával. Ale od národa českého? Kde je tedy větší morální vina?"

Pitter připouští, že správné bylo odsunout ty Němce, kteří se osobně provinili a jimž byla vina řádnými soudy prokázána. Jeho zásada *"Zavrhnout máme jen zlo, nikoli však ty, kteří mu podlehli"* je plně v souladu s úsilím o smíření, jež se stalo určující perspektivou a orientačním cílem jeho života.

5.2.3.3 Děti "nepřátel" na zámcích naděje

Když se Pitter začátkem léta 1945 při hledání dvou německých dětí rodiny Königových náhodou díky legitimaci Revoluční národní rady, která ho opravňovala ke vstupu, dostal do internačního tábora v Raisově škole v Praze, byl doslova zděšen poměry, které tam panovaly. Ve svých pamětech o tom hovoří takto:

"Otevřelo se nám peklo, o němž kolemjdoucí občané neměli tušení. Přes tisíc Němců - většinou žen a dětí, bylo napěchováno ve školních třídách a sklepech. Slámy nebylo, museli sedět na holé zemi. Ani lehnout si nemohli. Nemocní a zdraví, staří a děti, tísnili se v nepopsatelné změti. Jeden z internovaných, německý lékař ve špinavé zástěře, ukázal zoufale na místnost, ve které mohl izolovat aspoň kojence. Leží se svrašťelými obličejíčky na školních lavicích, jen kost a kůže, jak trpasličí stařečkové. Není pro ně mléka. Bylo nařízeno, že Němcům se má dostat těchže přídělů, které za nacistů dostávali Židé. Po nějakém hygienickém zařízení ani stopy. Podvýživa a nakažlivé nemoci konaly svoje zhoubné dílo. Podle naší pozdější informace zemřeli kojenci do jednoho."⁵¹

Podobná situace byla i v jiných pražských internačních táborech. Pitter se rozhodl intervenovat zprávou v zdravotně-sociální komisi Zemského národního výboru

⁵¹ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti*, s. 58.

alespoň ve prospěch dětí. Protože se množily už i ze zahraničí stížnosti na nelidské zacházení v táborech, byl Pitter Zemským národním výborem pověřen provedením jejich kontroly. (Příloha IX)

V Praze bylo v létě 1945 kolem třiceti improvizovaných internačních táborů pro Němce a kolaboranty. Nejhorší situace byla na Sokolském stadionu na Strahově.⁵² Ze své inspekce podal Pitter komisi nelichotivou zprávu, která odhalila strašlivé poměry v táborech. (Příloha X)

Přesto někteří členové zaujali laxní postoj k řešení. Jeho činnost a kritika neoprávněného násilí nebyla vhod některým politickým místům. Na jejich nátlak byl nakonec Pitter nařčen z přátelství vůči Němcům a z tohoto důvodu z funkce odvolán předsedou Zemského národního výboru L. Kopřivou.

To už ale dětské ústavy a domovy spadaly pod správu Ministerstva ochrany a práce, jehož úředníci byli Pittrovi příznivě nakloněni a jmenovali ho ředitelem zámeckých domovů s pověřením péče o internované děti až do jejich odsunu.

Na základě toho se Pitter rozhodl k přímé akci. Když nemohl pomoci všem postiženým, snažil se ulevit alespoň těm nejvíce ohroženým - dětem. Získal povolení k převozu dětí z internace a po dohodě se svými spolupracovníky v ozdravovnách připravil domov Lojovice pro jejich přijetí. (Příloha XI)

S vervou se všichni vrhli do boje za záchranu dalších dětských životů. Tak byla zahájena druhá etapa akce "Zámky," ještě rozsáhlejší než ta první. 26. července převezl do Lojovic první skupinu německých dětí, které na tom zdravotně byly nejhůře. Pro tři z nich bylo již příliš pozdě, na následky útrap v dalších dnech umírají. O tom, v jakém stavu se nacházely, vydal Pitter svědectví v časopise Posel z Milíčova domu ze září 1945 v tomto znění: *"Když jsme děti přivezli a rozložili na trávníku, vyhublé a apatické, myslil jsem, že*

⁵² pozn.: Ze zprávy P. Pittra: *"Nejhorší to bylo na Sokolském stadionu na Strahově, kde tisíce lidí muselo spát na holé zemi pod širým nebem a bez příkrkývek. Těžce nemocní a děti leželi na parném letním slunci v nevýslovné špíně plné hmyzu. Nejen záchody, ale i cesty k nim byly pokáleny nemocnými úplavicí. Nemohli se dále dovléci a zůstávali ležet ve vlastních výkalech. Našli jsme mezi nimi i starého profesora, přítele prvního prezidenta T.G. Masaryka, který jej kdysi pozval z Německa na pražskou univerzitu. Tyto ostudné zjevy znesvětily místo, které bývalo jevištěm skvělých sokolských sletů."*

málokteré vydrží. Náš ústavní lékař, sám Žid,⁵³ který prošel peklem Osvětimi a Mauthausenu, se div nerozplakal při pohledu na ty živé mrtvolky. "Tak tohle jsme my Češi dokázali za dva a půl měsíce, " zvolal.

Do září 1945 se podařilo přemístit z internace do zámků /Lojovice, Kamenice/ již celkem na 150 dětí. Ve výše uvedené stati k tomu dále Pitter poznamenává: *"Co je to proti stům a tisícům dětí, které ještě hynou v internačních táborech. Naše skrovné síly nestačí, ale snad příklad také něco zmůže."*

Po dvou měsících opět popisuje v dalším čísle "Posla z Milíčova domu" výsledek péče takto: *"Dnes spatříte skotačit děti ruměnných a oblých tvářiček vesele na trávníku. Jsou to tytéž děti?, ptáte se v údivu. Ano, tento zázrak dokázala láska, jež neumí dělat rozdílu mezi člověkem a člověkem, ale která zná jediné: soucit a pomoc."*⁵⁴

Poté od září 1945 pokračovalo umísťování dalších dětí do zámků ostatních a péče potrvála až do roku 1947, kdy akce "Zámky" byla ukončena. Většinu dětí židovských, německých a jiných národností se podařilo po mravenčí pátrací práci přes mezinárodní organizace /Červený kříž apod./ postupně vrátit do kmenových vlastních rodin, v případě sirotků do náhradních pečovatelských rodin a jen zlomek svěřenců zůstal v dětských domovech. Větší osiřelé židovské děti dle vlastního rozhodnutí mohly přijmout nabídku k vycestování do Izraele. Tam je místo pokračování jejich dalších životních osudů - založení rodin, pracovní kariéry. S některými z nich si Pitter s Fierzovou dále dopisoval a osobně se sešel při návštěvě Izraele, kam ho v roce 1964 "jeho" děti pozvaly. Převzal vyznamenání Jad-va-Šem za humanistickou činnost a záchranu Židů ve válce a zasadil strom v Aleji spravedlivých v Jeruzalémě, označený identifikační tabulkou vyznamenaného. (Příloha XII, XIII)

Na toto setkání s oběma vzpomíná jedna ze "zámeckých" chovaneček Magda Bar-Or takto:

"Jejich setkání s bývalými dětmi není možné popsat, jako by ztracené děti našly opět své rodiče. Po tolika letech, kdy jsme již byly provdané a měly své rodiny, to

⁵³ pozn.: dr. Emil Vogel, viz. s. 60, 76.

⁵⁴ PASÁK, T. Přemysl Pitter - zachránce německých a židovských dětí v roce 1945. In Přemysl Pitter - Život a dílo. Sborník referátů. 1994.

byly okamžiky, na které se nezapomíná. To, co nám dali oni, nám už nikdo nemohl vzít." ⁵⁵

5.2.4 Pátrací akce v Milíčově domě

V době, kdy Pitter ještě stále objížděl internační tábory, sbíral a odvážel německé děti do zámeckých ozdravoven, se v Milíčově domě jako centrále již rozjela rozsáhlá pátrací akce po rodičích či příbuzných všech zámeckých dětí. Milíčův dům byl naplněn seznamy dětí a lidmi, kteří sem neustále přicházeli a odcházeli, když hledali své blízké. Byla zde podrobná kartotéka dětí z ozdravoven a k dispozici seznamy internovaných se jmény a místem, kam byli umístěni. Při hledání významně přispěla spolupráce s Červeným křížem a časem konečně začalo fungovat i spojení s ostatními pátracími stanicemi v Německu /téměř rok po válce bylo poštovní spojení s Německem totiž přerušeno/. Zásadní roli při pátrání mnohdy sehrály šťastné náhody. Starší děti znaly své jméno i jména rodičů a dokázaly udat i místo, kde se s nimi naposledy viděly. Horší to bylo s těmi nejmenšími, které neznaly ani celé své jméno. Relativně lepší naději na rychlejší shledání měly malé děti, které v revolučních dnech byly hospitalizovány v některé z nemocnic a existoval tak záznam o jejich totožnosti v lékařských záznamech. Na zámky čas od času zavítal zástupce nějaké zahraniční organizace /UNRRA apod./, která se pak spolupodílela finanční či materiální pomocí na záchranné akci. V Milíčově domě se množily žádosti o pátrání i po jiných dětech, které pokračovalo ještě dlouho po skončení akce "Zámky." Pracovníci z MD se tak usilovně pídili po rodinách nejen svých svěřenců. V Německu vycházely brožované seznamy dětí s podobenkami a s informacemi o nich. Existovalo mnoho druhů těchto sešitů plných dětských tváří. Několik z nich je rovněž uloženo v PMJAK-APPOF v Praze.

⁵⁵ BAR-OR, M. *Naše dětství ve Štíříně a návštěva Přemysla Pittra v Izraeli.* In *Přemysl Pitter - život - dílo - doba.* Sborník referátů, 1966.

5.3 Etické zásady společné výchovy v zámeckých domovech

Přemysl Pitter s týmem svých obětavých⁵⁶ spolupracovníků v domovech uskutečnil zvlášť náročnou do té doby ojedinělou metodu výchovy a převýchovy. Hlavní úkol personálu spočíval nejen v dosažení tělesného zotavení dětí, ale také v záchraně dětské duše, aby nepropadla nenávisti. Jako nástroj k tomu sloužilo vlídné přívětivé láskyplné slovo, příkladný humánní čin vyvěrající z hluboké křesťanské víry s vědomím, že všichni stojí pod týmž mravním řádem bez ohledu na příslušnost k národu. Židovské a německé děti byly zde vychovávány společně v duchu křesťanské lásky, snášenlivosti, přátelství a vedeny k soucitu s trpícími bez ohledu na národnost, jazyk či víru. Setkávaly se na vycházkách, v jídelně, při hře. Jen ubytování bylo oddělené. Náročnost metody spočívala ve skutečnosti, že starší německé děti prošly výchovou v Hitlerjugend, židovské děti zase měly naopak otřesné zkušenosti z koncentračních táborů, kde přišly o rodiče, sourozence a často všechny příbuzné. Výchova tedy byla poznamenána strastiplnými zážitky z táborů německých koncentračních i českých internačních. Když se Lojovice chystaly na příjezd prvních malých Němců, pomáhali s přípravou větší židovští chlapečci ze Štěrba dobrovolně, přestože věděli, pro koho to ubytování připravují. Přenášeli postýlky do Lojovic, aby se tam vešlo co nejvíc nemocných dětí z pražských internačních táborů. Pittrovi tehdy spontánně řekli: *"Děti za nic nemohou."*⁵⁷ Když však pan ředitel v prosinci 1945 dovezl z terezínské pevnosti skupinu starších hochů "hitlerčků", kteří tam půl roku pobývali v internaci v obdobných podmínkách jako v koncentračních táborech, a nenávidících vše, co je české, zažívali židovští sirotci strach a smíšené pocity. Později přiznali, že když spatřili mladé Němce v hitlerovských uniformách, připomínali jim jejich trýznitele z koncentráků. Koedukace chlapců, kteří prošli drilem Hitlerjugend, byla velmi obtížná. Zlomit jejich nadřazenost, jež jim celé roky byla vtlačována do hlavy, šlo jen pomalu a vyžadovalo to velké úsilí

⁵⁶ pozn.: Většina vedoucích pracovníků na zámcích neměla patřičné vzdělání /pedagogické, zdravotnické.../, zde všude však hrála obětavost a snaha pomoci dětem větší roli než vzdělání a zkušenost.

⁵⁷ FIERZOVÁ, O. *Dětské osudy z doby poválečné*, s. 27.

a trpělivost. Olga Fierzová v knize Dětské osudy vylíčila problémy při jejich převýchově a zbavování je jejich všelijakých zlovyků. Časem se podařilo překonat vzdor těchto hochů. K tomu poznamenává, jak na tuto dobu vzpomíná v dopise z Německa patnáctiletý Siegfried po svém návratu: "*...Zítřka tomu bude rok, co jsme společně s židovskými dětmi slavili ve Štiříně vánoce, zpívali jsme německé a české vánoční písně. Stalo se něco, co bychom byli dříve pokládali za nemožné - sedět za jedním stolem s židovskými kluky a slavit s nimi vánoce! Ale tam to bylo docela samozřejmé!*"

Při loučení a odjezdu větší chovanci slibovali, že i nadále zůstanou věrni ideálům, které v domovech poznali - to jest "stavění mostů porozumění mezi lidmi a národy", jak jim Přemysl Pitter vštěpoval. Snažil se v době plné nenávisti a vzájemné nesnášenlivosti zprostředkovat mezi nimi styky či dokonce přátelství. Dařilo se to i nedařilo. V každém případě to zanechalo v bývalých chovancích židovských i německých či jiných národností nesmazatelné stopy, o čemž svědčí desítky dopisů Přemyslovi a Olze, ve kterých se ještě po mnoha létech oběma svěřovali se svými pocity a prožitky.

5.4 Význam akce "Zámky"

Akce "Zámky" měla velký význam především humanitární, sociální, pedagogický ale i politický. Pittrovo dílo vycházelo z hlubokého humanismu a lásky k dětem, jeho mravním principem byla spravedlnost. Obsahovalo i Masarykovu myšlenku "*Mějte úctu k duši dítěte.*" Pitter pomáhal, kde to bylo třeba, a v době největší nenávisti a pomstychtivosti osvědčil svou statečnost a křesťanskou povinnost tím, že dokázal vybudovat oázu klidu a bezpečí pro ty, kdož nejvíce válkou utrpěli - pro děti. O tom, že to nebylo vůbec lehké, svědčí řada nepřátelských útoků a kritik

vůči jeho osobě a práci ze strany tehdejších politiků, veřejnosti a tisku.⁵⁸ Přes všechny překážky dovedl své záslužné dílo do konce.

Během dvou let prošlo zámeckými domovy celkem 810 dětí, z toho:

- 266 dětí různých národností, obětí nacistického pronásledování, především dětí židovských z koncentračních táborů
- 407 dětí z českých internačních táborů, především dětí německých
- 97 dětí z Čech, Moravy a Slezska, nalezených v Německu a Rakousku a repatriovaných do vlasti
- 40 různých jiných dětí /naléhavých případů/, mezi nimi bylo 29 chlapců z východního Slovenska.

V lednu až březnu 1946 činil nejvyšší stav v plně obsazených zámcích 330 chovanců. Omezená kapacita již neumožnila přijímat další děti z internačních táborů.

Přes veškerou snahu o záchranu životů dětí docházelo i k smutným příběhům. Nejhorší pocit marnosti zažívali pracovníci domovů v případech, kdy zotavené dítě bylo povoláno zpět do internačního tábora na avizovaný odsun s matkou, který byl ovšem náhle odvolán na neurčito. Tak se stalo, že dítě během čekací doby opět trpělo hladu, onemocnělo a nakonec zemřelo.

5.5 Úryvky ze vzpomínek, dopisů a ohlasů bývalých chovanců

Po odjezdu ze zotavoven po některých z dětí jakoby se zem nadobro slehla, jiné udržovaly mezi sebou i nadále písemné, řidčeji osobní styky. To, že na tety, strýčky, kamarády ze zámků a zde prožité chvíle nezapomněly, svědčí řada dochovaných dopisů se vzpomínkami a ohlasy ze setkání uložených v archivních materiálech PMJAK. Rovněž jsou zde dokumenty - dopisy pracovníků zámků určené dětem.

⁵⁸ pozn.: Například Rudé právo v květnu 1946 poukazuje na to, že šedesát Němců se válí v překrásné budově lojovického zámku, za což může národní správce Pitter. Článek vyzývá odpovědné úřady, aby v této věci udělaly pořádek. In *Přemysl Pitter. Život-dílo-doba*. Sborník referátů, 1996, s. 39.

Z dopisu Jehudy Bacona alias Jirky Bakona, který se po odchodu ze Štířína, kde strávil přibližně tři čtvrtě roku, na jaře 1946 legálně přestěhoval za svou starší sestrou do Palestiny, vystudoval akademii výtvarných umění v Jeruzalémě a stal se významným izraelským malířem:

"Věřte mi, že moje nejkrásnější poválečné vzpomínky jsou na život ve Štíříně a v Kamenici. Jsme už tady přes rok - ten čas ubíhá rychle - ale nikdy nezapomeneme na vás všechny. Teď teprve si začínám uvědomovat to štěstí, ten zázrak, že jsem se po válce dostal do vašich domovů, kde jsem začal opět věřit v člověka, když jsem viděl kolem sebe tolik lásky. Hledím z okna na západ slunka, rádio mi přináší zprávy z celého světa a je mi u srdce tak divně...Neboť vidím před sebou Milíčův dům, když poprvé jsme s Volfíkem do něho vstoupili a potom, když jsem ho spatřil naposled, kdy mi bylo u srdce právě jako teď. Doufám, že to nebylo naposled....."

váš Jirka

S Pittrem a Fierzovou se Jirka v budoucnu setkal vícekrát a často na to vzpomínal: *"Každé setkání s nimi pro mě bylo velikou životní posilou."*

Šestnáctiletý Werner Glonska, nejzarytější z hochů z hitlerovské mládeže, po návratu do Německa napsal Pittrovi dopis následujícího znění:

"Milý pane řediteli! Dnes 13. prosince vzpomínám na Vás s láskou. Snad se podivíte, proč právě dnes. Právě před rokem, když mně a mým kamarádům bylo nejhůř, přišel náhle obrat. Přiblížily se vánoce. Vzpomínali jsme na rodiče a sourozence, o kterých jsem nic nevěděli, a na krásné vánoce, které jsme prožívali v milém domově. Tohoto roku bude všechno jiné, říkali jsme si navzájem. Se srdcem plným bolesti seděli jsme každého večera v pevnosti a často ten či onen hořce zaplakal. Pak jste přišel Vy a vzal jste nás s sebou do jednoho ze svých domovů. Starali jste se o nás jako rodiče, připravili nám krásné svátky, obdarovali jste nás, zpívali jste s námi boží písničky a zmírnili naši bolest. Nikdy jsme od Vás neslyšeli zlého slova. Dělal jsem Vám zpočátku mnoho zármutku, ale Vy jste mi odpustil. Tu jsem šel do sebe. Začal jsem se zajímat o Vaše proslovy. Náhle jsem něco našel, počátek správné cesty. Na ní chci setrvat...."

Podobných dopisů bylo mnoho a ze všech pramenila vděčnost za péči a lásku projevenou ohroženým dětem v nejtěžším období života.

Ze setkání tří "zámeckých" chráněnců žijících v Izraeli obdržela Olga Fierzová v roce 1984 tyto řádky:

"My tři, Gréta, David a Jehuda (dříve Jirka), jsme se zas jednou sešli a vzpomínáme na dobu našeho prvního setkání se strýčkem Přemyslem a jeho spolupracovníky. Když se dnes přeneseme zpět do oněch dnů, cítíme mnohem jasněji než tehdy, jak vzácná byla lidská velikost, které jsme se dívali do tváře. Bylo nám patnáct, šestnáct let a to, co jsme od svých devíti let prožívali, nedovolilo nám spojovat křesťanství s pojmem láska k bližnímu. Teprve díky Vaší obětavosti vůči nám se to podařilo. Dali jste našim srdcím tušení lepšího světa. Pokaždé, když se sejdeme, je nám jasné, že zárodek naší víry v lepší život - navzdory tomu, co prožíváme - byl položen Přemyslem dlouho před tím, než jeho strom zde v Jad-va-Šem o tom vydal svědectví."

V roce 1985 navštívilo osm německých chovanců Olgu Fierzovou v jejím bydlišti ve švýcarském Affolternu. Téhož roku byla Olga poctěna izraelským oceněním a stejně jako zhruba před dvaceti roky Pitter i ona nyní "zasadila" v zastoupení židovskou chovankou Magdou Bar-Or svůj strom v Aleji spravedlivých u památníku v Jad-va-Šem.

K setkání Pittrových dětí a přátel v Československu došlo až po pětáctyřiceti letech dne 16. června 1990 na zámku Štířín. Bývalým odchovancům se tak poprvé naskytla příležitost vrátit se na místa svého znovuzrození či zotavení po útrapách způsobených válečnými událostmi. Přestože zde prožili poměrně krátký úsek svého života, pro některé z nich tento úsek znamenal téměř hotový "zázrak." Protože devadesátileté Olze Fierzové zdravotní stav již nedovolil účastnit se tohoto shromáždění, poslala "svým" dětem alespoň kazetový záznam s pozdravným poselstvím a duchovním odkazem Přemysla Pittra. Následujícího dne, 17. června, zemřela, aniž by stačila přečíst dopis, který jí účastníci setkání obratem napsali.

Další podobné setkání se v České republice konalo u příležitosti oslav 100. výročí⁵⁹ narození Přemysla Pittra pod záštitou prezidenta republiky Václava Havla a ministrů kultury a školství - I. Pilipa, P. Tigrida, za účasti velvyslanců Spolkové republiky Německo a Izraele. Tato oslava vyvrcholila odhalením pamětní desky na nádvoří zámku Štiřín. (Příloha XIV)

Také v roce 2000 proběhly na půdě PMJAK v Praze významné oslavy u příležitosti 100. výročí narození Olgy Fierzové. Součástí této vzpomínkové akce byla výstava s názvem "Švýcarka rodem, Češka srdcem." Obou akcí se zúčastnily kromě dětí ze záchranné akce "Zámky" také bývalé děti z Milíčova domu, bývalí spolupracovníci a přátelé.

5.6 O nejbližších spolupracovnících Přemysla Pittra

*... v rozkvětu našich sil nám přátelé pomáhají,
abychom dokázali krásné činy, neboť jsme-li
sjednoceni, jsme schopnější jak při poznávání,
tak při jednání.*

Aristotelés (Etika Nikomachova)

Pittrovým životem prošla celá plejáda spolupracovníků, kolegů a přátel bez nichž by nedosáhl úspěchů a výsledků svého díla. Někteří z nich s Přemyslem pouze "prošli" společnými akcemi omezeného časového rozsahu /viz akce "Zámky" apod./, jiní zpečetili svou dlouholetou spolupráci hlubšími vztahy a osobním přátelstvím. Jedno všem zůstalo společné - vzpomínka na charizmatickou osobnost a pracovitost člověka, jakým Pitter byl.

Patří mezi ně především jména : Olga Fierzová, Ferdinand Krch, dr. Emil Vogel, manželé Teichmanovi, Rottovi, učitelé Valerie Machulková, Dobroslava Štěpánková, Antonín Moravec, Miloslav Vavřda, Marie Mařasová, prof. dr. Jan

⁵⁹ pozn.: Generální konference UNESCO na svém zasedání v roce 1993 vyhlásila 100. výročí narození P. Pittra (1895-1976) za světové kulturní výročí roku 1995.

Milíč Lochman, Petr Lotar a mnoho dalších. V následujícím textu se krátce zastavím alespoň u tří prvních výše jmenovaných aktérů, aniž bych se chtěla dopustit jakékoliv degradace hodnocení či relativizace zásluh ostatních i těch nejmenovaných. Na svou omluvu dotyčným proto uvádím, že zevrubná deskripce a charakteristika činnosti takového výčtu osobností by vydala nejméně na celou další práci.

Olga Fierzová (1900 - 1990)

"Žila jsem v několika zemích, ale v dějinách žádného národa jsem nepoznala tolik duchovně velkých osobností jako tady..." O.F.

Hovoříme-li o díle Přemysla Pittra, nelze opominout životní cestu jeho nejbližší celoživotní spolupracovnice a přítelkyně, vzácného člověka Olgy Fierzové, kterou zasvětila právě pomoci na realizaci jeho tvořivé práce. (Příloha XV)

Narodila se ve švýcarském Badenu v roce 1900. Coby mimořádně nadané dítě vystudovala francouzské školy a získala diplom na učitelském ústavu. Pedagogickým vzorem se jí staly zásady švýcarského učitele Pestalozziho.

Jako tlumočnice se poprvé setkala s Pittrem na konferenci IFOR v bavorském Oberammergau v létě roku 1926, kde tehdy přednášel o své sociální práci s chudými žižkovskými dětmi. Jeho osobnost a názory ji okouzly, postupem doby vzniklo mezi nimi celoživotní přátelství. Na Přemyslovo pozvání přijíždí mladá učitelka v září 1926 do Prahy. Navazují další spolupráci v oblasti překladatelství a tlumočnictví. O rok později se Olga stěhuje do Čech, kde se zpočátku věnuje soukromé výuce dětí v bohatých rodinách. Postupně se zapojuje do práce po boku Přemysla. Rychle a dokonale zvládá český jazyk a seznamuje se i s kulturou národa, která ji zaujala. Ztotožňuje se zejména s duchovním odkazem Čecha J. A. Komenského a českými reformačními tradicemi. Pittrovy schopnosti doplňuje vzácným způsobem. V Milíčově domě vede výchovnou činnost a podílí se i organizačně na provozu útulku po celou dobu svého působení v něm.

V Československu zůstává i po obsazení Sudet v roce 1938, přestože ji švýcarské úřady vyzývaly k opuštění republiky v zájmu její vlastní bezpečnosti. Nepostradatelnou členkou týmu se stává v době akce "Zámky." O této ojedinělé humanitární akci napsala o mnoho let později knížku s autentickými příběhy *"Dětské osudy z doby poválečné."* Její zásluhou při pátracím úsilí po rodinách zachráněných dětí se většina jejich chovanců vrátila bezpečně do svých domovů. Když v roce 1950 odjela na pohřeb své sestry do Švýcarska, nepovolily jí československé úřady návrat zpět do Prahy. Zůstává tedy ve Švýcarsku a udržuje s Pittrem písemný kontakt. Až tehdy si její přátelé a kolegové v Praze uvědomili, co všechno zde dokázala, kolik práce odvedla a kde všude chybí její přítomnost. Zejména Pitter se přesvědčil o její nepostradatelnosti. Jako své vyznání a poděkování jí v červenci 1950 k padesátým narozeninám posílá k zarámování obraz paní Charlotty Masarykové, manželky prvního československého prezidenta, kterou mu vždy připomínala, s tímto biblickým věnováním:

" Kam půjdeš, půjdu a kdekoli bydliti budeš, bydliti budu. Lid tvůj, lid můj a Bůh tvůj, Bůh můj! - Opustivše otce svého a matku svou i zemi, ve které ses narodila, šla jsi mezi lid, kteréhožs prvé neznala. Odplatiž tobě Hospodin za skutek tvůj a budiž mzda tvá dokonalá od Hospodina, poněvadž jsi přišla, abys pod křídly Jeho doufala."

*Ruth 1,16; 2,11-12. K 26. VII. 1950 Olze Přemysl.*⁶⁰

V roce 1951 zrežírovala Pitrův útěk z vlasti před hrozícím odsouzením a uvězněním. Jejich cesty se opět sešly při práci v emigraci. Až do konce života pak již zůstali spolu, i když nikdy neuzavřeli sňatek. Olga i přes výhrady své rodiny po celý život respektovala Přemyslův slib, který sobě a Bohu kdysi na základě prožitých událostí dal a sice, že se nikdy neožení, nezaloží rodinu, ale svůj život věnuje druhým - potřebným, výchově dětí podle evangelia. Když se jí jednou kdosi zeptal, jakou má Pitter výchovnou metodu, odpověděla: *"Žádnou. Má děti rád."*

⁶⁰ ŠIMSOVÁ, M. *Olga Fierzová - nejbližší spolupracovnice Přemysla Pittra*. In: *Hovory 6*, s.40.

V rámci mezinárodní konference "*Žena ve stínu*" u příležitosti stého výročí Olžina narození se v Praze v roce 2000 na její počest konala výstava s názvem "*Švýcarka rodem, Češka srdcem*". Autor tohoto přízviska, Petr Lotar,⁶¹ jej posléze ještě doplnil v druhé části takto - Češka jazykem i srdcem, aby ocenil i vysokou znalost ovládnutí české řeči slovem i písmem v literární i publicistické práci Olgy.

Přestože Olze bylo zřejmě souzeno žít a pracovat "ve stínu" Pittrovy osobnosti, není pochyb, že jeho úspěchy a vyznamenání náleží právem i jí.

Ferdinand Krch (1881 - 1973)

"Při výchově musíme v první řadě zaměstnat dětské srdce, aby nejen cítilo úctu a soucit ke všemu, co žije, ale aktivně pomáhalo životu všude podle svých možností, aby se mu zkrátka zalíbilo být dobrým."

F. K.

Ferdinand Krch byl vynikající učitel, redaktor časopisů pro mládež /např. *Lípa*, *Radost*, *Zlatá brána*/, autor mnoha slabikářů, knížek a her pro mládež, kulturně-osvětový pracovník a dlouholetý přítel Přemysla Pittra, s nímž ho pojily hlubší duchovní základy. Oba byli vegetariáni, pacifisté, neženatí a souhlasně prosazovali nejvyšší etické principy v lidském společenství. Sílu duše spatřovali v lásce k pravdě, spravedlnosti, dobrotě a úctě k bližnímu.

Po první světové válce Krch založil a řídil pokusný výchovný ústav pro legionářské sirotky v Krnsku, který vstoupil do povědomí veřejnosti jako *Dům dětství*. Podařilo se mu zde přeměnit sirotčinec ve skutečný dětský domov s rodinnými vztahy. Při výchově kladl důraz na mravní, citové a estetické cítění dětí. Prosazoval zásady učení školy hrou dle odkazu J. A. Komenského tak, aby učení se stalo potěšením a nikoliv strohou autoritářskou násilně pociťovanou pedagogickou praxí.

⁶¹ pozn.: Petr Lotar, pražský rodák, žijící ve švýcarském exilu

Začátkem 30. let stál se svým druhem Přemyslem Pittrem u zrodu Milíčova domu na Žižkově. Svou "výchovou srdce" vedl i tamní děti, které ho nazývaly strýčkem Fedorem, po celou dobu své působnosti v útulku. Jako člověk šířil kolem sebe životní optimismus, posilu a útěchu. Pro Pittra byl nejen přítelem a neúnavným spolupracovníkem, ale především inspirací a oporou. Uměl podnítit druhé k tvůrčí práci. Ve výchovné a duchovní činnosti pomáhal dál i po odchodu Pittra do exilu v roce 1951. Vycházel z toho, že dítě má být stále zapojené do činnorodé práce či zábavy, neboť je důležité pěstovat v něm radost z práce, sebekázeň, smysl pro pořádek a čistotu vnější i vnitřní. To je důležité pro utváření charakteru, jak zdůrazňoval výrokem:

"Cesta poznání vede ze srdce do hlavy a z nich obou jako výslednice do rukou, nástrojů sloužících všemu dobrému, k čemu nás srdce i hlava vedou. To je ten tajemný trojúhelník tvořící naši povahu."

Úkolem školy by rovněž podle něj mělo být praktické řešení mravních otázek a shrnutí, komparativní zhodnocení všeho, co dítě právě cítí a k tomu pravil: *"Co se má jednou dělat, učme děláním...Praktický život, oč je to víc než nejlepší vyučování?"* ⁶² Jednání a lidskost pedagoga Krcha výstižně vyjádřil sám Pitter následovně:

"Krchovo působení nemělo těžiště ve slovech, nýbrž v tom, čím byl - člověkem nesmírné lásky." ⁶³

(Příloha XVI)

Emil Vogel (1901 - 1977)

Ačkoliv o MUDr. Emilu Voglovi⁶⁴ jsem se již zmínila v kapitole č. 5, nepochybně nejen význam jeho pracovního nasazení v průběhu akce "Zámky" a přátelství s Přemyslem Pittrem zasluhuje přiblížit osobnost skromného lékaře, kterému mnoho vězňů z koncentračních táborů vděčí za své přežití. I když sám jako Žid

⁶² LAUKOVÁ, L. *Ferdinand Krch*. In *Přemysl Pitter. Život - dílo - doba*. Sborník referátů, 1996, s. 20.

⁶³ Tamtéž, s. 18.

⁶⁴ pozn. aut.: různé zdroje se liší v uvádění příjmení – Vogl - Vogel

prošel nejedním koncentračním táborem, mnohokrát unikl smrti jen zázrakem, ztratil tam ženu, matku a dalších třicet šest členů své rodiny, na Pittrovu žádost v červnu 1945 nastoupil bez zaváhání lékařskou službu pro děti v zámeckých ozdravovnách a zachraňoval zde bez ohledu na národnost i později umístěné německé děti z internačních táborů, přestože se jednalo o potomky národa, který mu tak moc ublížil. Kromě zdravotní péče pomáhal i s výchovou dětí a staral se o jejich zábavu hraním loutkového divadla.

Před válkou byl zapojen do činnosti Ligy lesní moudrosti. Jako její člen, známý pod jménem bratr Wučiček, pracoval zejména s mládeží.

Doktor Emil Vogel patří mezi statečné a spravedlivé, kteří nemohou být zapomenuti.⁶⁵ (Příloha XVII)

*„Pravá přátelství jsou největší dary, které život skýtá,
a dostalo se mi jich vrchovatou měrou.*

*Pouta, která nás váží s lidmi oddanými službě tímž vysokým cílům,
neuvolní čas, ani prostor, ba ani smrt.*

P. Pitter

6 PITTROVA PRÁCE PO NÁSTUPU KOMUNISTŮ

6.1 Návrat k původní činnosti v Milíčově domě

Po skončení akce "Zámky" se Pitter těšil na návrat ke své původní práci především výchovné, kazatelské a publicistické v Milíčově domě. Ten byl stále až po střechu zavalen žádostmi o pomoc při pátrání po nezvěstných dětech a další dopisy z různých okupačních zón stále přicházely. S vyřizováním pomáhali spolupracovníci Olga Fierzová, Ferdinand Krch a Anna Pohorská. I několika chráněncům ze zámků se nepodařilo najít příbuzné či vhodné pěstounské rodiny

⁶⁵ *Hovory 3*, s. 7-22.

a proto Pitter převzal za ně poručnictví, aby mohl po uzavření posledního z domovů na jaře 1947 řídit jejich další osud.

Milíčův dům se opět stal místem široké osvětové, přednáškové a duchovní činnosti vysoké úrovně. Svědčí o tom i skutečnost, že na akci přednáškového cyklu o T. G. Masarykovi se svým projevem vystoupil i tehdejší pražský arcibiskup J. Beran.

6.2 Politická situace v zemi a převzetí moci komunisty v roce 1948

Představy o návratu k budování nové mravní občanské společnosti v duchu Masarykových zásad demokracie v prostředí poválečného etického balastu postupně vzaly za své. Země se zmítala mezi póly eufórie ze svobody na jedné straně a zavržení všeho, co mohlo být jen náznakově mít kořeny v původu německém na druhé straně. I tato situace rozervanosti nahrála k prosazení stalinovských tendencí k získání rozhodujícího vlivu v zemích evropského středo-východu v souladu se závěry Jaltské konference z února 1945.

Politická situace v zemi se začala přiostrřovat. Komunisté se postupně zmocňovali důležitých pozic a pronikali do všech rozhodujících institucí.

Po únorovém převratu v roce 1948 za pomoci závodních milicí převzali moc v plném rozsahu. Rozběhlo se masivní znárodňování, kterému se nevyhnuly ani sociální a výchovné ústavy. Milíčův dům přešel pod správu Ústředního národního výboru v Praze.

Desítky tisíc československých občanů utíkaly na západ a emigrace dále pokračovala i přes přísná opatření zavedená na hranicích.

6.3 Pod komunistickým režimem

"Běda lidu, který je slepý a má slepého vůdce! Běda jemu, neboť všechno, co zasil, bude sklízet!"

Těmito a dalšími projevy vesměs pomocí biblického přirovnání podrobil Pitter poučovací politický vývoj kritice. Metaforické odkazy posluchači správně chápali jako protest proti potlačení svobodného vývoje.

Výchovná činnost v Milíčově domě pokračovala až do roku 1950 až na to, že Pittrovi byly zakázány jakékoliv projevy. Z útulku byla utvořena "družina", s příkazem přijmout maximum dětí, což mělo zcela zákonitě negativní vliv na kvalitu výchovné práce. Na podzim roku 1950 zesílil politický tlak a vměšování úřadů do činnosti útulku. Pitter, jak vzpomíná ve své knize, byl předvolán ke kádrové prověrce, kde se určený kádrovák dotazoval na jeho dosavadní činnost a členství v organizacích. Vytýkal mu, že při práci s dětmi v Milíčově domě nespolupracuje s mládežnickými organizacemi a pionýry či výrobními podniky, nepodporuje politický směr a správný způsob výchovy za nově lidově-demokratického režimu, říká:

"Vy si tam žijete jako izolovaná společnost. Minula doba charitativních a humanitárních spolků. Je nutno se zapojit do socialistických masových organizací a pracovat pro kolektivizaci společnosti. Děláš to špatně, soudruhu."

Na Pittrovův dotaz, cože se tedy konkrétně od něj žádá, kádrovák odvětil:

"To sám musíš vědět a nám ukázat, jak jsi pochopil nového ducha a jak jsi se zapojil. Rozuměl jsi?"⁶⁶

Ač byl i nadále považován za reakcionáře, aby nemusel opustit své děti, přátele a dílo budované dle mravních ideálů s láskou po celý jeho dosavadní život, nezbývalo než se zapojit do odborové organizace, chodit na schůze a politická školení. Tam teprve poznal pravou tvář komunistické linie a její politické strategie. Dostával další úkoly a předložené hotové rezoluce, pro které měl dle stranických příkazů přesvědčit členy, aby je jednohlasně odhlasovali. Pokud šlo o otázky mravního dosahu, které byly v rozporu s jeho přesvědčením, působilo mu to nemalé vnitřní těžkosti. Nacházel se stále ve stavu mravního dilematu. Jeho svědomí se přičil zejména rozkaz podávat důvěrné zprávy o osobním životě a názorech svých spolupracovníků. "Donášet" také měli obráceně jeho kolegové na něj. Při jedné hospitaci v Milíčově domě se ho inspektorka ptala, proč není

⁶⁶ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti*, s. 74-75.

dosud členem komunistické strany, když přece pracuje třicet let pro dělnické děti a dělnickou mládež. Jmenoval pro to dva důvody:

*"Předně nepřijímám materialistickou filosofii a za druhé nesouhlasím s násilnými metodami, kterých strana užívá. Leckteré ze zásad a cílů komunismu jsou mi sympatické, avšak těch nelze dosáhnout cestami, které se přičí duchu pravého komunismu."*⁶⁷

Po několika jeho dalších výchovných "excesech" - mírněji řečeno vybočení z mezí svým otevřeným nesouhlasem s novými výchovnými praktikami režimu, mu bylo nabídnuto dobře placené místo ředitele vychovatelny v pohraničí, kde zřejmě podle úvah nadřízených by nemohl tak zásadně ohrozit nový trend svým křesťanským smýšlením. Nabídku odmítl.

V závěru roku 1950 proběhla v Milíčově domě poslední tradiční vánoční oslava, které se zúčastnilo na dvě stě padesát dětí, mnoho bývalých chovanců přišlo již se svými potomky. Všichni dychtivě poslouchali vánoční poselství Přemysla Pittra. Ti starší, jako by tušili, že je to naposledy, zůstali se svým ředitelem ve vážné diskusi ještě dlouho po skončení oficiálního programu. Dali svými vděčnými projevy a vstřícným chováním najevo, že semeno, které před lety zasil do jejich srdcí, nebylo udušeno, ale vzrostlo.

Zakrátko na to na jaře v roce 1951 byl odvolán z funkce ředitele MD a nahrazen novou ředitelkou, jež se pochopitelně obklopila gardou svých "spolehlivých" vychovatelek. Musel opustit byt v útulku, odkud policejní úředníci při prohlídce odnesli i jeho korespondenci se zahraničními přáteli, a přestěhovat se do pokoje v podnájmu, který byl pro něj již připraven a kde byl také bedlivě hlídán Státní bezpečností. Na základě udání místní organizace KSČ byl označen za nepřítele režimu a vyslýchán na policii pro obvinění ze špionáže a z popuzování proti lidově demokratickému zřízení.

Bylo jasné, že se nad ním začínají stahovat mraky nevraživosti, protože se pro své přesvědčení stal nepohodlným pro režim. V té době mu nejvíce chyběla jeho nejbližší spolupracovnice Olga Fierzová, které po odjezdu do Švýcarska na

⁶⁷ Tamtéž, s. 75.

pohřeb své sestry, již nebyl povolen návrat zpět. Oba to tehdy těžce nesli a Přemysl se snažil přes různé kontakty povolení pro ni vyřídit, leč bezúspěšně.

Před odchodem z Milíčova domu se Pitter rozloučil s kolektivem svých spolupracovníků. Ve své promluvě shrnul, co celá léta dětem vštěpoval. Mladým kolegům předal své životní krédo:

"Stavíš-li ze železa, kov zrezaví, stavíš-li ze dřeva, dřevo shnije. I mramor čas rozhlodává. Tvůj materiál - duše dítěte - je však věčný."

Po létech již v emigraci hodnotí Pitter svoji celoživotní práci mezi dětmi v "Hovorech s pisateli" pokorně a skromně slovy: *"Prošlo našima rukama - či lépe naším srdcem - tisíce dětí. O některých vím, ostatní mi zmizeli z dohledu. Nevyřešili jsme žádný hospodářský ani politický problém, nezabránili jsme dalším katastrofám. Byla naše snaha marná?"*

Za všechny děti-odchovance na tuto otázku odpovídá Blanka Sedláčková, zprvu odchovankyně MD a později vychovatelka, opět o mnoho let později v roce 1993 na mezinárodním vědeckém semináři o Přemyslu Pittrovi, sociálním pedagogovi a humanistovi, konaném u příležitosti 401. výročí narození J.A.Komenského, těmito slovy:

"My, Tvoje děti, Ti, drahý strýčku odpovídáme: Byl jsi oráčem, který připravoval kyprou půdu v našich duších, aby mohla přijmout zlatá zrnka pravdy, lásky a dobra, která jsi do ní zaséval. V mnohých z nás vzklíčila. Byl jsi nám příkladem křesťana, který křesťanství nejen hlásal, ale každý den svého života prací uskutečňoval a naplňoval. Byly to Tvoje židovské děti, které z lásky a vděčnosti zasadily Tobě a tetince Olze v Jeruzalémě strom v Aleji spravedlivých; rovněž tak německá vyznamenání byla Ti udělena z vděčnosti za statečnost při záchraně německých dětí. A konečně i u nás jsi byl po právu oceněn!"

Seminář o díle P. Pittra byl tehdy uspořádán díky úzké spolupráci Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze se Spolkem MILIDU v Curychu.

A byla to také právě zmiňovaná Blanka Sedláčková, která dne 28. října 1991 při příležitosti oslav vzniku samostatnosti československého státu

s hlubokým dojetím přijala na Pražském hradě z rukou prezidenta Václava Havla vyznamenání pro P. Pittra - Řád T. G. Masaryka III. třídy in memoriam.⁶⁸

6.4 Etické dilema a odchod do emigrace

V srpnu roku 1951 byl Pitter předvolán k prokurátorovi. Tušil, že se odtud pravděpodobně nevrátí a bude nejspíše odsouzen a poslán do uranových dolů na práci stejně jako celá řada politických vězňů. Začal uvažovat o emigraci, i když se doposud této myšlence bránil a vzpomínal na situaci před německou okupací, kdy se do vlasti z ciziny vracel přes důrazné varování svých zahraničních přátel. Ve svém nitru řešil etické dilema, které spočívalo v rozhodnutí: *má to tu vše, pro co žil, co vytvořil a čemu zasvětil svůj život, on - altruista, opustit? Když zůstane, může alespoň pomáhat překonávat duševní strasti svým kolegům-spoluvězněm, jenže jak dlouho?* Stále se bránil myšlence na útěk, ale jeho zdravotní stav napovídal, že by podmínky v táboře nucených prací při dřině v uranových dolech nepřezil. Po bolestných úvahách dospěl k nezvratnému rozhodnutí riskovat útěk za hranice, kde, jak spoléhal, se s pomocí svých přátel bude moci opět vrátit ke své humánní práci pro potřebné a k publicistické činnosti. Nakonec se utěšoval myšlenkou, že i v zahraničí může pracovat dál pro svůj národ. A tak, aby se nemusel v určený den dostavit k prokurátorovi a oddálil alespoň datum výslechu, nastoupil na doporučení známých lékařů vyšetření v nemocnici a z téhož důvodu byl proto po nějakou dobu hospitalizován. Mezitím v zahraničí Olga Fierzová s dalšími přáteli naplánovala a zorganizovala jeho útěk do západního Berlína. Nesnadný přechod hranic do východního Německa se dne 26. srpna 1951 naštěstí podařil, zbývalo ale dostat se z Lipska do západního Německa. Pomohl mu v tom pas německého doktora, kterému byl Pitter podobný. Lékař se k tak riskantnímu kroku /byl totiž otcem čtyř dětí a rozhodnutí mohlo mít nedozírné následky pro

⁶⁸ Sedláčková, B. *Pedagogická činnost Přemysla Pittra.* In *Přemysl Pitter. Život a dílo.* 1994, s. 48.

jeho rodinu/ odhodlal poté, co se s manželkou dozvěděl, že Pitter v Čechách po válce zachraňoval německé děti před jistou smrtí, tedy považovali za svou morální povinnost, aby zachránili nyní oni zase jeho.

Ve svých šestapadesáti letech tak Přemysl opustil svou vlast, aniž by tušil, zda ji ještě uvidí. Živil své nitro nadějí, že československá nesvoboda nemůže mít dlouhého trvání, ale historie ukázala, jak se mýlil. České luhy a rodnou Prahu již nikdy nespatriil. Zbytek života až do roku 1976 strávil v exilu.

Po odchodu z Československa mu vrozený smysl pro povinnost ještě přikazoval uvést do souladu se svědomím slib, který dal pražskému prokurátorovi o tom, že se po propuštění z nemocnice ozve. Napsal mu dopis následujícího znění. *"Slíbil jsem, že se Vám ohlásím, až opustím nemocnici. Nemohu tak učinit osobně, a proto píši."* Vylíčil okolnosti a důvody, které ho k útěku přiměly a zakončil slovy: *"Doufám, že z lidského hlediska pochopíte mé rozhodnutí."*⁶⁹ O "lidskosti" představitelů tehdejšího režimu a jejich přísluhovačů se mohl záhy přesvědčit nejen on, ale i celý demokratický svět, když příští dění v zemi v srdci Evropy charakterizovalo nelidské stíhání a ostudně záměrně vykonstruované politické procesy, jejichž oběťmi se stali nevinní lidé.

V západním Německu absolvoval hladce několik výslechů britské i americké zpravodajské služby, než mu byl přímo v rekordním čase a téměř slavnostně udělen politický azyl, aby mohl odjet na pozvání přátel do Anglie, kde se zakrátko zotavil z prožité psychické a fyzické "anabáze."

Poprvé strávil vánoce bez "svých" dětí, ale jak sám vzpomíná, dostalo se mu krásného zadostiučinění. Obdržel dopis z izraelského Jeruzaléma psaný Jirkou Baconem, bývalým chovancem ze zámků. Dvacet tamních Pittrových zámeckých chráněnců se dozvědělo, že emigroval a zdržuje se právě v Anglii. Nabídli mu, aby odjel do Izraele, kde se budou o něj starat. Vděčnost těchto dětí ho potěšila, ale přesto nabídku nepřijal. Cítil, že má před sebou ještě nějaký životně důležitý úkol.⁷⁰

⁶⁹ PITTER, P. *Nad vřavou nenávisti*, s. 82.

⁷⁰ Tamtéž, s. 85.

7 ŽIVOTNÍ OSUDY PŘEMYSLA PITTRA V EXILU

7.1 Působení v uprchlickém táboře Valka v 50. letech

Nové humanitní, sociální a duchovní dílo

Pitter a Fierzová měli pro svá četná přátelství s pacifisty v různých zemích ještě z předválečných let a nově s poválečnými dětmi ze "zámků" možnost uchýlit se trvale do několika zemí na základě jejich pozvání. Přesto, když poznali žalostný stav exulantů v uprchlických táborech, rozhodli se společně věnovat své další úsilí právě této skupině nacházející se v krajně svízelné situaci v táborech, čekající měsíce i roky na řešení svých případů a budoucnosti. Ztráta iluzí a beznaděj přivedla řadu z nich až na šikmou plochu a do konfliktu se zákonem.

Světovou radou církví v Ženevě byl Přemysl Pitter s ohledem na jeho třicetiletou činnost laického kazatele v prosinci roku 1952 pověřen péčí v pastorální a sociální službě v táboře pro uprchlíky Valka u Norimberka, kam odjel i s Olgou Fierzovou. I tady mu oddaně stála po boku a neúnavně pomáhala v jeho sociální a duchovní práci. Působení v tomto táboře bylo pro Pittra zvlášť významné, neboť téměř polovinu z počtu asi čtyř tisíc celkem tvořili uprchlíci z Československa. Původně měli oba souputníci velkolepější plány a širší představy o zdejší práci s emigranty, když uvažovali například o získání více pracovních míst pro ně, prosazení hlubších organizačních změn v táboře apod. Hned od počátku však naráželi na rezoltní odmítnutí ze strany úřadů a nepřekonatelné překážky. Poválečné Německo se nacházelo v rozvalinách, bídě a potýkalo se s nezaměstnaností vlastní, natož aby byla vůle k zaměstnávání uprchlíků z okolních zemí. Zaměřili se proto zejména na duchovní pomoc.

Po celých deset let působení ve Valce Přemysl a Olga pomáhali s řešením nejrůznějších problémů československým občanům v tomto táboře. Využívali v jejich prospěch svých dřívějších kontaktů s nejrůznějšími osobnostmi a institucemi. Během této doby poznali bezpočet lidských osudů, zklamání, tragedií, mezilidských vztahů. Stali se svědky propadu až na morální dno

mnohých donedávna slušně a spořádaně žijících lidí. Táborové poměry měly zhoubný vliv především na mladé uprchlíky, jichž bylo nejvíce a nejnáze propadali alkoholismu, prostituci, páchali podvody, krádeže, za což byli soudy odsuzováni k neúměrně vysokým trestům. Pitter je navštěvoval ve vězení, pomáhal s obhajobou a snažil se je všestranně podporovat.

Krátce po příchodu do Valky začal s pravidelnými bohoslužbami pro Čechy a Slováky v protestantské táborové kapli. Tyto nedělní bohoslužby s kázáním nahrával i vysílač Rádio Svobodná Evropa a zařazoval do vysílání stejně jako další Pittrovy promluvy. Jeho rozhlasové projevy vysílané rozhlasem do vlasti vyšly také knižně pod názvem: Domovu i exilu (1956), Oheň na zemi (1957), Na předělu věků (1959). (Příloha XVIII)

Práci obou osobností usilujících s plným nasazením o zmírnění strádání a beznaděje stovek československých exulantů v 50. letech v uprchlických táborech je nutno chápat jako další ojedinělé humanitní, sociální a duchovní dílo v rámci Pittrova dávného předsevzetí po návratu z 1. světové války - totiž *sloužit Bohu a lidem*.

7.2 Švýcarský "domov"

Konec jedné etapy a začátek další kapitoly Pittrova života

Tábor Valka byl zrušen v roce 1962. Z Československa několik roků před tím přicházelo na Západ stále méně emigrantů. Hranice kolem celé země byly téměř hermeticky uzavřeny, takže jenom zoufalci či dobrodruzi našli odvahu riskovat velice nebezpečný útěk. Přestože byl Pitter po celou dobu působení v Německu plně zaměstnán svou službou uprchlíkům, zaměřil se ještě na dva další úkoly: jednak na morální podporu a vedení svých krajanů ve vlasti za "železnou oponou" prostřednictvím svých promluv do zámořského vysílání BBC v Londýně a také již dříve zmíněné rozhlasové stanice Svobodná Evropa. Přestože české vysílání obou stanic bylo ve vlasti úspěšně rušeno, našla se místa, kde posluchači měli možnost příspěvky založené na nepolitickém čistě křesťanském základě vyslechnout.

Druhým úkolem Přemysla Pittra byla snaha o obnovení vzájemných vztahů a spolupráce mezi Čechy a sudetskými Němci, což se dařilo z pochopitelných důvodů mnohem hůře. Nutno říci, že na tomto poli se nesetkával s dobrou odezvou ani nadšenou vstřícností. Řešení otázky česko-německých vztahů mu vždy leželo na srdci již od dob první republiky. Vzájemně zasazené rány zanechaly v duších obou národů nezhojené emoční jizvy a nesmazatelné stopy zášti trvajících dodnes. Pitter považoval za nejdůležitější pro začátek všeho sbližování vzájemné vyznání vin:

" Věřím, že oba naši národové, český i sudetoněmecký, budeme zbaveni kletby nynějšího osudu tehdy, až oba před Bohem i před světem doznáme své viny a hříchy, učiníme čáru za minulostí a podáme si ruce k bratrské spolupráci."

Hlas exilu, "K otázce sudeto-německé", listopad 1956⁷¹

K tomu snad lze dodat jen to, že ani po dalších více než čtyřiceti letech, které uplynuly od tohoto výroku Přemysla Pittra, nedošlo k zásadnímu pozitivnímu posunu v myšlení obou národů. Dokladem toho může být i následující autentické líčení percepce reality Tomášem Halíkem v jedné z jeho knih:

„Když jsem před několika lety pozván k slavnosti podpisování česko-německé deklarace, která alespoň stydlivým náznakem připouští tyto zločiny, šel jsem uličkou rozběsněných „vlastenců“, hlavně republikánů a komunistů, demonstrujících proti deklaraci jako „zradě národních zájmů“; křičeli, plivali na nás, hrozili pěstmi. Pozorně jsem se jim díval do očí a zhrozil jsem se: uvědomil jsem si, že tito lidé by byli schopni ty strašné věci udělat znovu.“⁷²

⁷¹ RŮŽIČKA, T. Olga Fierzová, Přemysl Pitter a odsun / vyhnání Němců z ČSR. In *Hovory* 6, s. 91.

⁷² HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné: labyrintem světa s vírou a pochybností*, s. 203.

7.2.1 Odchod z Německa do Affoltern am Albis u Curychu

Éra uprchlického tábora Valka tedy skončila a s tím i poslání Pittrovo. Bylo mu šedesát sedm let, Fierzové šedesát dva. V tomto věku obvyčejně již člověk užívá zaslouženého odpočinku v penzi. Tato dvojice o tom však zatím neuvažovala. Souhrou náhod přesídlila do švýcarského města Affoltern am Albis nedaleko Curychu. Fierzová zde zdědila malé jmění a skromný dvoupokojový byt, kam se po ukončení své práce ve Valce nastěhovali.

7.3 Pittrova tvořivá činnost ve švýcarském exilu

Díky doživotní rentě, kterou Pitter obdržel od švýcarské rodiny Neumannových z Grinzingu za pomoc otci L. Neumanna, pronásledovaného za 2. světové války z rasových důvodů, mohl Přemysl nadále rozvíjet svou tvořivou činnost i ve Švýcarsku, aniž by ohrozil svou existenci. Jeho společenská aktivita byla bohatá. Významnou událostí v životě je návštěva Izraele v roce 1964, kam jeho i Olgu bývalí chovanci ze zámků často předtím zvali. Tentokrát je to oficiální pozvání jménem vedení památníku utrpení Židů Jad-va-Šem v Jeruzalémě, při kterém byl z iniciativy "zámeckých dětí" vyznamenán za pomoc Židům v době nacistického vyhlazování. Při této akci slavnostně zasadil stromek v Aleji spravedlivých, k němuž umístili tabulku s jeho jménem a hebrejským nápisem „CHASID UMOT HA‘ OLAM“ - Spravedlivý mezi národy. (Příloha XII, XIII)

V předchozí kapitole jsem uvedla, že téhož uznání se dostalo i Olze Fierzové o dvacet let později. Další ocenění Pitter přebírá v roce 1973 z rukou prezidenta Spolkové republiky Německo za poválečné úsilí o záchranu německých dětí. (Příloha XIX)

Olga Fierzová se ve svých vzpomínkách zmiňuje o nehmotném dárku, který Pitter získal ke svým pětadesátým narozeninám a z něhož měl nesmírnou radost. Dozvěděl se, že dle jeho vzoru vybudování pražského útulku Milíčův dům, vzniklo podobné zařízení ve Venezuele pro děti ze slumů v Caracasu.

Zakladatelem byl p. Neumann s manželkou, oba emigranti, jež z vyprávění rodičů znali Pittrovu ideu pomoci dětem z nejchudšího prostředí. Vědom si obtíží, kterými musí oba dobrodinci procházet, napsal jim Pitter v jednom ze svých dopisů:

" Nehleďte nikdy na to, že vaše práce je jenom jakoby symbolický čin, který se téměř ztrácí v moři lidské bídy. Moje vlastní práce také byla a je stále takovou nevýznamnou činností, a přece již přinesla mnohé neočekávané ovoce - a teď dokonce v Jižní Americe, kde bych to byl nejméně očekával. Svět žije a trvá jen pomocí takových zdánlivě bezvýznamných činů. Jejich viditelný rozsah není důležitý, to, na čem záleží, je jejich vnitřní obsah. Skutečný příslib byl vždy ve skromných činech lásky skromných jednotlivců, jako byl Ježíš, František z Assisi, Jan Milíč, Heinrich Pestalozzi nebo Albert Schweitzer. Čistota pohnutek a nesobecká služba jsou jedinými kritérii skutečné velikosti....

Sílu inspirace a výchovy jako vzoru zdůrazňuje v jednom ze svých kázání takto: *"V každém semeni pravdy, dobra a lásky je gigantická expanzivní síla, silnější než energie skrytá v atomu."*⁷³

V den svých osmdesátin 21. června 1975 však obdrží osobní vyznamenání nesmírné hodnoty, když mu byl na návrh profesora J. M. Lochmana⁷⁴ z basilejské univerzity udělen při slavnostní promoci čestný doktorát teologie curyšské univerzity jako obhájci stísněných, průkopníku usmíření, interpretu a zachovateli české reformace. (Příloha XX)

Ve slavnostním promočním projevu mimo jiné pravil:

"Čeho je nám třeba, není tvoření nových institucí, ale praktická spolupráce těch náboženských a humánních institucí, jež vesměs si vepsaly hesla míru a lidských práv do štítu. Jde o spolupráci těch, kdo poznali, že bez lásky ztroskotá i ten sebedůmyslnější a nejdokonalejší systém. Na troskách nelidských systémů budujme společnost novou, majíce na paměti slova Kristova: "Beze mne nic

⁷³ FIERZOVÁ, O. *Přemysl Pitter a jeho dílo*. In *Nad vřavou nenávisti*, s. 210.

⁷⁴ Prof. ThDr. Jan Milíč Lochman (1922-2004) byl významný český exilový protestantský teolog a filosof. V letech 1968-1992 přednášel na univerzitě v Basileji, kde byl dvakrát zvolen rektorem (profesorem od roku 1969). Roku 1998 mu byl propůjčen Řád T.G. Masaryka III. třídy.
<http://cs.wikipedia.org/>

*nemůžete učiniti". A Kristus znamená lásku. Bez lásky, bez lidskosti, bez soucítění člověka s člověkem nic neobstojí."*⁷⁵

Při interview v předvečer těchto narozenin na otázku, jaké formy výchovné práce jsou vhodné pro dnešní dobu, Přemysl odpověděl: *"Každá generace má své vlastní problémy. To, co bylo účinné v jedné generaci, nemusí být účinné v současné době a může budit i posměch v generaci další. Vždycky je třeba přizpůsobit se domácím poměrům... Co se osvědčilo v mé generaci, nemusí se osvědčit v generaci příští - každá musí získat své vlastní zkušenosti. Nechtít kopírovat něco, co bylo úspěšné kdysi!"* (Pitter, 1975).

Jenom v rodné vlasti se mu za jeho života žádného uznání nedostalo. Ba právě naopak. Totalitnímu režimu byl solí v očích. Teprve po pádu "železné opony" mu bylo uděleno vyznamenání in memoriam až v roce 1991. (Příloha XXI)

Vývoj Pražského jara v roce 1968 skončil vpádem pěti armád zemí Varšavské smlouvy. Švýcarsko v té době otevírá hranice československým emigrantům. Pitter tento nepříznivý obrat ve vlasti nese velmi těžce. Opět však s elánem jemu vlastním přispěchal s materiální a duchovní pomocí svým bezradným krajanům. V Curychu zakládá Husův sbor Čechů a Slováků a stává se jeho prvním kazatelem. Olga Fierzová vede od založení až do roku 1979 kroniku sboru, kterým prošlo mnoho lidí. Našli zde nejen duchovní podporu, ale i pomoc při hledání zaměstnání, bydlení či cenné poradenství. Na prvním místě Pittrova zájmu stále zůstávají děti a mládež. Z jeho iniciativy se od září 1971 zahajuje výuka v Československé doplňovací škole, kde se vyučuje česky. Ačkoliv byla později přijata i slovenská učitelka, žádné ze slovenských dětí školu nenavštěvovalo. Již ve školním roce 1972-73 se zúčastnilo výuky 64 dětí. Mezi rodiči a vyučujícími vznikala pevná přátelství. Pod vedením ředitelky školy Valerie Machulkové se vyučovalo podle metod J. A. Komenského po celých deset let. Během této doby prošlo školou na 150 dětí. Po deseti letech skončila škola svou činností pro nedostatek žáků, když příliv emigrantů poklesl. V rámci výuky se děti účastnily vídeňského sokolského sletu v roce 1972 a sokolského sletu Československého Sokola v Curychu v roce 1976.

⁷⁵ *Hovory s pisateli.*, 1975, č. 77.

Poslední promluvu pronesl Pitter v Husově sboru dne 4. ledna 1976. V té době byl už těžce nemocen. V novoročním zamyšlení hovořil o smyslu křesťanského života, zdůraznil základní ideu českého národa a její nepřetržitou duchovní linii od doby Cyrila a Metoděje, přes sv. Václava, Mistra Jana Husa, České bratry, J. A. Komenského, J. Dobrovského, F. Palackého až k T.G. Masarykovi. Zdůraznil i úlohu exulantů v práci pro svou vlast svými slovy:

*"Proto také i my exulanti zůstáváme významnou složkou národa, jehož vlast jsme jen geograficky opustili, ale ke které nemohou být zpřetrhána ona vnitřní pouta, byť jsme žili ještě padesát let mimo vlast. Cítíme se spolu odpovědni za to, čím národ žije, jak žije a kam směřuje. Dějinný vývoj není u konce a my správně tušíme, že se znovu cosi velkého chystá. S obavou se ptáme: Půjde národ cestou, kterou mu ukazovali nejlepší synové a dcery? Nepohrdli jsme jejich dědictvím? Známe je vůbec?"*⁷⁶ /Oprávněnost obavy posud, čtenáři, sám s ohledem na dějinný vývoj po roce 1989/.⁷⁷

Jako výborný organizátor vytvořil solidní základnu Husova sboru, na které se mohlo i po jeho smrti stavět a pokračovat v práci v jím udaném směru.

Další z aktivit Přemysla Pittra bylo předsednictví (1972-1976) ve švýcarské odbočce Československé společnosti pro vědy a umění založené ve Spojených státech amerických profesorem Hlavatým v roce 1959. Stál také v čele Masarykova fondu při Svazu československých spolků ve Švýcarsku. Spolupracoval zde s čestnou předsedkyní fondu O. Masarykovou-Revilliodovou.

S Olgou Fierzovou a s dalšími přáteli kolem Husova sboru vydával cyklostylovaný časopis "Hovory s pisateli,"⁷⁸ který se stal předním exilovým časopisem či spíše věstníkem, známým v Německu a dalších evropských státech, dokonce i v USA a v Austrálii, kde všude pobývali českoslovenští exulanti. Do Československa se samozřejmě výtisky dostávaly ilegálně. Obsahoval pojednání k otázkám zejména etickým, náboženským, národnostním a politickým. Věnoval se šířeji česko-německé otázce vztahů mezi oběma národy. Reagoval a odpovídal

⁷⁶ PASÁK, T. *Přemysl Pitter. Život pro druhé*, s. 148. Převzato z "Hovorů s pisateli", 1976, č. 84.

⁷⁷ pozn. aut.

⁷⁸ pozn.: Časopis Hovory s pisateli byl jakousi obdobou někdejšího měsíčníku Sbratření vydávaného ve vlasti.

na dopisy čtenářů a přispíval k etickému dialogu mezi exulanty. Z Pittrových článků vyzařoval jeho charakteristický humanismus, tolerance, tradice české reformace a Masarykova filosofie. Zařazoval i stati předních československých exilových činitelů. První číslo vyšlo v prosinci 1962, v pořadí 80. číslo redigované Pittrem pak v dubnu 1976. Jeho vydání se však už nedožil. Po jeho smrti Olga Fierzová pokračovala v "Hovorech s pisateli" výběrem příspěvků z jeho odkazu /kázání, úvahy, výňatky z dopisů a přednášek a pod./ až do roku 1990, kdy umírá. Poslední číslo 146. vyšlo v roce 1991 již posmrtně díky jejím přátelům.⁷⁹

7.4 Pod zorným úhlem věčnosti

15. února roku 1976 Přemysl Pitter po těžké nemoci umírá v Curychu, aniž by se dožil pádu sovětského totalitního impéria a možnosti navštívit ještě svou vlast. Toho se však dožila Olga Fierzová, která dalších čtrnáct let pečovala o jeho odkaz. Jako vykonavatelka Pittrovy závěti nechala dle jeho přání po kremaci pozůstatků rozptýlit popel na stráni nedaleko jejich bytu v Affolternu pod horským pásem Albis, kam spolu často chodívali na procházky a probírali věci minulé, současné i budoucí. V březnu téhož roku se v chrámu sv. Petra v Curychu konalo vzpomínkové shromáždění, na němž promluvili Pittrovi přátelé. Petr Lotar charakterizoval jeho osobnost a smysl celoživotního díla ve čtyřech slovech: PRAVDA, LÁSKA, DÍTĚ, ČIN. *"Přemysl Pitter přistoupil k činu tím, že dával dětem lásku a vychovával je v pravdě."* (Lotar, 1976).

Profesor Jan Milíč Lochman o svém příteli Přemyslovi tehdy řekl:

"Byl to člověk mimořádně otevřený pro zcela konkrétní lidskou nouzi, zastánce uražených a ponížených, zvláště těch, kdož byli v tu či onu dobu oficiální veřejností přehlíženi. Avšak právě tento svědek reálného humanismu nenechával nikoho na pochybách, kde že je motiv a zdroj jeho naděje: "Naději máme v Bohu živém, který je zachránce všech lidí, zvláště věřících." I v tom stál přepevně v duchovním proudu české reformace. Jeho humanismus byl nemyslitelný bez

⁷⁹ KOHN, P. *Můj život nepatří mně*, s. 71.

*"hlubiny bezpečnosti", o níž svědčil Komenský. A perspektiva jeho života nebyla jiná než ta, o níž hovořil tak často i v duchu T. G. Masaryka: **Život sub specie aeternitatis, pod zorným úhlem věčnosti.**"⁸⁰*

Profesor Lochman výstižně a právem nazval Pittra "svědkem bezvýhradné lidskosti."

8 ARCHIV PŘEMYSLA PITTRA A OLGY FIERZOVÉ

8.1 Stručně o obsahu archivního materiálu v PMJAK

Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové /APPOF/ v Pedagogickém muzeu Jana Ámose Komenského v Praze obsahuje dokumenty charakterizující celoživotní práci a Pittrovu reflexi životního směřování. Tvoří ho část česká a švýcarská. Původ nejstarších písemností je datován z období 1. světové války a dále První republiky. Po roce 1927, kdy činnost obou přátel se propojila, obohatil archivní fond i materiál společných aktivit. Archiv zahrnuje i dva autobiografické oddíly raného rodinného období Přemyslova a Olžina života. Negativním zásahem do možného celku dokumentace byla likvidace mnoha písemností samotným Pittrem, kterou si vyžádala dějinná politická situace zejména - 2. světová válka a fašismus, komunistická totalita a emigrace. Dokumenty o Pittrově činnosti v československé historii se tak značně ztenčily.

Archivní fond čítající 242 kartonů různých materiálů vznikl pečlivým zájmem jeho původců o zachování dokumentace, zejména díky svědomitému utřídění písemností ve Švýcarsku Olgou Fierzovou. Po její smrti se dědicem písemné pozůstalosti stal švýcarský spolek MILIDU,⁸¹ který ji v září 1991 předal PMJAK do správy, aby mohla být česká veřejnost detailně obeznámena s dílem P. Pittra a O. Fierzové nejen z českých příspěvků omezených dobově a obsahově, ale uceleným přehledem od počátku až do konce tvorby. Díky odborné práci

⁸⁰ PASÁK, T. *Přemysl Pitter. Život pro druhé*, s. 149.

⁸¹ pozn.: Začátkem 80. let byl ve Švýcarsku založen spolek MILIDU, jehož úkolem bylo dále rozšiřovat myšlenky Přemysla Pittra. Název obsahuje začáteční slabiky slov Milíčův dům založeného Přemyslem Pittrem ve 30. letech v Praze na Žižkově.

zaměstnanců muzea dnes systematicky a vhodně utříděný materiál poskytuje široké možnosti pro studijní účely a zpracování v následujících oborech: filozofie a etika, pedagogika, teologie, historie, sociální práce.

8.2 Vlastní skladba fondu

I. Životopisný materiál

1. osobní doklady
2. dokumenty studijní přípravy
3. různé deníky
4. písemnosti hospodářských a majetkových záležitostí původců fondu
5. materiály o zdravotním stavu původců
6. písemnosti o jejich rodinných příslušnících
7. materiály kolem udělení čestného doktorátu PP
8. materiály k úmrtí PP
9. různé

II. Náboženská, sociální, organizační, pedagogická aktivita PP v hnutích

1. Milíčův dům (léta 1927 - 1951)
2. akce "Zámky" (1945 - 1947) včetně korespondence s tím spojené
3. uprchlický tábor "Valka" (1952 - 1962) včetně korespondence
4. SERVICE CIVIL INTERNATIONAL a korespondence
5. INTERNATIONAL FELLOWSHIP OF RECONCILIATION , korespondence
6. WAR RESISTERS INTERNATIONAL /WRI/ včetně korespondence
7. česko-německá otázka
8. československé spolky ve Švýcarsku

III. Práce náboženská, osvětová, publicistická a literární

1. kázání PP
2. proslovy, přednášky
3. rozhlasové promluvy PP v BBC

4. přípravné materiály k článkům a vlastní články
5. různé překlady
6. knihy, brožury, korespondence k vydání
7. časopisy - Sbratření, Posel z MD, Hovory s pisateli, materiály k nim
8. referáty, recenze o PP a jeho literární činnosti

IV. Korespondence

1. osobní korespondence PP a OF - chronologicky
2. rodinná korespondence OF

V. Ilustrační materiál o původcích fondu

1. fotografie a vyobrazení
2. mapy a pohlednice
3. diapozitivy, videokazety, magnetofonové záznamy
4. zpěvníky, hudební materiály ostatní
5. administrativní potřeby a stolní hry
6. kartotéky
7. různé

VI. Písemnosti cizího původu

různé novinové výstřižky, seznamy exilových nakladatelství, dokumenty spolupracovníků a přátel MD

VII. Dodatky

duplicitní, multiplicitní a ostatní materiály jinde nezařazené

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo ověření společenského přínosu a prokázání sociálně-etické dimenze v životním díle Přemysla Pittra. Přispět k propagaci a prezentaci osobnosti tohoto formátu jsem se rozhodla po prostudování podkladů, publikací a bádání v archivních materiálech, neboť jsem skálopevně přesvědčena, že dílu i odkazu našeho novodobého křesťanského humanisty zůstává česká společnost dosud mnoho dlužna. Svou takříkajíc „troškou do mlýna“ jsem se snažila zdůraznit nejen jeho pedagogické a výchovné zásluhy, které jsou spíše inspirací závěrečných prací studentů především pedagogických a filosofických fakult, ale i ideálů křesťansko-etických, příslušejících na akademickou půdu oborů sociální práce, etiky, teologie. Tím ovšem nikterak nehodlám snižovat všeobecnou platnost myšlenek Přemysla Pittra v praktickém přístupu k člověku a jeho důstojnosti. Proslulé talmudské moudro „*Kdo zachránil jeden život, jako by zachránil celý svět*“ se prolínalo celou životní poutí Pittra i jeho spolupracovníků. Ve jménu křesťanské lásky, pravdy a víry vytvářel potřebným a to především těm nejvíce ohroženým - dětem - zázemí a možnost zakotvení ve světě plném nenávisti a bezohlednosti.

Ani současný globalizační svět zmítaný relativizací dosavadních hranic a jistot, společné existence víry na jedné straně a pochybnosti na druhé straně, neskýtá přílišnou morální a ekonomickou stabilitu pro dnešní lidskou populaci. Egoistický karierismus a ageismus vítězí nad ohleduplností a tolerancí. A právě pro tuto generaci má Pittrův smysl pro spravedlnost, všelidské porozumění a světový mír stále zásadní význam. Pittrovým receptem na „choroby světa“ je upřednostnění obecného zájmu nad soukromým, globálního nad národním, služby druhým, tolerance a lásky k bližnímu. Ve svých kontemplacích nabádá český národ k víře v duchu Masarykových idejí svým poselstvím:

„Věřím v pokrok, jako v něj věřil Masaryk.....Učme se od Masaryka mít program, věřit v Prozřetelnost, nebát se, myslet a pracovat.

Pro sociální a charitativní práci má význam především Pittrova kritika nelidských systémů, svědectví jeho života a díla spočívajícího na platformě

bezvýhradného plnění Ježíšova příkazu milování bližního i nepřítele jako výzvy dnešní době. Jeho individualita prosta jakýchkoliv předsudků uznávala pouze dvě kategorie lidí - dobré a špatné - bez ohledu na rasu, barvu pleti, národnost, což ostatně dokazoval svými snahami a výchovným působením směřujícím k bezpodmínečné nutnosti „stavět mosty mezi národy.“ Jeho práce nikdy nebyla motivována žádnou finanční odměnou, netoužil po hmotném majetku. Ve jménu lásky k Bohu a člověku často vzdoroval diktátorským autoritám při obraně lidských práv a záchraně byť i jediného života, jenž má nesmírnou individuální hodnotu. Často byl při tom nucen hájit svá rozhodnutí ve prospěch potřebného jedince i proti názorové přesile. Vždyť přece utrpení nezná žádné národnostní, etnické nebo ideologické hranice a pravá lidskost rovněž ne. Boj proti bezpráví a jinému zlu považoval za samozřejmost v jednání každého křesťana. Proto bych také velmi ocenila prosazení tématu této práce do výuky oboru, například v předmětu Práce s dobrovolníky či jako jednoho z námětů pro formu studia Celoživotního vzdělávání.

Ve společnosti třetího tisíciletí stále častěji zaznívá volání po svobodě a demokratických ideálech, které však nemohou být prosazovány žádnou formou násilí, nýbrž musí vycházet ze svobodného přesvědčení občanů a respektu k hodnotám, které nepodléhají momentálním náladám a výsledkům voleb. A jak praví Tomáš Halík, *„demokracie ob stojí jen tehdy, bude-li vášnivě bránit soubor hodnot, které jsou jí „svaté“*. Přemysl Pitter po celý život žil v souladu s těmito hodnotami vedoucími jako náročná cesta ke konkrétnímu člověku. Třetí tisíciletí se tak neobejde bez idejí, k nimž se nezakrytě hlásil.

Seznam použitých zdrojů

ARCHIV

Archivní dokumenty. Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, in: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, Praha.

LITERATURA

BAUMAN, Z. *Svoboda*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-432-4.

FIERZOVÁ, O. *Dětské osudy z doby poválečné*. Praha: Fokus, 1992.

FRANKL, V. E. *Člověk hledá smysl*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1994. ISBN 80-901601-4-X.

HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha: NLN nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-628-1.

HALÍK, T. *O přítomnou církev a společnost*. Praha: Křesťanská akademie, 1992. ISBN 80-900615-5-9.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.

KOHN, P. *Můj život nepatří mně*. Praha: Kalich, 1995. ISBN 80-7017-852-3.

KOHN, P. *Kolik naděje má smrt*. Praha: PMJAK, 2000. ISBN 80-86263-09-6.

KUKLÍK, J. a J. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL-Práce, 1995. ISBN 80-86287-15-7.

PASÁK, T. *Přemysl Pitter. Život pro druhé*. Praha: Paseka, 1997. ISBN 80-7185-137-X.

PITTER, P., FIERZOVÁ, O. *Nad vřavou nenávisti*. Praha: Kalich, 1996. ISBN 80-7017-972-4.

PITTER, P. *Na předělu věků*. Třetí část proslavů vysílaných do vlasti svobodným rozhlasem, 1. vyd. 1959, Kruh přátel duchovní obrody.

PITTER, P. *Duchovní revoluce v srdci Evropy*. Praha: Kalich, 1995. ISBN 80-7017-840-X.

PITTER, P. *Slovo Boží dětem. Sbíрка promluv v Milíčově domě*. APP, 1947.

PITTER, P. *Schuld und Sühne. Vom Zusammenleben der Tschechen und Deutschen in den böhmischen Ländern*. München: Büro der Katholischen Exiljugend für Mitteleuropa, 1965.

RATZINGER, J. *Evropa Benedikta z Nursie v krizi kultur*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-022-X.

WARTENWEILER, F. *Schutz den Verfolgten! Vom Wegs eines Tschechen Přemysl Pitter*. Zürich: Humbert Brigati, 1962.

SBORNÍKY

Hovory 2. Sborník Nadace Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Referáty ze semináře „Přemysl Pitter - křesťan“. Praha: vyd. Oliva, 1996. ISBN 80-85942-23-2.

Hovory 3. Sborník Nadace Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Památce MUDr. Emila Vogla. Praha: vyd. Oliva, 1997. ISBN 80-85942-25-9.

Hovory 6. Sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Referáty z mezinárodní konference „Žena ve stínu“. Praha: vyd. Dingir, 2000. ISBN 80-902528-4-2.

Hovory 9. Sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové k 70. výročí otevření Milíčova domu. Praha: vyd. Dingir, 2004. ISBN 80-86779-01-7.

Hovory 12. Sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové k 30. výročí úmrtí Přemysla Pittra. Praha: vyd. Dingir, 2007. ISBN 80-86779-05-X.

Přemysl Pitter. Život a dílo. Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze. Praha: vyd. PMJAK Praha, Spolek MILIDU Curych, Nadace PP a OF Praha, 1994. ISBN 80-901461-1-2.

Přemysl Pitter, život - dílo - doba. Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ke 100. výročí narození Přemysla Pittra ve dnech 22. - 23. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze. Praha: vyd. PMJAK v Praze ve spolupráci se Spolkem MILIDU v Curychu a Nadací Přemysla Pittra a Olgy Fierzové v Praze, 1996. ISBN 80-901461-4-7.

Internetové zdroje

<http://wikipedia.org/>

<http://www.valka.cz/>

<http://www.pmjak.cz/>

<http://www.milicuvdum.cz/>

<http://www.rvp.cz/>

Seznam zkratk

APP, APPaOF - Archív Přemysla Pittra a Olgy Fierzové

BBC - British Broadcasting Corporation

Britská rozhlasová a televizní společnost

IFOR - International Fellowship of Reconciliation

Hnutí za mezinárodní smír

MD - Milíčův dům

OF - Olga Fierzová

PP - Přemysl Pitter

PMJAK - Pedagogické muzeum Jana Ámose Komenského

RFE - Radio Free Europa

Rádio Svobodná Evropa

RNR - Revoluční národní rada

UNRRA - United Nations Relief and Rehabilitation Administration

Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc a obnovu

WRI - War Resisters International

Hnutí odpůrců válečné služby

YMCA - Young Men's Christian Association

Křesťanské sdružení mladých mužů

Seznam příloh

/některé fotokopie archivních dokumentů vykazují sníženou kvalitu s ohledem na použití dobových originálů/

Příloha I - Přemysl Pitter se svými rodiči v roce 1898

Příloha II - Přemysl Pitter po návratu z 1. světové války, 1919

Příloha III - Úvodní stránka měsíčníku Sbratření

Příloha IV - Milíčův dům, 1937; Milíčův dům současnost

Příloha V - Dětská zotavovna Mýto, 1938; Dětská zotavovna Mýto, 1941

Příloha VI - Mapka znázorňující geografické rozmístění s vyznačením jednotlivých zámeckých ozdravoven

Příloha VII - Zámky Olešovice, Štířín, Kamenice, Lojovice

Příloha VIII - Dopis Přemysla Pittra MUDr. Voglovi, 1945

Příloha IX - Pověření Přemysla Pittra kontrolou internačních táborů, 1945

Příloha X - Úryvek ze zprávy Přemysla Pittra o šetření v internačních táborech

Příloha XI - Pověření k převzetí dětí z internačních táborů do Pittrových zámeckých ozdravoven

Příloha XII - Deska Přemysla Pittra v Aleji spravedlivých v Jeruzalémě

Příloha XIII - Izraelské vyznamenání, 1966

Příloha XIV - Pamětní deska odhalená u příležitosti světového kulturního výročí UNESCO; Pavel Tigríd odhaluje pamětní desku P. Pittra na zámku Štířín

Příloha XV - Olga Fierzová, 1928

Příloha XVI - Ferdinand Krch, 1938

Příloha XVII - MUDr. Emil Vogel v roce 1945

Příloha XVIII - Působení P. Pittra v Německu v táboře Valka

Příloha XIX - Záslužný kříž I. třídy SRN, 1973

Příloha XX - Pracovna P. Pitttera ve švýcarském Affolternu; P. Pitter při slavnostní promoci

Příloha XXI - Řád T.G. Masaryka III. třídy in memoriam, Praha 1991

Přílohy

Příloha I
Přemysl Pitter se svými rodiči v roce
1898

Příloha II
Přemysl Pitter po návratu z 1. světové války,
1919

9/10.

Čtěte
a rozšiřujte náš měsíčník

Sbratření

s přílohou pro duchovní úvahy
Studánka.

Rediguje
Přemysl Pitter
za součinnosti zdejších i zahraničních
pracovníků na poli mravního
a sociálního přerodu.

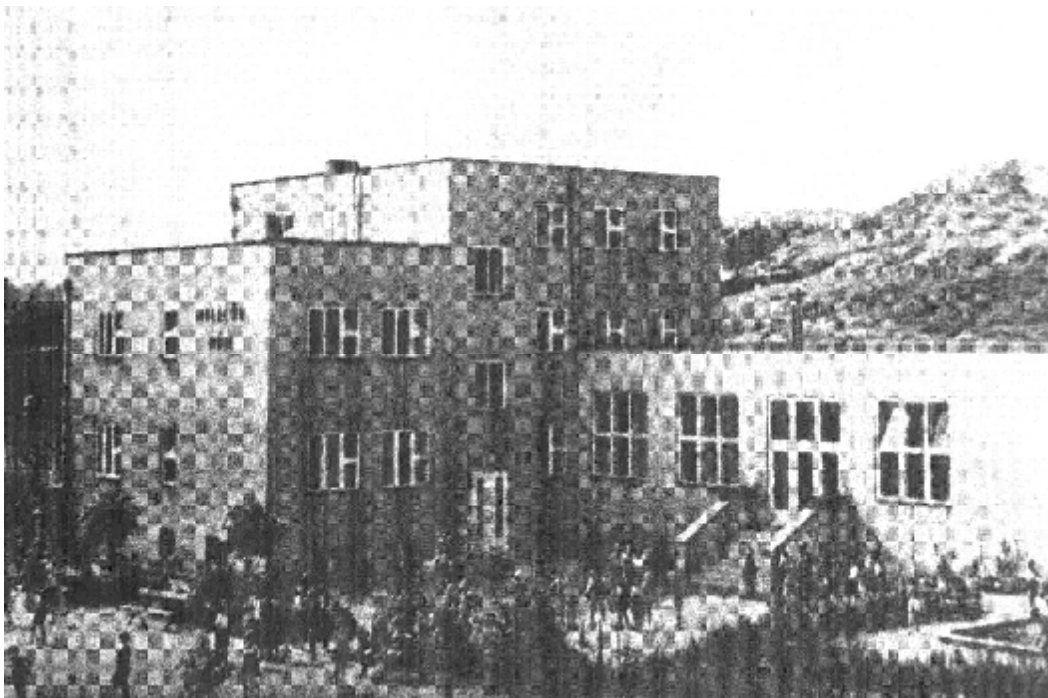
Předplatné na rok poštou 12 Kč, do zahra-
ničí 18 Kč. - Platte složenkou. - Jednotlivá
čísla 1 Kč.

Redakce a správa:
Praha X. Karlín, Čelakovského 7.

Tiskem J. Staňka v Nuslích, Nákladem Hnutí pro křesťanský komunismus v Československu.

Úvodní stránka měsíčníku Sbratření

Příloha IV

Milíčův dům, 1937

Milíčův dům současnost

Příloha V

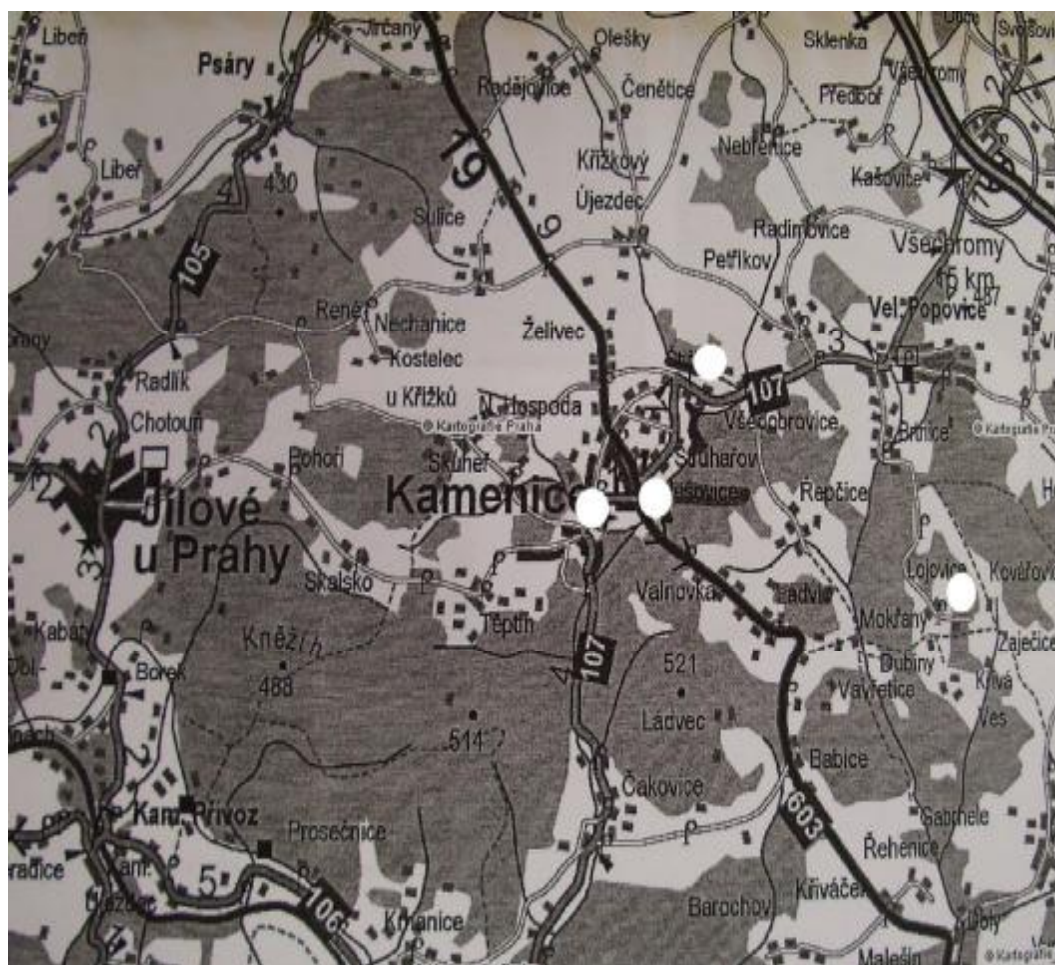

Dětská zotavovna Mýto u Rokycan, 1938

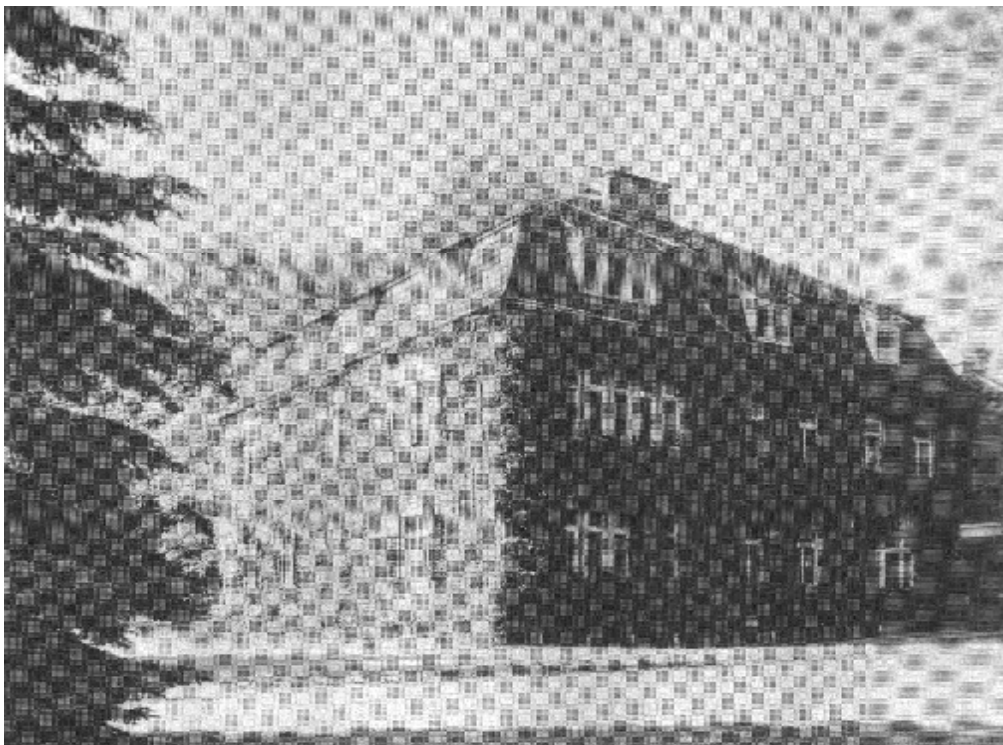
Dětská zotavovna Mýto u Rokycan, 1941

Příloha VI

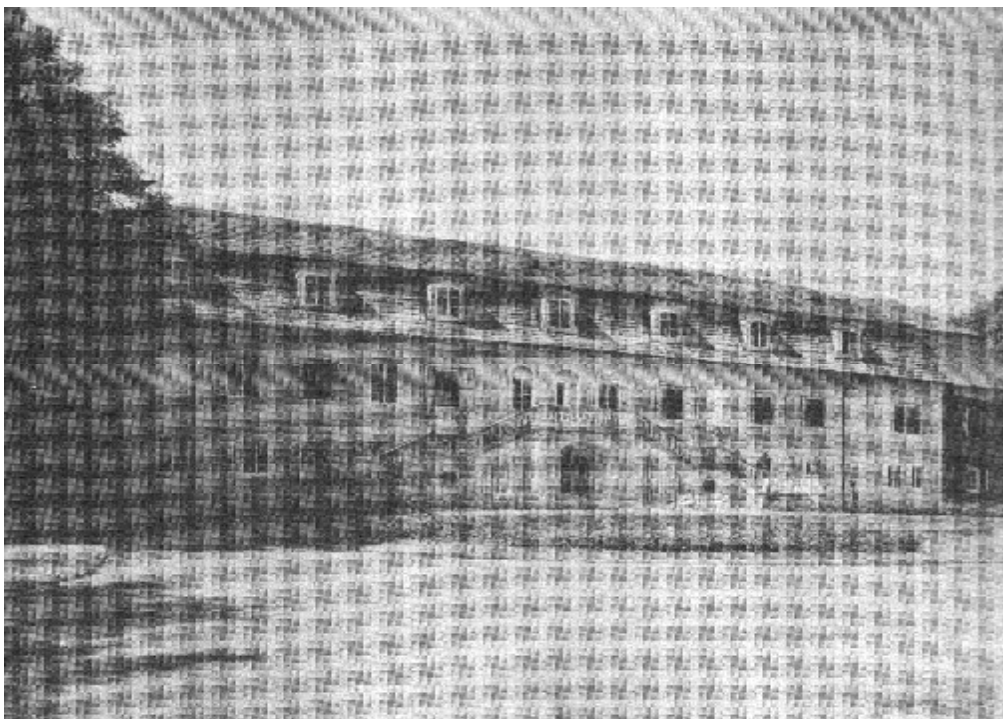

Mapka znázorňující geografické rozmístění s vyznačením jednotlivých zámeckých ozdravoven

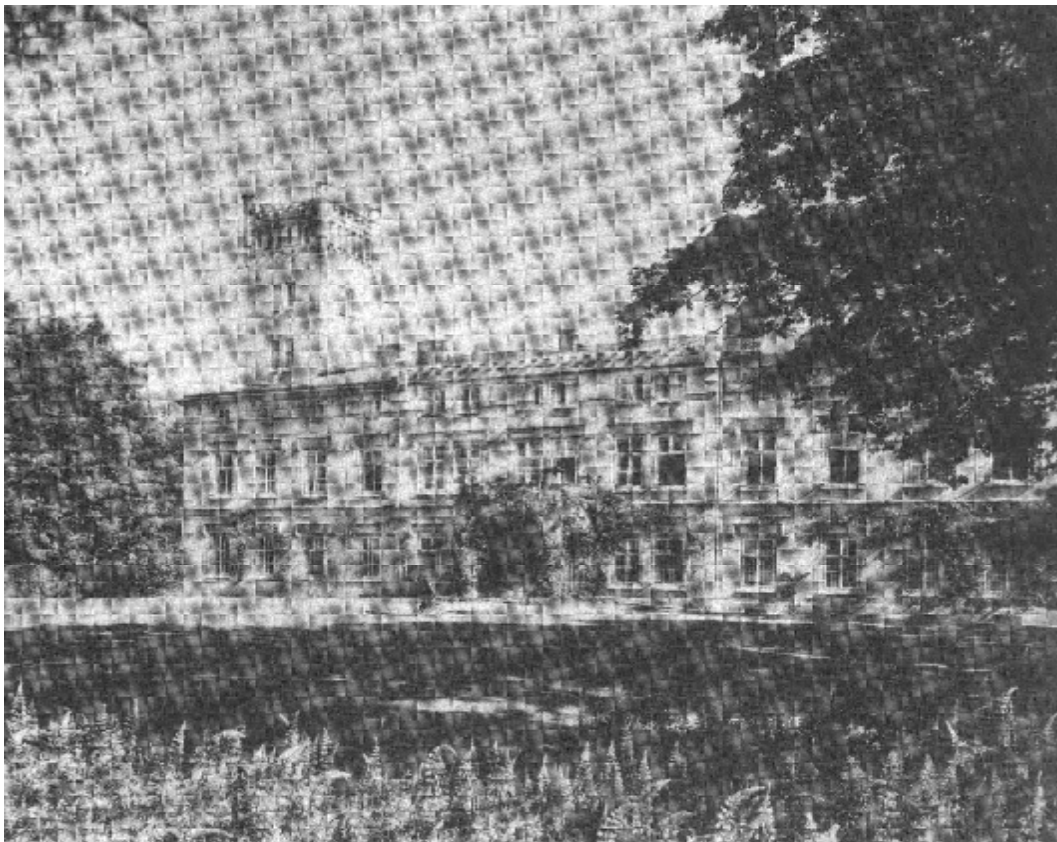
Příloha VII

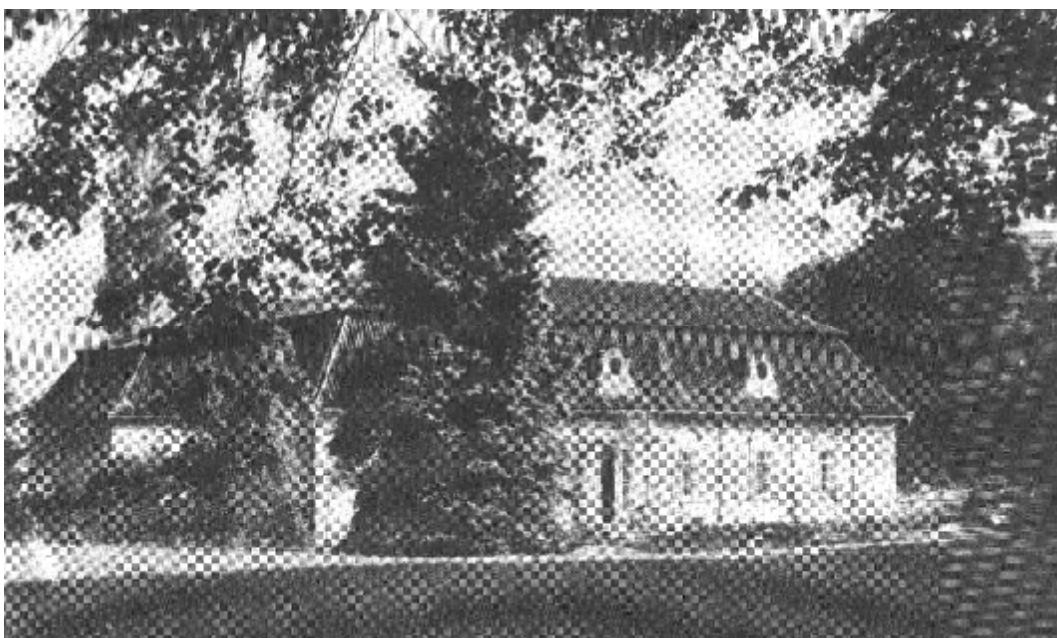
Zámek Olešovice, květen 1945

Zámek Štířín, pohled ze zámeckého parku

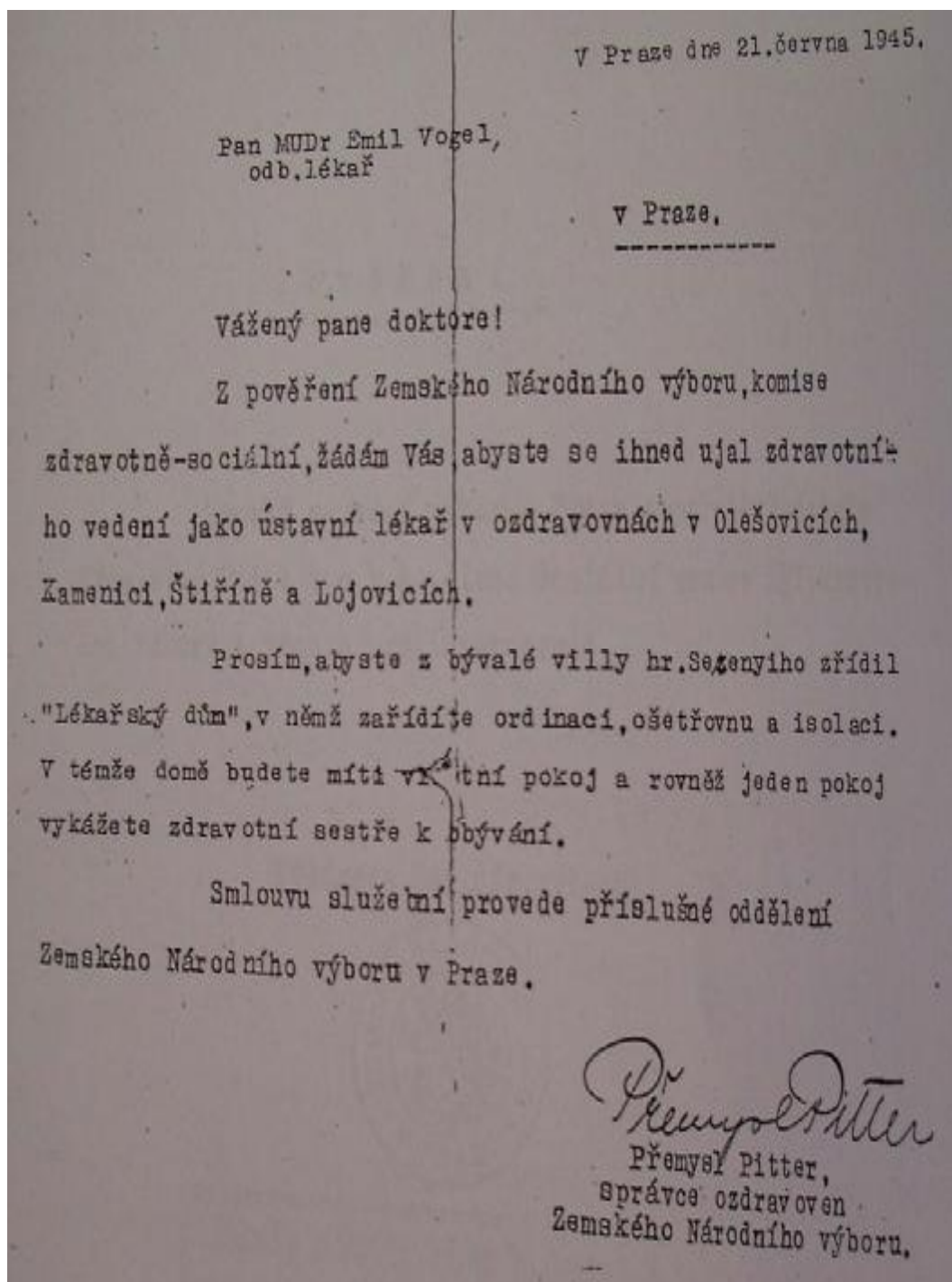

Zámek Kamenice

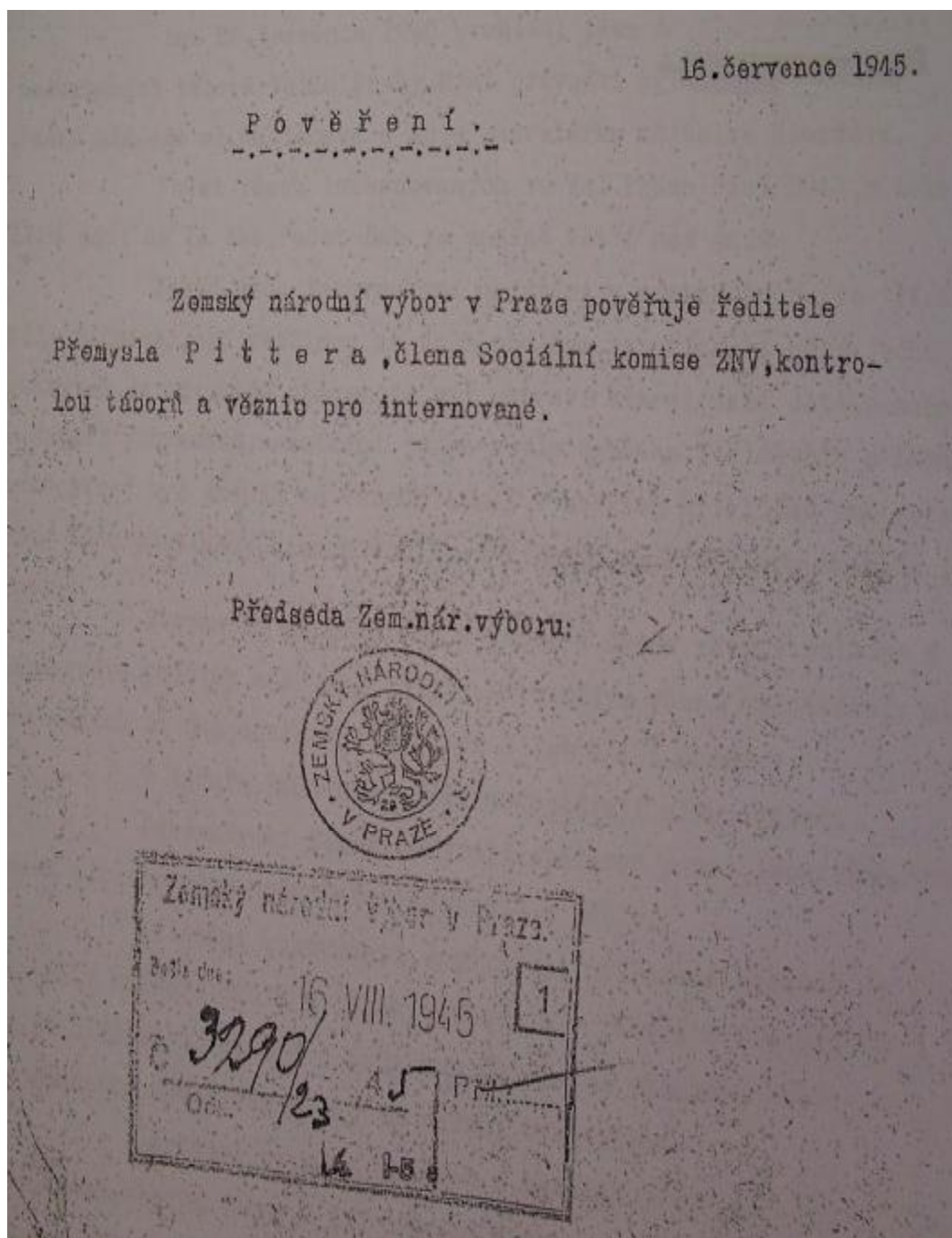
Zámeček Lojovice

Příloha VIII

Dopis Přemysla Pittra MUDr. Voglovi, 1945

Příloha IX

Pověření Přemysla Pittra kontrolou internačních táborů, 1945

Příloha X

Praž 24.VII.1945.

Z p r á v a

o šetření v internačních táborech Velké Prahy.

dne 23.července 1945 prohlédl jsem devět z dvacetipěti internačních táborů Velké Prahy. Mými průvodci byli tajemnice Svazu české mládeže s.l.Kadlecová a moje sekretárka učitelka Fierzová.

Počet všech internovaných ve Vel.Praze činí 8941, z toho 1426 dětí do 14 let. Počet žen je značně větší než mužů.

Pokud jsou internovaní umístěni v místnostech /ve třídách, tělocvičnách/, spí většinou na holé podlaze, na přikrytí mají jednu pokrývku. Je obvyklým zjevem, že spí churaví starci, malé děti, nemocní i zdraví pohromadě, namačkáni jeden vedle druhého. V kláštře u Kapucínů, který byl změněn ve věznici, mají v kobkách tři lůžka nad sebou. Kobky jsou přeplněny, vzduch vzhledem k malým, mramřizovaným okénkům je špatný.

Strana se skládá ráno a večer z černé kávy, v poledne z bramborové polévky a 20 dkg chleba. Děti dříve vůbec nedostávaly mléka posledních 14 dnů dostávají děti do 3 let 1/4 l denně.

V táboře YMCA na Poříčí nedostávají mléko vůbec.

Internovaní lékaři skýtají obětavou pomoc, jsou však bezmocni pro naprostý nedostatek nástrojů a léčiv.

Zvláštní pozornosti doporučuji přiložené hlášení velitele tábora v Kaisově škole a lékaře referenta v táboře v Hloubětíně. Přes to, že hlášení učinili již počátkem června na všemožná úřední místa, do dnešního dne zůstala jejich volání bez ohlasu.

Úmrtnost, zejména kojenců a batolat, je veliká. Mluvil jsem somatkami, kterým během 2 1/2 měsíce internace zemřely tři dotud zcela zdravé děti.

Úryvek ze zprávy Přemysla Pittra o šetření v internačních táborech, 1945

Příloha XI

Republika Československá
 Ministerstvo ochrany práce
 a sociální péče

v Praze, dne 15. října 1945

J. zh: VII. 1270-15/10 45
 Věc: Přemysl Pitter - pověření
 Referent: Dr. Šťastný

Pan
 Přemysl P i t t e r ,
 "Miličův dům"
 Praha XI., U olšanského rybníka 1836.

Ministerstvo ochrany práce a sociální péče pověřuje ředitele
 Přemysla P i t t e r a péčí o děti a matky z internačních /sběr-
 ných/táborů, jejich umístováním v prozatímních útulcích a péčí
 o ně při jejich odsunu z hranice.

Za ministra: JUDr St. Kohout

Ředitelství národní bezpečnosti v Praze
 Č. j. sine /45

v Praze dne 8. XI. 1945

Penu
 Přemyslu Pitterovi, řediteli útulku mládeže a správci Dětských
 domovů ministerstva práce a sociální péče, v Praze XII. čp-1836

Žádám Vás o laskavé umístění pokud možno největšího počtu
 dětí ze sběrných a internačních táborů Velké Prahy v dětském domově
 zřízeném v zámku ve Štiříně.

Z příkazu ministerstva vnitř. č. výnosu 1622-18/10-28-V/4
 ze dne 18. října mají být všechny děti do 14ti let a pokud možno i
 jejich matky umístěny v ústavní péči a napříště je zakázáno tyto
 osoby umísťovat v internačních táborech.

V důsledku toho žádám, aby zmíněné osoby byly v nejkratším
 čase z internačních táborů převzaty.

razítko:
 ředitelství národní bezpečnosti v Praze

V. z. /nečitelný podpis/
 policejné komisař

Pověření k převzetí dětí z internačních táborů do Pittrových zámeckých
 ozdravoven

Příloha XII

Deska nesoucí jméno Přemysla Pittra umístěna v Aleji spravedlivých v Jeruzalémě.

Příloha XIII

תעודת כבוד
ATTESTATION

Le présent Diplôme atteste qu'en sa séance du 18 octobre 1966, la Commission des Justes pres l'Institut Commémoratif des Martyrs et des Héros Yod Vashem a décidé par ses témoignages recueillis par elle de rendre hommage à
PREMSL PITTER
 qui, au prix de sa vie a sauvé des Juifs pendant l'époque de extermination, de lui décerner la Médaille des Justes et de l'autoriser à planter un arbre en son nom dans l'Allée des Justes sur le Mont du Souvenir à Jérusalem.

וזאת לתעודה שבנישגובה פיוס ז' חטון תשל"ז דו-וליסו חצרוה לבין חסדי אמות העולם שבו ריאת חסרון ד' ופועל יסוד עריות שחובא לפעול לתת כבוד וקבל פסטיקל פיוס על אסר בשעת השואה בארצות שבת נפישו בכסו לחצלת יודים ערפים על רדיפותם ול- חנעק ל- את חציליה לחסדי אמות העולם ול- חריות ל- לנתיב על בשמו בשורת חסדי אמות העולם על חסר חסרון בירושלים.

Fait à Jérusalem, Israël, le
 25 janvier 1966

פנק חיוס ד' אבט תשכ"ז
 בירושלים, ישראל

A. K. Kaban
 DIRECTEUR GÉNÉRAL
 POUR L'INSTITUT YAD VASHEM

M. L. Landman
 PRÉSIDENT DE LA COMMISSION DES JUSTES

Izraelské vyznamenání, 1966

Příloha XIV

Pamětní deska odhalená u příležitosti světového kulturního výročí UNESCO

Ministr kultury ČR Pavel Tigrid odhaluje pamětní desku P. Pittra na zámku Štířín

Příloha XV

Olga Fierzová, 1928

Příloha XVI

Ferdinand Krch, 1938

Příloha XVII

MUDr. Emil Vogel
V roce 1945 po návratu z koncentračního tábora

Příloha XVIII

U kaple v táboře Valka

P. Pitter u označení uprchlického tábora Valka

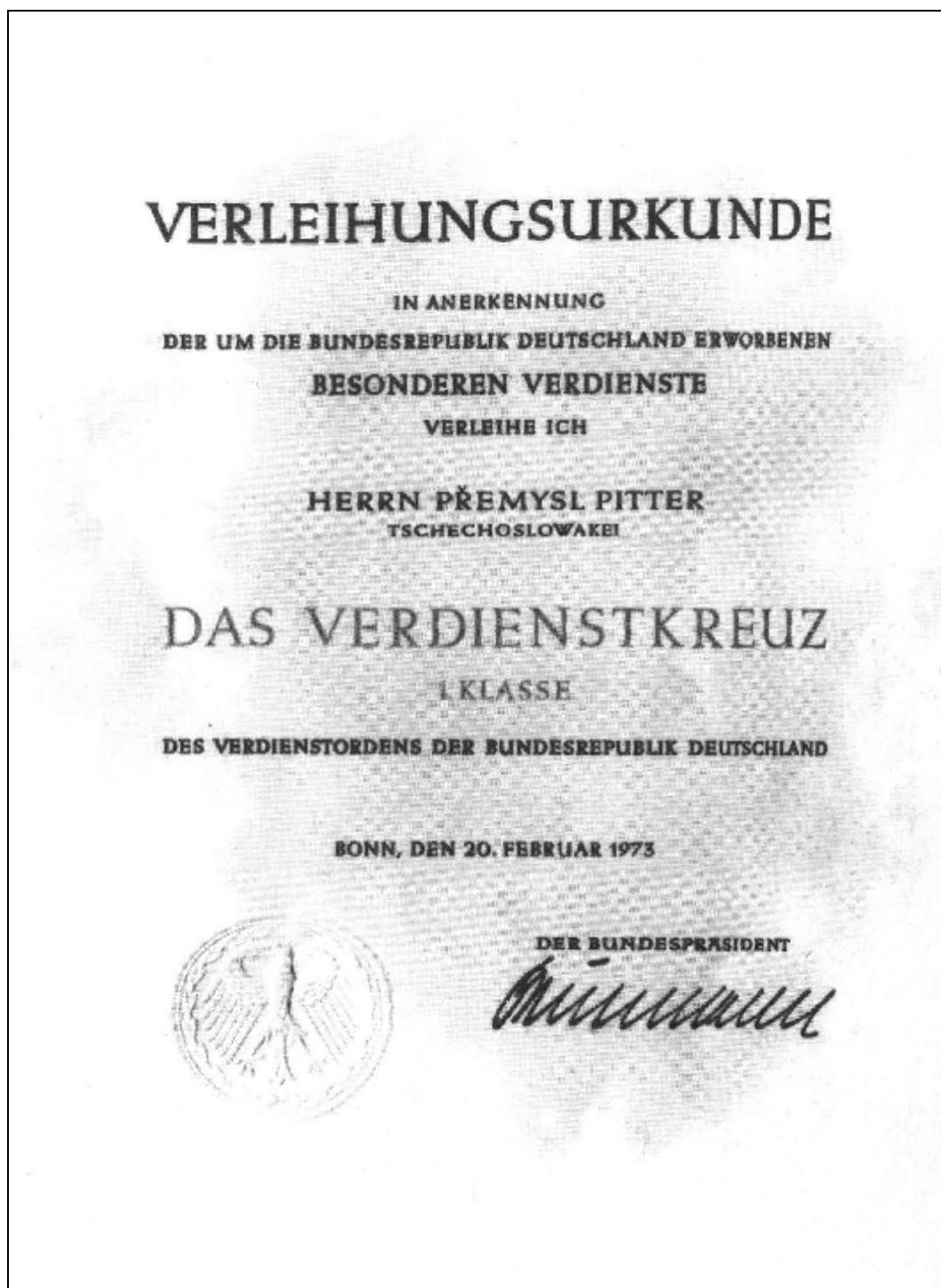

P. Pitter při kázání v táboře Valka

P. Pitter v barákové části tábora Valka, 1955

Příloha XIX

Záslužný kříž I. třídy SRN, 1973

Příloha XX

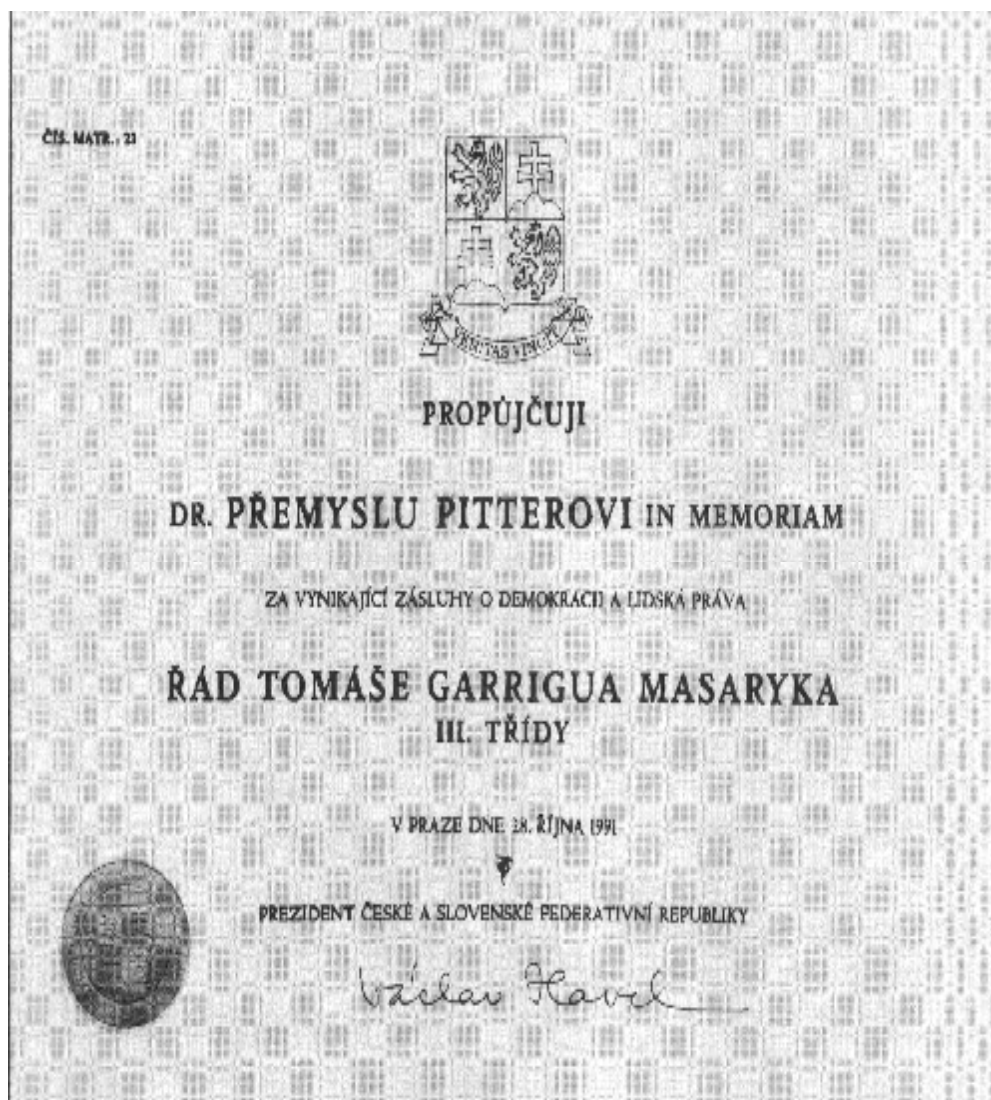

Pracovna P. Pittra ve švýcarském Affolternu

P. Pitter při slavnostní promoci u příležitosti převzetí čestného doktorátu na univerzitě v Curychu, 1975

Příloha XXI

Řád T.G. Masaryka III. třídy in memoriam, Praha 1991

ABSTRAKT

KOCMICOVÁ, J. *Přemysl Pitter – život pro druhé. Eticko-sociální aspekty dějinné profilace života a díla*. České Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie.

Vedoucí práce J. Šetek.

Klíčové pojmy

Přemysl Pitter, Milíčův dům, útulek, dětská ozdravovna, sociální péče, záchranná akce, tolerance, humanita, solidarita, demokracie, smíření, soucítění, bezpráví, lidský přístup, křesťanská láska, etické principy, etické dilema, pacifismus, poslání, exil, pedagogická, sociální a publicistická činnost.

Práce pojednává o životě a díle Přemysla Pittra, významného českého křesťanského humanisty, představitele sociálního učení, pedagogiky a publicistiky v období 20. – 70. let dvacátého století. Úvodní kapitoly jsou věnovány dětství a mládí osobnosti, zejména jeho osobní reflexi z prožitých útrap na frontě 1. světové války, jež ovlivnila jeho budoucí životní orientaci a praktickou činnost. Další části dokumentu charakterizují Pittrovy životní osudy a sociální práci pro druhé – chudé, utiskované, potřebné - v kontextu prostředí radikálních společenských a politických změn minulého století. Následuje poněkud obsáhlejší text týkající se historie boje za záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů po druhé světové válce, tj. v letech 1945 – 1947. Poslední oddíly líčí život a působení Přemysla Pittra po odchodu do emigrace v roce 1951, kdy byl Světovou radou církví pověřen výkonem pastorální a sociální služby v táboře pro uprchlíky Valka u Norimberka v Německu až do jeho zrušení v roce 1962. Závěrečné kapitoly pak popisují pobyt a tvořivou Pittrovu činnost ve švýcarském exilu v 60. a 70. letech. Práce je doplněna stručným přehledem obsahu archivního materiálu Archivu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové v PMJAK v Praze.

ABSTRACT**Přemysl Pitter - The life for others.****Ethical-social aspects of historical profiling his life and work.****Key terms**

Přemysl Pitter, Milíč's house, shelter, children's sanatorium, social welfare, rescue operation, toleration, humanity, solidarity, demokration, reconciliation, condolence, injustice, human admittance, christian love, ethical principles, ethical dilemma, pacifism, commission, exil, educational, social and publicistical activity.

The work deals with the life and work of Přemysl Pitter, major Czech Christian humanist, representativ of the social learning, education and journalism in the 20th - 70s of the twentieth century. Introductory chapters are devoted to his childhood and youth, especially his personal reflection of the suffering experienced at the frontline on the 1st World War, which influenced his future life guidance and practical activities. Other parts of the document is characterized Pitter's destiny and social work for others - the poor, downtrodden, necessary - in the context of the radical social and political changes in the last century. Here is a somewhat more comprehensive text on the history of the fight to save children from a concentration camps and detention camps, after World War II, ie between 1945 - 1947. The last section describes the life and operation of Přemysl Pitter after retirement emigration in 1951, when the World Council of Churches delegated the duty of pastoral and social services for refugees in the camp Valka in Nuremberg in Germany until its repeal in 1962. The final chapter describes the staying and creative activity Pitter's exile in Switzerland in the 60s and 70s. The work includes a brief summary of the contents of archival material and archives of Přemysl Pitter and Olga Fierzová in PMJAK in Prague.